

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

СІМДЕСЯТ ДРУГІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

21-22 лютого 2023 р.

**Україна, Тернопіль - Польща, Переворськ
2023**

УДК 001 (063)

Сімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 21-22 лютого 2023 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Львів : ФО-П Шпак В.Б. – 214 с. – ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов’язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2023

© Автори статей 2023

*Artem Bardas,
D.E., Professor,
Dnipro University of Technology
ORCID: 0000-0002-8309-3796*

*Viktor Khanov,
Post-graduate student,
Dnipro University of Technology*

**TEAMWORK SUCCESS FACTORS IN HEALTH CARE
PROJECT MANAGEMENT**

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4256/>

The relevance of the chosen research topic is explained by the general trend of transformation of health care institutions based on the introduction of innovative technologies in daily medical practice and ensuring patients' access to high-tech treatment. Reforms of this kind provide that the funds come not only from the state and local budgets, but from other sources, too. In particular, it includes non-state financing and international grants. In most of the cases there is a need to apply a project approach to organizing the team's work. The most common approaches of managers in such cases are controlling the level of expenses and observing calendar schedules, evaluating the productivity of units and individual employees, and applying work distribution structures.

The purpose of the thesis is to study the peculiarities of team management during the implementation of projects on the example of medical institutions, which determine the success of their implementation.

The objective is to analyze the work experience of project teams from the point of view of compliance with calendar schedules of work execution, with budgets, as well as avoiding conflicts and ensuring customer expectations (quality of work).

A large number of publications by researchers are devoted to project management issues. Guanci (Guanci et al., 2019) provide an overview of the formal project management process and underline that effective project managers must have the skills needed to lead teams, remove barriers, and

communicate with stakeholders; and the ability to develop detailed plans, accurate budgets, and project work schedules.

In the article (Saleem et al.,2020) authors considered the case of Maternal, newborn, and child health projects and their influence on hospital management. In order to understand the complexity of the relations between public health and project management a number of district project managers were interviewed to extract various themes for each phase of the MNCH project.

That is why we propose a hypothesis that the quality of the project teamwork is determined not only by the professionalism of the participants, the availability of resources, and the clarity of goals, but also by the leadership abilities by their project manager, and the well-established procedures of the project itself.

An important aspect of the study is the evaluation the experience of introducing project management offices in organizations as separate structural divisions/ Such offices will be responsible for coordinating of employees' activities and ensuring the direction of their efforts to achieve results with appropriate requirements for time, costs and quality. The study will investigate the impact of personnel qualifications, planning, policies of state and local authorities, and the level of funding on the success of project implementation.

As the important part of our work the authors propose the hypothesis that the direct correlation exist between team members' motivation, the project manager's leadership abilities, existence pf effective communication channels on the one hand, and the effectiveness and efficiency of the project, on the other hand.

References:

1. Guanci, G., & Bjork, C. (2019). An introduction to project management. *Nursing Management*, 50(10), 20-26.
2. Saleem, F., Murtaza, I., Hyder, S., & Malik, M. I. (2020). Public health and project management: do projects deliver? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7244.
3. Musa, R., & Bashir, H. (2019). Mapping Sustainable Development onto Project Management Processes.

*Бардась Артем Володимирович,
доктор економічних наук,
професор, Національний технічний
університет “Дніпровська
політехніка”
ORCID: 0000-0002-8309-3796*

*Авраменко Олександр Олексійович,
аспірант кафедри менеджменту,
Національний технічний
університет “Дніпровська
політехніка”
ORCID: 0000-0001-5318-0533*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4259/>

Умовою успішного розвитку організації є наявність у неї економічних ресурсів, зокрема фінансових. Ключову роль тут відіграють організації, чия діяльність полягає у наданні кредитно-фінансових послуг, причому в залежності від того, наскільки значимим є запас міцності фінансової системи, організації отримують можливості для більш або менш інтенсивного розвитку. Саме банківські організації визначають умови використання та накопичення ресурсів, призначених для фінансування виробничих та невиробничих організацій. Пошук підходів та методів до керування діяльністю банківської системи ґрунтуючись на особливостях навколишнього середовища, а саме під час воєнного стану є важливим завданням в умовах постійної мінливості зовнішнього та внутрішнього середовищ, які нині відбуваються у економіці

Особливий інтерес з точки зору дослідника представляє вивчення глобальних та локальних наслідків впливу російської агресії та війни, що триває, на банківський сектор України; аналізування впливу російського вторгнення в Україну на ділову діяльність організацій; вивчення підходів і методів банківських організацій до управління установами в ситуації непередбачуваної сили. Серед тих викликів, що були спричинені широкомасштабним вторгненням росії на територію України варто відзначити загострення фінансової нестабільності, уповільнення

економічного зростання, прискорення інфляції, припинення інвестицій у сталий розвиток, зміни конфігурації глобальних ланцюгів постачань, зростання інфляції як наслідок підвищення цін на продукти харчування, паливо та природні ресурси. Змін зазнали не лише окремі галузі економічні системи України, наприклад гірничо-металургійна або енергетична, але й національна економіка в цілому, оскільки волатильності зазнали усі товарні та фінансові ринки. Така ситуація збільшує ймовірність кризових станів внаслідок зростання ризиків функціонування організацій як виробничого сектору економіки, так і фінансово-кредитових. Управління ризиками в умовах невизначеності стає основною частиною стратегічного планування розвитку фінансових установ при тісній взаємодії з топ-менеджментом, враховуючи передовий досвід в галузі аналітики та неупередженого прийняття рішень. Репутаційний ризик має стійкі причинно-наслідкові зв'язки з діяльністю фінансової установи, її мотивами та орієнтирами поведінки у навколишньому світі, зокрема в економічній сфері. Джерелом репутаційного ризику. (Chaliiuk, 2022) є не стільки конкретні факти та події, пов'язані з організацією, скільки характер інформації, що отримана окремими суб'єктами з точки зору впливу на формування суб'єктивних уявлень щодо організації. Тому фінансовим установам необхідно уважно ставитись до інформації, яка оточує установу, подається у ЗМІ та інших інформаційних ресурсах, оскільки погіршення ділової репутації, спричинене негативним сприйняттям клієнтів, контрагентів, веде до погіршення умов діяльності і виникнення інших видів ризиків (операційного, ринкового, ліквідності) (Bardas et al., 2022).

Література:

1. Chaliiuk Juliia. (2022). Global Socio-Economic Implications Of The Russia-Ukraine War. *Economy and Society*. 37. 10.32782/2524-0072/2022-37-54.
2. Bardas, A., Dudnyk, A., Avramenko, O. and Kazymyrenko, O. (2022) "Management of financial institutions and risks under uncertainty", *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*, 2(20), pp. 68-77. doi: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2022-2/20-06>.

*Бардась Артем Володимирович,
доктор економічних наук,
професор, Національний технічний
університет “Дніпровська
політехніка”
ORCID: 0000-0002-8309-3796*

*Замковий Максим Юрійович,
аспірант кафедри менеджменту,
Національний технічний
університет “Дніпровська
політехніка”*

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4257/>

Управління процесами забезпечення якості у закладах вищої освіти є важливим елементом, що допомагає забезпечити якість освітнього процесу, створити належні умови для здобувачів вищої освіти і досягти результатів, які відповідають вимогам ринку праці та соціальних потреб. Для ефективного управління процесами забезпечення якості у закладах вищої освіти можна використовувати різні підходи та методики.

Основні елементи управління процесами забезпечення якості у закладах вищої освіти мають включати в себе:

- розробку та реалізацію стратегій та цілей закладу вищої освіти;
- розвиток та оцінку навчальних програм та курсів з метою забезпечення високого рівня якості освіти;
- розробку та впровадження політики та процедур забезпечення якості з метою вдосконалення та покращення процесів навчання та організації відповідно до вимог, стандартів тощо;
- забезпечення належного рівня підтримки та розвитку здобувачів вищої освіти;
- підтримку професійного розвитку наукових та науково-педагогічних працівників, включаючи можливості для участі в наукових проектах, вебінарах та інших професійних заходах.

Як і будь-який процес, управління якістю здійснюється шляхом реалізації управлінських функцій. Організація системи управління якістю полягає у створенні організаційної структури в межах підприємства (університету), яка охоплює всі сфери його діяльності й підрозділи в сукупності з відповідними функціями, процесами та ресурсами, що забезпечують здійснення ефективного функціонування даної системи на всіх етапах її життєвого циклу і в кожному її елементі. Такою системою є TQM – основа діяльності сучасних підприємств і міжнародних стандартів ISO серії 9000 з питань організації забезпечення належного рівня якості продукції та виробництва (надання освітніх послуг) [1].

Основною відмінністю управління якістю від забезпечення є те, що забезпечення означає побудову необхідної системи, а управління – її результативне функціонування. Під управлінням якістю освіти, таким чином, треба розуміти безперервний та цілеспрямований вплив на процеси та умови освітньої діяльності, який забезпечує досягнення результатів освіти. Управління процесами забезпечення якості освіти здійснюється шляхом реалізації управлінських функцій. У широкому спектрі джерел приводяться наступні функції як планування, мотивація, організація, контроль, інформація, розробка заходів, прийняття рішень тощо. Ефективність управління процесами забезпечення якості вищої освіти може бути визначена за допомогою різних критеріїв. Серед основних елементів ефективності управління можна назвати відповідність вимогам, системність, ефективність використання ресурсів та покращення результатів.

Література:

1. Безродна, С. М. Управління якістю : навч. посіб. / С. М. Безродна, В. О. Лаготюк. – Чернівці, «Родовід» 2016. – 124 с.

*Бардась Артем Володимирович,
доктор економічних наук,
професор, Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»
ORCID: 0000-0002-8309-3796*

*Клименко Аркадій Тимофійович,
аспірант кафедри менеджменту,
Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»*

ЛІДЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ВИКОНАННЯМ ПРОЄКТНОЇ РОБОТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4255/>

Серед найбільших викликів, з якими стикається організація у процесі свого функціонування одним з найважливіших є необхідність адаптування до мінливих умов зовнішнього середовища. В умовах мінливого зовнішнього середовища та наявності значної кількості внутрішніх змінних діяльність з трансформації організації може бути представлена як низка пов'язаних проєктів, що реалізуються послідовно. Це може стосуватися як зміни організаційного клімату, так і перегляду стратегії, або оновлення основних засобів. Такого роду проєкти можуть реалізовуватися в організаціях різних сфер діяльності: від публічного управління до сільськогосподарських фірм. За таких обставин одним з найважливіших питань, що постають перед управлінцем, є мотивування підлеглих співробітників, а здатність до мотивування задля трансформацій актуалізує питання про його зв'язок з тими або іншими поведінковими моделями керівника.

Кожний з таких стилів лідерства може бути відображено за допомогою різноманітних підходів із використанням різних класифікацій і категорій. При цьому, зрозуміло, різні стилі лідерства дають різну ефективність у різних ситуаціях (Bowers et al., 2017). Лідери мають володіти спеціальними навичками для підготовки, управління та пошуку

рішень для можливих криз, які загрожують існуванню їх організації (Harwati, 2013). Працюючи з командами над реалізацією проєктів, лідери можуть застосовувати один з чотирьох стилів: харизматичний, ентрепренерський, трансформаційний або трансакційний (Purnomo et al., 2021). Концепція трансформаційного лідерства характеризується зусиллями лідерів змінити ставлення членів організації до її цінностей, допомагаючи їм зрозуміти їх та внутрішньо сприйняти. При цьому лідер прагне сформувати у членів команди почуття спільності, зокрема і на основі врахування їхніх потреб. Лідери, що обирають трансформаційний стиль лідерства, зосереджуються насамперед на розвитку системи цінностей, моралі, навичок і рівнів мотивації членів команди. Таким чином, трансформаційна поведінка керівника проєктної команди, власне, складається з чотирьох характеристик. До них належать ідеалізований організаційний вплив, натхнення мотивація, інтелектуальне стимулювання та індивідуальна увага до членів проєктної команди. Дії менеджера при управлінні кризовими ситуаціями, що виникають у процесі реалізації проєктів, базуються на процедурах управління надзвичайними ситуаціями та забезпечує вибірккову адаптацію до конкретних обставин. Іншими словами, лідерство під час кризи є описанням того, як лідер готує себе та підлеглих до швидких змін, приклади рішучих та належних дій. У нашій роботі питання трансформаційного лідерства буде розглядатися, зокрема, і на прикладі ролі менеджера в оновленні основних засобів агропромислової організації. Безпосередньо сам такий процес оновлення розглядатиметься як сукупність проєктів, чиє виконання лімітоване фінансовими, часовими, організаційними, технічними та людськими ресурсами.

Література:

1. Bowers, M. R., Hall, J. R., & Srinivasan, M. M. (2017). Organizational culture and leadership style: The missing combination for selecting the right leader for effective crisis management. *Business Horizons*, 60(4), 551-563.
2. Harwati, L. N. (2013). Crisis management: Determining specific strategies. *Asian Journal of Management Sciences and Education*, 2(2), 170-181.
3. Purnomo, E. N., Supriyanto, A., & Dami, Z. A. (2021). The effectiveness of здійснюється в умовах

*Бардась Артем Володимирович,
доктор економічних наук,
професор, Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»
ORCID: 0000-0002-8309-3796*

*Руденко Денис Олександрович,
аспірант, Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»
ORCID: 0000-0002-5500-4688*

ВПЛИВ УМОВ СЕРЕДОВИЩА НА ОБРАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯМИ ПРОЄКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4254/>

Розгляд підходів до виконання проєктних завдань у високотехнологічних організаціях базується на усвідомленні їх інструментального характеру – це засоби, які використовуються для створення та розвитку продукту, послуги чи обумовленого результату протягом життєвого циклу проєкту. У світі снують різні підходи до розвитку проєктів, і різні галузі можуть використовувати різні терміни для позначення підходів до розвитку. Три широко використовувані підходи: прогностний (предиктивний), гібридний та адаптивний. Як показано на Рис. 1, ці підходи часто розглядаються як спектральні, від прогностного підходу на одному кінці спектру до адаптивного – на іншому.

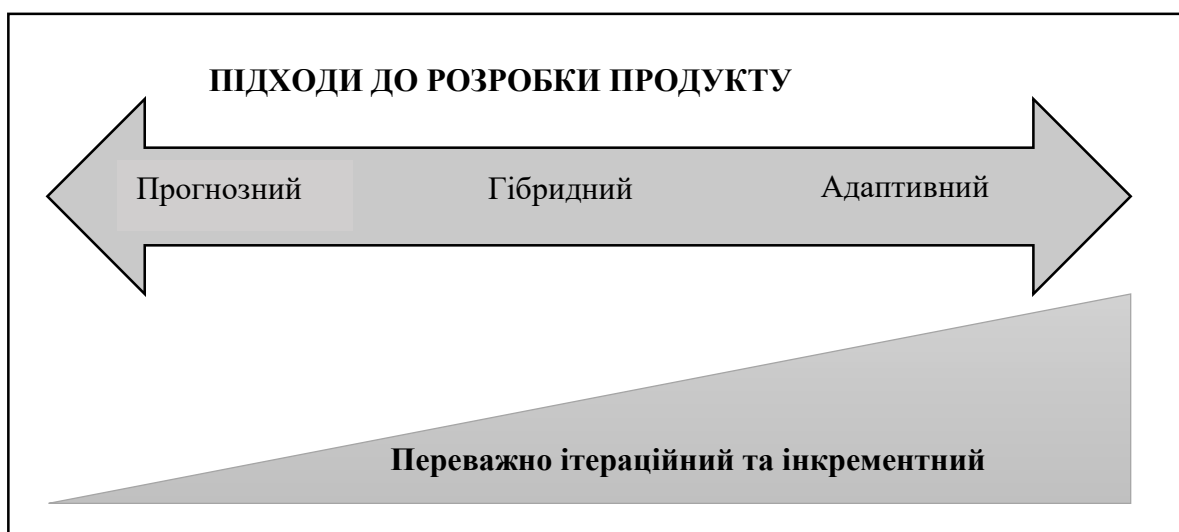

Рисунок 1 – Підходи до розробки продукту [1]

В умовах, коли вимоги піддаються високому рівню невизначеності та нестабільності, зокрема можуть змінюватися протягом періоду реалізації проєкту, актуальними стають адаптивні підходи. Відповідно, на початку проєкту встановлюється чітке бачення, а початкові відомі вимоги уточнюються, деталізуються, змінюються або замінюються відповідно до відгуків користувачів, середовища або несподіваних подій. Адаптивна методологія управління проєктами використовує ітераційний та інкрементний підходи, хоча специфіка адаптивного управління проявляється у тому, що ітерації стають коротшими, а продукт розвивається на основі відгуків зацікавлених сторін. При роботі з використанням адаптивних підходів команда проєкту, що задіяна в плануванні кожної ітерації, визначає досяжний обсяг робіт, виходячи з пріоритетного відставання, а також демонструє досягнення в кінці кожної ітерації (при цьому, тривалість ітерацій становить від 1 до 2 тижнів).

Ще одним популярним в останній час підходом став гібридний, який поєднує окремі елементи з прогнозного підходу, а деякі – з адаптивного. Застосування даного підходу є доцільним в умовах невизначеності або ризику навколо вимог, коли результати проєкту можуть бути модульовані, або коли є результати, які можуть бути розроблені різними командами проєкту.

До змінних внутрішнього середовища, що чинять вплив на реалізацію проєкту, належать такі як структура, культура організації, організаційні можливості, а також розмір та розташування проєктної групи.

Література:

1. A Guide to the Project Management Body of Knowledge / 7th Edition And The Standard for Project Management. (2021) *Project Management Institute*.
2. Бардась А. В., Бойченко М. В., Богач К. С., Дудник А. В. ПРОЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЯМИ «ЄДИНОРОГАМИ» В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

*Боровиченко Олександр Денисович,
студент, Національний
університет «Львівська
Політехніка»*

*Науковий керівник:
Адамик Вікторія Віталіївна,
кандидат економічних наук,
доцент, Національний
університет «Львівська
Політехніка»*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ INTERTOP)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4250/>

У сучасному світі соціальна відповідальність бізнесу є важливою складовою сучасного соціально-економічного розвитку, адже передбачає етичну поведінку щодо споживачів й реакцію на запит суспільства. Проте внаслідок вторгнення Росії в Україну багато вітчизняних підприємств припинили свою діяльність збанкрутували чи були зруйновані, окремі перемістилися у відносно спокійні регіони. В таких умовах цінності компанії як елемент її корпоративної культури відіграють особливо важливу роль, адже від них може залежати життя не тільки працівників, а й великої кількості інших людей.

Соціальна відповідальність як підхід до бізнесу, на перший погляд, має добровільний характер. Вона орієнтується на бажання всіх зацікавлених сторін і є засобом залучення бізнесу до розвитку зовнішнього середовища, що позитивно впливає на ефективність діяльності підприємства [1].

Водночас, відданість своїм принципам і швидка адаптація до вимог суспільства є суттєвою перевагою організації. Прикладом соціально-відповідальної компанії на українському ринку є Intertop, що входить до холдингу MTI Group. Можна виділити кілька категорій, в яких даний бізнес проявив свою соціальну відповідальність:

1) екологія: товари безпечні для довкілля і відповідають високим стандартам якості, керівництво постійно покращує виготовлення продуктів. Перехід на е-комунікації онлайн [2];

2) людський ресурс: всі робітники офіційно влаштовані; протягом локдаунів не було примусово звільнено жодного працівника; під час бойових дій компанія підтримує працівників, що служать у загонах територіальної оборони [3];

3) спільнота: спонсорування юнацької збірної, обраної Національним олімпійським комітетом України, еко-ініціативи зі збору використаного взуття чи засадження ділянок деревами [4]. Компанія спільними зусиллями передає військовим зібрані кошти, одяг та взуття, закупає автомобілі та спеціальні технічні засоби. Вже спільними зусиллями Intertop й інших компаній MTI Group було перераховано понад 52 мільйонів гривень [5].

Отже, Intertop забезпечувати клієнтів якісною продукцією за оптимальними цінами, а також впроваджує стабілізаційні заходи, спрямовані на покращення добробуту працівників та широкого кола осіб. Компанія дотримується корпоративної і громадської етики, намагається втілювати у життя політику, що відповідає концепції сталого розвитку, що є надзвичайно актуальним в Україні та світі.

Література:

1. Рамазанов А. Концепція корпоративної соціальної відповідальності. *Проблеми теорії та практики управління*. 2007, С. 38-46
2. Intertop Ukraine долучився до Глобального договору ООН. 2022. URL: <https://mtigroup.ua/intertop-ukraine-приєднався-до-глобального-договор/>
3. MTI Group підтримуватиме співробітників, які вступають до резерву сил територіальної оборони. URL: <https://mtigroup.ua/6728-2/>
4. Інтертоп і НОК України: договір про партнерство URL: <http://olimparena.com.ua/olimpik-kurier/549-intertop-i-nok-ukrainy-dohovir-pro-partnerstvo>
5. Інтерв'ю із директором магазину Intertop Ukraine. URL: <https://budni.rabota.ua/ua/victory/zhorstka-pozitsiya-shhodo-bezpeki-kurs-na-strategichnu-tsil-ta-dopomoga-armiyi-yak-pratsyuye-intertop-ukraine-pid-chas-viyni>

*Єрмолаєва Алла Вячеславівна,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту,
Національний університет
«Запорізька Політехніка»
ORCID: 0000-0002-9580-7303*

*Семенцова Оксана Миколаївна,
кандидат психологічних наук,
Національний університет
«Запорізька Політехніка»
ORCID: 0000-0001-7666-2666*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ В УПРАВЛІННІ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МЕДИЧНОЇ УСТАНОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4245/>

У даний час медичний ринок праці зазнає серйозних змін: частина лікарів стрімко виїжджають з країни в пошуках кращої роботи, частина – переходять в суміжні галузі або взагалі змінюють рід діяльності. Вітчизняна специфіка кадрового голоду характеризується гострим дисбалансом ринку праці медичних працівників та ринком освітніх послуг, регіональної диспропорцією, міський / сільській локалізацією, відсутністю кваліфікованих фахівців з управління в медичній сфері.

Реформування системи охорони здоров'я, наповнення її традиційної сутності маркетинговими складовими, закономірна та об'єктивна еволюція відносин суб'єктів системи у бік лібералізації, формування вітчизняного ринку медичних послуг в умовах ослаблення державного монополізму зумовлюють необхідність пошуку нових та ефективних форм управління персоналом медичних установ. При цьому людські ресурси як об'єкт управління відіграють ключову роль. Саме люди мають вирішальний вплив на те, як використовується потенціал установи (фінанси, обладнання, матеріали тощо).

Питання управління персоналом в умовах централізованої та ринкової економік знайшли своє відображення у роботах всесвітньо відомих вчених та практиків таких як: Клейтон Альдерфер, Честер Барнард, Френк та Ліліан Гілберт, Дуглас Мак-Грегор, Елтон Мейо, Лайман Портер та Едвард Лоулер, Едраг Шейн та інші.

Відзначаючи різноманіття фундаментальних досліджень, що дозволили вирішити багато методологічних та прикладних проблем управління співробітниками, необхідно сказати, що триває дискусія з питань, що стосуються оцінки, навчання та розвитку, стимулювання та мотивації. Сучасні проблеми формування та розвитку кадрового потенціалу охорони здоров'я та технологій управління ним залишаються невирішеними, відсутній єдиний підхід до побудови ефективної системи управління кадровим потенціалом галузі за умов реформування системи охорони здоров'я.

Керівникам медичних установ у таких умовах, крім професійних знань у тій сфері діяльності, в якій їм доводиться працювати, необхідний великий набір знань та умінь, серед яких найважливіше місце займає здатність ефективно спілкуватися з іншими фахівцями, делегувати повноваження, мотивувати співробітників, забезпечувати успішну командну роботу, у тому числі й у процесі вирішення проблем та при підготовці управлінських рішень. Тому, саме якісне управління кадровим потенціалом відкриває для лікувально-профілактичного закладу можливості ефективного функціонування.

Література:

1. Захарчин Г. М. Синтез інноваційного і традиційного в сучасній концепції управління персоналом підприємства. *Вісник "Львівська політехніка" національний університет : збірник наук. праць. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. Львів : Вид-во ун-ту, 2013. Вип. 778. С. 212-218.
2. Мала Н. Т. Дослідження мотиваційної моделі поведінки керівника: методичні підходи. *Вісник "Львівська політехніка" національний університет : збірник наук. праць. Сер. Логістика*. Львів : Вид-во ун-ту, 2006. С. 255-259.
3. Палеха Ю. І. Менеджмент персоналу: навч. посібник. Київ : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 336 с.
4. Рожкова І. Формування майбутнього органів державного управління та закладів охорони здоров'я в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2008. Вип. 4. С. 241-248.
5. Шкробанець І. Розробка моделі оцінювання наукового супроводу прийняття управлінського рішення у сфері охорони здоров'я на регіональному рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 232-238.

*Кійко Антон Ігорович,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня освітньо-наукової
програми "Облік і оподаткування",
Львівський торговельно-
економічний університет*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН УЧАСНИКІВ ПРИ НАДАННІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4239/>

В національній економіці значна кількість суб'єктів господарювання здійснюють підприємницьку діяльність через посередництво, де важливу нішу займає транспортно-експедиторська діяльність. У сучасній теорії та практиці існує багато дискусійних аспектів обліку надання транспортно-експедиційних послуг з метою формування належного інформаційного забезпечення для потреб управління.

Транспортно-експедиторська діяльність визначена, як підприємницька діяльність із надання транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпорتنих, транзитних або інших вантажів [1].

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу. Тобто, між перевізником та власником вантажу виникає посередник, який професійно організує сам процес перевезення. Хоча в результаті замовник отримує у результаті саме перевезення.

Учасниками транспортно-експедиторської діяльності – є клієнти, перевізники, експедитори, транспортні агенти, порти, залізничні станції, об'єднання та спеціалізовані підприємства залізничного, авіаційного, автомобільного, річкового та морського транспорту, митні брокери та інші особи, що виконують роботи (надають послуги) при перевезенні вантажів. Зважаючи на коло учасників такої діяльності, слід дійти висновку про те, що вона є значно ширшою аніж просто перевезення.

Суть експедиторської діяльності полягає не у перевезенні, хоча клієнта цікавить саме це, а у організації такого перевезення. Експедитори для виконання доручень клієнтів можуть укладати договори з перевізниками, портами, авіапідприємствами, судноплавними компаніями тощо, які є резидентами або нерезидентами України. При цьому згідно із ст.1 Закону №1955 клієнтами експедитора є споживачі послуг експедитора (юридичні або фізичні особи), як за договором транспортного експедирування самостійно або через представника що діє від їх імені, доручають експедитору виконати чи організувати або забезпечити виконання визначених договором транспортного експедирування послуг та оплачують їх, включаючи плату експедитору.

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) за дорученням зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу. Особливістю даних договорів є те, що вони містять у собі елементи декількох видів договорів: доручення, комісії, підяду, зберігання, перевезення тощо [2]. Якщо транспортно-експедиторські послуги експедитором клієнтові налягаються на регулярній основі, тобто систематично, сторони вправі укласти довгостроковий договір транспортного експедирування.

Оскільки експедитор при наданні послуг виступає як посередник, то у разі залучення ним до виконання зобов'язань іншої особи у відносинах з такою експедитор може виступати як від свого імені (подібно до комісіонера) або від імені клієнта (як повірений). Така альтернатива має бути врегульована у договорі між експедитором і клієнтом.

Експедитор, який має великий обсяг замовлень може організувати перевезення за одним товарно-транспортним документом вантажів кількох різних клієнтів, які прямують з одного пункту відправлення та/чи в один пункт призначення, за умови, що експедитор виступає від імені усіх цих клієнтів як вантажовідправник та/чи вантажоодержувач.

Важливим аспектом при визначенні доходів є місце постачання послуг. Місцем постачання транспортно-експедиторських послуг відповідно до Податкового кодексу України вважається місце, в якому отримувач послуг зареєстрований як суб'єкт господарювання або – у разі відсутності такого місця – місце постійного чи переважного його проживання [4].

Таким чином, договір транспортного експедирування за своєю правовою суттю є посередницьким договором, за яким експедитор може надавати лише послуги з організації перевезень, або ці ж послуги у поєднанні з послугами перевезення. У другому випадку експедитор повинен отримати ліцензію на здійснення перевезень. Здійснюючи перевезення власними силами, експедитор несе відповідальність за

збереження вантажу. У разі укладення експедитором договору на здійснення перевезення з перевізником, останній несе відповідальність за збереження вантажу, а пред'явити йому вимогу на відшкодування збитків у разі пошкодження чи втрати вантажу може клієнт, а не експедитор.

Література:

1. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01.07.2004 р. №1955 зі змінами та доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>
2. Транспортно-експедиторські послуги в Україні / Вісник. Офіційно про податки: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6738>
3. Марценюк Р. Облік і оподаткування транспортно-експедиторської діяльності: теоретико-методичні аспекти / П. Куцик, Р. Марценюк // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал – 2020. – Випуск 2. – С. 49
4. Податковий кодекс України : від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI зі змінами та доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

*Позднякова Аліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти,
Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка*

*Науковий керівник:
Соляник Людмила Григорівна,
кандидат економічних наук,
професор кафедри економічного
аналізу і фінансів,
Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»*

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4228/>

Банкрутство – це коли фінансове становище компанії стає критичним і вона не в змозі задовольнити вимоги кредиторів. Ринкова економіка розробила цілу систему фінансових методик для діагностики

неплатоспроможності та прийняття бізнес-рішень в умовах кризи банкрутства. Ці методики орієнтовані як на організації, що зіткнулися з кризою, яка неминуче насувається, і потребують термінових заходів для поліпшення свого фінансового стану, так і на інші організації, що діють в ринковому середовищі. Ще однією метою використання цих методик є виявлення та попередження негативних факторів, що впливають на розвиток організації.

Проблема діагностики неплатоспроможності підприємств привертає велику увагу в економічній науці. Це пов'язано з тим, що банкрутство підприємства може призвести до порушення макроекономічної рівноваги, а також з тим, що від того, наскільки об'єктивно оцінюється ймовірність банкрутства підприємства, залежить його цінова та інвестиційна привабливість, і навіть економічні інтереси держави.

Тому, як і підтримка платоспроможності підприємств, аналіз діагностики банкрутства та її запобігання є актуальним у країнах з ринковими відносинами. Найефективнішим засобом запобігання неплатоспроможності є фінансова санація, яка гарантує фінансове оздоровлення підприємств, збереження зайнятості, збільшення виробничого потенціалу і, в кінцевому підсумку, економічну безпеку країни [1].

Існує чотири основні підходи до оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства компанії, деякі з яких розглянуті нижче: 1) експертні методи; 2) економіко-математичні методи; 3) штучні інтелектуальні системи; 4) методи оцінки фінансового стану.

Найбільш відомими методами, що відносяться до першого підходу, є метод Аргенті (А-рахунок) або оцінка ймовірності провалу, метод Скоуна, метод ERNST&WHINNEY; та метод якісного аналізу В. В. Ковальова. Ці методи базуються на якісній оцінці ймовірності банкрутства компанії.

Другий підхід полягає у прогнозуванні ймовірності банкрутства на основі побудови економіко-математичних моделей. Це дискримінантний аналіз, кластерний аналіз, дерева класифікації та імітаційне моделювання.

Ще одним методом прогнозування банкрутства підприємства, що базується на економіко-математичних методах, є імітаційне моделювання. Методи розрахунку ймовірності банкрутства на основі імітаційного моделювання можуть бути застосовані в національних економічних умовах. Аналізуючи результати, ця група методів дозволяє розрахувати ймовірність банкрутства підприємства та оцінити його ймовірність збанкрутувати в майбутньому. Таким чином, підприємства, які не є фінансово стійкими, мають більше шансів збанкрутувати в найближчому майбутньому, ніж ті, які є стабільними.

Серед економіко-математичних методів, що використовуються для прогнозування неплатоспроможності підприємств, дискримінантний аналіз є найбільш поширеним на практиці. Нижче наведено найбільш відомі методи, що базуються на побудові дискримінантних функцій:

- 1) моделі оцінки ймовірності банкрутства на основі Z-критерію Е. Альтмана;
- 2) модель оцінки фінансового стану Р. Ліса;
- 3) метод рейтингового числа;
- 4) R-модель прогнозу ризику банкрутства;
- 5) прогнозна модель Дж. Таффлера;
- 6) модель Фулмера;
- 7) модель Г. Спрінгейта;
- 8) модель оцінки ймовірності банкрутства малих і середніх підприємств Ж. Конана і М. Гольдера;
- 9) модель Д. Чессера;
- 10) узагальнена модель оцінки ймовірності банкрутства;
- 11) галузеві моделі оцінки ймовірності банкрутства;
- 12) модель PAS-коефіцієнта [2].

Методи на основі експертних систем (систем штучного інтелекту), спрямовані на прогнозування ймовірності банкрутства компанії, можна розділити на дві групи: 1) діагностичні експертні системи; 2) нейромережеві обчислювальні системи.

Для оцінки ймовірності банкрутства у вітчизняній практиці використовується система коефіцієнтів: коефіцієнт поточної ліквідності (покриття); коефіцієнт забезпеченості власними коштами; коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності. Поряд з описаною вище діагностикою банкрутства для оцінки фінансового стану та ризику банкрутства використовується балансовий метод, також відомий як "модель В. В. Ковальова". Однак, незважаючи на те, що існує низка методів, які з різним ступенем достовірності можуть спрогнозувати неплатоспроможність підприємства, жоден з них не можна назвати універсальним.

Нагальним завданням є адаптація методології до регіональних та галузевих особливостей, а також розробка нових алгоритмів прогнозування ймовірності банкрутства, вільних від виявлених недоліків. Особливий інтерес викликає використання статистичних теорій для розпізнавання критичного стану компаній.

Розглянуті методики не надають даних про детальну тривалість неплатоспроможності, але вони ілюструють реальні проблеми та можливості банкрутства. Основними перевагами та недоліками цих методик є те, що система показників У. Бівера враховує особливості національної економіки, враховано сучасну міжнародну практику та

модель є простою у використанні. Відсутнє зважування індикаторів та не розраховуються підсумкові показники фінансового стану.

В результаті аналізу наукової літератури з даної тематики можна зазначити, що найбільш адаптованими моделями для визначення ймовірності банкрутства для вітчизняних підприємств є коефіцієнт У. Бівера, дискримінантна модель О. Терещенка, модель Р. Сайфулліна – Г. Кадикова, модель PAS-коефіцієнта.

Тому сучасна економічна ситуація вимагає створення загального алгоритму прогнозування банкрутства підприємств з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду.

Для забезпечення більшої об'єктивності результатів аналізу діагностика банкрутства вітчизняних підприємств має базуватися на таких принципах:

- необхідність поєднання в процесі аналізу кількісних та якісних критеріїв, що вказують на потенційну загрозу банкрутства суб'єктів господарювання;
- врахування особливостей економічного циклу в конкретній галузі при визначенні індикаторів кризових явищ на підприємствах;
- узагальнення світового досвіду розвитку методичного інструментарію діагностики банкрутства і його адаптація до умов діяльності та інформаційного забезпечення вітчизняних підприємств;
- комплексний та інтегрований підхід до оцінки фінансового стану компаній, що перебувають у скрутному фінансовому становищі. [3].

Література:

1. Квасницька Р. С. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р. С. Квасницька, І. М. Кордонець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2. – С. 130-135.
2. Соляник Л. Г. Управління фінансовою санацією та банкрутством підприємств. Методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування /Л.Г. Соляник; Нац. техн. ун-т. «Дніпровська політехніка». – Д.: НТУ «ДП», 2022. – 157 с.
3. Рязасєва Т. Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства / Т. Г. Рязасєва, І. В. Стасюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №3. Т.1. – С.177-181.

*Позднякова Аліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти,
Національний технічний
університет «Дніпровська
політехніка»*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4220/>

Корпоративне управління – це система взаємовідносин між суб'єктами господарювання, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами. Це один із ключових факторів розвитку компанії та підвищує довіру інвесторів. Корпоративне управління окреслює межі, за якими визначаються завдання компанії, засоби, за допомогою яких ці завдання виконуються, і нагляд за діяльністю компанії. Наявність ефективної системи корпоративного управління збільшує вартість капіталу, заохочує компанії до більш ефективного використання ресурсів і створює платформу для зростання [1].

Ключовим елементом активізації ринків капіталу є запровадження ефективного корпоративного управління вітчизняними компаніями-емітентами цінних паперів та професійними учасниками ринків капіталу. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів», а також згідно з Принципами корпоративного управління, завдяки забезпеченню належної уваги до інтересів акціонерів, запровадження правил ефективного менеджменту та належного контролю корпоративне управління є важливим чинником генерування вартості компанії [2]. Крім того, корпоративне управління як система, що регулює відносини між корпоративними власниками (інвесторами) та керівництвом, має вирішити наступний ряд проблем:

- підвищення рівня фінансової прозорості компаній;
- збалансування інтересів учасників корпоративних відносин, зокрема інтересів дрібних інвесторів;
- збалансування поточних та стратегічних цілей інвесторів;
- зниження потенціалу конфліктів інтересів між власниками та менеджментом підприємств;
- зниження корпоративних ризиків [3].

До критеріїв оцінки ефективності управління підприємством слід віднести здатність підприємства залучати капітал і обсяг капітальних вкладень. Загальний успіх господарської операції залежить від здатності

суб'єкта господарювання залучити капітал за якомога нижчою ціною. Проблема полягає в тому, що ринки капіталу стають більш конкурентоспроможними як у пошуку інвесторів, так і у визначенні надійних і прибуткових інвестицій. Ключовим завданням корпоративного управління в цьому контексті є створення умов для завоювання довіри до компанії з боку інвесторів та інших груп інтересів. Довіра до об'єктів інвестування формується в результаті сукупності багатьох факторів, серед яких наявність дієвих механізмів захисту прав інвесторів, підвищення довіри до механізмів управління та контролю, відкритість і прозорість їх діяльності, можливість інвесторів реалізувати своє право на участь в управлінні. Одним із елементів стандартів корпоративного управління є забезпечення належного рівня прозорості корпоративної діяльності. Зокрема, компанія повинна своєчасно та доступно розкривати повну та достовірну інформацію про всі істотні питання, що стосуються компанії, щоб користувачі інформації могли приймати обґрунтовані рішення [2].

Адекватна система корпоративного управління гарантує, що права інвесторів у компанії не розмиваються, а керівництво компанії розумно використовуватиме свої інвестиції у фінансово-господарській діяльності, збільшуючи вартість своєї частки капіталу. Відповідно до Принципів регулювання ринку цінних паперів IOSCO (Міжнародної організації комісій з цінних паперів), ми зобов'язані забезпечити повне, надійне та своєчасне розкриття фінансових результатів, ризиків та іншої інформації, необхідної для прийняття рішень інвестора. До власників цінних паперів компанії слід ставитися справедливо та рівноправно [3].

У контексті вирішення питання підвищення стандартів корпоративного управління в Україні прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах». Регуляторне законодавство частково вирішує проблему зниження високого рівня накладних витрат, пов'язаних з виходом компанії на фондовий ринок, трохи послаблюючи рівень регулювання та запроваджуючи інструменти, що діють у розвинутих країнах. «корпоративного витіснення» на основі процедур примусового викупу (squeeze-out) та придбання (sellout). Зазначені механізми, окрім іншого, сприятимуть захисту прав міноритарних акціонерів. Це нейтралізує один із планів рейдерського захоплення підприємства.

Загалом, позитивно оцінюючи ті чи інші нововведення, слід зазначити, що окреслене законодавство все ще не вирішує проблему скорочення так званих агентських витрат на основі підвищення якості корпоративного управління. На мою думку, було б бажано запровадити звітність з корпоративного управління, а також набір інструментів для адекватної оцінки якості та актуальності публічної звітності емітента.

Питання звітності певним чином вирішується Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів», відповідно до якого звіт про корпоративне управління повинен містити:

- посилання на власний кодекс корпоративного управління емітента, кодекс корпоративного управління фондової біржі, об'єднання юридичних осіб або інший кодекс корпоративного управління, який емітент вирішив застосувати добровільно;

- пояснення емітента щодо того, від яких частин кодексу корпоративного управління було зроблено відхилення та причини таких відхилень;

- інформація про проведені загальні збори акціонерів та загальний опис рішень, прийнятих на загальних зборах акціонерів, персональний склад наглядової ради та виконавчих органів емітента, комітетів (за наявності), відомості про проведені наради та загальний опис прийнятих на них рішень;

- опис основних ознак системи внутрішнього контролю та управління ризиками емітента;

- перелік осіб, які прямо чи опосередковано володіють істотними пакетами акцій емітента, та відомості про обмеження участі та права голосу акціонерів (учасників) на зборах акціонерів емітента.;

- порядок призначення та звільнення посадових осіб емітента, їх повноваження.

Це дослідження, особливо на основі запровадження інноваційних інструментів в інформаційній та комунікаційній політиці, свідчить про те, що підвищення ефективності корпоративного управління зменшить вартість залучення капіталу емітентами та підвищить прибутковість інвестицій інвесторів. Зменшити вартість капіталу за вказаними факторами можливо лише за рахунок значних інвестицій у персонал, впровадження інтегрованих систем і процесів для забезпечення зростаючих глобальних вимог до прозорості та стандартизованої звітності [2].

Література:

1. Осецький В. Л. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ДЕРЖАВНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ В УКРАЇНІ / В. Л. Осецький, О. Л. Каніщенко, М. В. Россо. // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2019. – №1. – С. 12-18.

2. Про затвердження Принципів корпоративного управління № 955 від 22 липня 2014 року. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>. (дата звернення 12.02.2023 р.)
3. Швець Ф. Д. Корпоративне управління: Навчальний посібник / Ф. Д. Швець. – Рівне: НУВГП, 2017. – 320 с.
4. Замковий О. І. Корпоративне фінансове управління. Методичні рекомендації до практичних занять для студентів освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань «Управління та адміністрування» напряму підготовки 072 Фінанси, банківська справа та страхування» / О. І. Замковий М-во освіти і науки України – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка, 2018. – 174с.

*Стефанович Наталія Ярославівна,
старший викладач,
Херсонський національний
технічний університет*

*Крисов Антон Іванович,
здобувач вищої освіти,
Херсонський національний
технічний університет*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ ЩОДО ЄДИНОГО ВНЕСКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4214/>

Прагнення України до вступу у Європейський Союз вимагає, в першу чергу, створення ефективної системи соціального захисту її громадян, основною складовою якої виступає загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Нині в Україні ще триває процес реформації у сфері соціального страхування, кінцевою ціллю якого є забезпечення необхідних умов для досягнення європейських стандартів у сфері соціального страхування.

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування забезпечує не тільки соціальний захист населення, а певним чином впливає на економіку країни, створюючи необхідні економічні умови для збереження працездатності працюючих, надаючи у визначених

законодавством випадках матеріальну підтримку та соціальні послуги тим, хто їх потребує.

У статті 46 Конституції України зазначено, що «Громадяни мають право на соціальний захист... Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними...» [1].

Фізичні особи-підприємці як суб'єкти малого підприємництва є учасниками системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і, відповідно, платниками єдиного соціального внеску.

Відповідно до п.1 ст. 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [2], єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Фізичні особи-підприємці зобов'язані не тільки «своєчасно та в повному обсязі нараховувати, обчислювати і сплачувати єдиний внесок до податкового органу», а і подавати звітність про нарахування єдиного внеску. З 2021 року фізичні особи-підприємці зобов'язані подавати звітність про нарахований єдиний внесок у складі звітності з податку на доходи фізичних осіб або єдиного податку, в залежності від обраної системи оподаткування. Фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування нарахований єдиний внесок відображають в податковій декларації про майновий стан і доходи, форма якої затверджена наказом міністерства фінансів України від 17.12.2020 року № 783. Перебуваючи на спрощеній системі оподаткування ФОП подають податкову декларацію платника єдиного податку, форма якої затверджена наказом міністерства фінансів України від 09.12.2020 року № 752.

Зазначені податкові декларації у відношенні єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування мають певні неточності та протиріччя, дослідження і висвітлення яких ставимо за мету даної дослідження.

В податкових деклараціях, які відповідно до Податкового кодексу складають фізичні особи-підприємці, для обчислення і нарахування

єдиного внеску виділені окремі додатки. В податковій декларації про майновий стан і доходи це додаток ЄСВ 1, в податковій декларації платника єдиного податку це просто додаток 1. Вважаємо за доцільне запропонувати єдину назву додатку, в якому ФОП обчислюють суму нарахованого єдиного внеску, наприклад – додаток ЄСВ 1 до податкової декларації.

В додатку 1 по податковій декларації платника єдиного податку в рядку 9 «Визначення сум нарахованого доходу застрахованих осіб та суми нарахованого єдиного внеску» потрібно правильно вказати алгоритм розрахунку єдиного внеску: замість «графа 3 x графа 4» прописати «графа 2 x графа 3».

На нашу думку, в тому ж рядку 9 зайвою є графа 3 «Розмір єдиного внеску», оскільки для всіх фізичних осіб-підприємців встановлена єдина ставка єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у розмірі 22%. Замість цього доцільно прописати алгоритм розрахунку суми нарахованого єдиного внеску як «графа 2 * 0,22» або «графа 2 * 22%/1005»

Досліджуючи зміст додатку ЄСВ 1 до податкової декларації про майновий стан і доходи також можна виявити певні протиріччя методологічного характеру. Виходячи з назви у графі 3 додатку ЄСВ 1 потрібно відображати суму чистого доходу (прибутку), заявлену в податковій декларації. Відповідно до Податкового кодексу України чистий дохід – це «різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи – підприємця» [3]. Чистий оподаткований дохід для фізичних осіб-підприємців є об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором, звітним періодом для якого є календарний рік. Тільки за підсумками року можна визначити суму чистого оподаткованого доходу. В той же час, згідно пункту 177.4.3 Податкового кодексу, сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування визнаються витратами підприємця, інформація про які щомісяця відображається в Типовій формі, за якою здійснюється облік доходів і витрат фізичними особами-підприємцями і фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність [4]. Виходячи з цього у графі 3 додатку ЄСВ 1 потрібно вказувати суму щомісячного чистого доходу (прибутку), розрахованого в типовій формі обліку доходів і витрат, а не заявленого в податковій декларації.

Крім того, графа 5 «Розмір єдиного внеску» додатку ЄСВ 1 до податкової декларації про майновий стан і доходи не має інформаційного навантаження і є зайвою.

Для правильності складання додатків для нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, на нашу думку, доцільно в примітках вказати максимальну величину бази нарахування єдиного внеску, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом для даного звітного місяця. Для визначення суми податків і зборів в розрахунок беруть показники мінімальної заробітної плати або прожиткового мінімуму, встановлених на 1 січня податкового року, натомість для розрахунку суми єдиного внеску використовують мінімальну заробітну плату, встановлену законом для певного місяця.

Внесення запропонованих змін в додатки щодо єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування податкових декларацій фізичних осіб-підприємців сприятиме підвищенню якості облікової інформації і зменшенню трудомісткості складання звітності.

Література:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 30.01.2023 р.)
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08 липня 2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення 30.01.2023 р.)
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 30.01.2023)
4. Про затвердження типової форми, за якою здійснюється облік доходів і витрат фізичними особами-підприємцями і фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення: наказ міністерства фінансів від 13.05.2021 № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-21#Text> (дата звернення 30.01.2023)

*Чижова Таміла Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонського національного
технічного університету,
м. Херсон, Україна*

*Маліновська Поліна Борисівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня Херсонського національного
технічного університету,
м. Херсон, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4226/>

Створення значної кількості малих підприємств стало вагомою складовою економіки України, тож в умовах воєнного часу особливої актуальності набуває розгляд питань стосовно трансформації спрощеної системи оподаткування. Держава має пристосувати податкове навантаження і правила до воєнних умов аби підтримати розвиток бізнесу в умовах війни. Таким чином, з початку війни Верховною Радою України було прийнято зміни до Податкового Кодексу України щодо питань оподаткування та звітності фізичних осіб-підприємців. Законами № 2118-IX від 03.03.2022 р., № 2120-IX від 15.03.2022, № 2142-IX від 24.03.2022, № 2173-IX від 01.04.2022, № 2192-IX від 14.04.2022 були врегульовані питання сплати єдиного податку та ЄСВ, особливості подання звітності фізичними особами-підприємцям, що є платниками єдиного податку [1].

Кількість змін досить велика, тому представникам бізнесу важко розібратися в питаннях актуальних податкових ставок та пільг. Тому було виділено основні нові права та обов'язки у сфері оподаткування малого бізнесу.

Починаючи з 01.04.2022 року до припинення або скасування воєнного стану на території України ФОП – платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок. При цьому такий підприємець, який скористався наданим ПКУ правом не сплачувати єдиний податок, не несе встановлену ПКУ відповідальність за несплату єдиного податку у цей період. У податковій декларації не

заповнюється період, в якому єдиний податок не сплачувався. Таким чином відображається відсутність щомісячних авансових внесків єдиного податку за відповідний податковий (звітний) період. Також з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану надано право:

- не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе;

- за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України, інших захисних формувань, зокрема тероборони.

Такі суми єдиного внеску сплачуються за рахунок державного бюджету, крім періодів, у яких такі працівники отримували доходи у вигляді грошового забезпечення і з яких було сплачено єдиний внесок. Розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюється за період, в якому єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався. Слід зазначити, що це є правом, а не обов'язком підприємців, тому рішення щодо сплати єдиного податку чи ЄСВ така особа приймає самостійно.

На сьогодні, фізичні особи - підприємці можуть продовжувати працювати або обрати 3 групу платників ЄП з загальними правилами обрання системи оподаткування, сплати податку, декларування та подання звітності (ставка ЄП – 5% або 3%, обмеження розміру річного доходу, щоквартальною звітністю тощо). При цьому з 01.04.2022 на період воєнного стану створено особливий режим оподаткування єдиного податку в межах третьої групи. Для платників третьої групи з особливостями оподаткування тимчасово відмінюється обмеження щодо розміру річного доходу, надана можливість змінити ставку податку – перейти на 2%. Аби обрати чи перейти на спеціальну групу треба подати заяву у паперовій або електронній формі (форма F/J0102003 в електронному кабінеті платника податків) до ДПС, не подаючи розрахунок доходу за попередній календарний рік. Платником єдиного податку даної групи вважається підприємець, який:

- подав заяву до 1 квітня 2022 року – з 1 квітня 2022 року;
- подав заяву починаючи з 1 квітня 2022 року – з наступного робочого дня після подання заяви;
- подав відповідну заяву протягом 10 днів – з дня державної реєстрації суб'єкта господарювання.

Підприємці, що обрали третю групу з особливостями звільняються від обов'язку нарахування та сплати ПДВ за операціями з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, та при ввезенні товарів на митну територію України;

подання податкової звітності з податку на додану вартість, а їх реєстрація платником податку на додану вартість є призупиненою.

Єдиний податок підлягає сплаті протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку для подання податкової декларації, який є впродовж 20 календарних днів по закінченню звітного (податкового) місяця. Особливості сплати та декларування ЄСВ для платників 3 групи єдиного податку на період воєнного стану встановлені такі ж як і для ФОП платників 1 та 2 групи єдиного податку.

Не можуть використовувати таку схему оподаткування суб'єкти господарювання, сфера діяльності яких – азартні ігри, обмін іноземної валюти, операції з підакцизними товарами (окрім палива) та корисними копалинами, страхові і банківські компанії, підприємства-нерезиденти. Право на використання групи під 2% автоматично втрачається і повертається попередня схема оподаткування підприємця з першого місяця, наступного за місяцем закінчення воєнного стану.

На період дії воєнного стану та впродовж трьох місяців після його припинення не нараховується пеня в разі несплати податку, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню і встановлюється мораторій на проведення перевірок, крім камеральних перевірок декларацій при бюджетному відшкодуванні ПДВ та фактичних перевірок. Документальні перевірки правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску, розпочаті до 24 лютого 2022 року та не завершені, зупиняються по останній календарний день третього місяця з дня припинення (скасування) воєнного, надзвичайного стану. Також санкції за порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій» не застосовуються, крім санкцій за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів.

Завдяки таким комфортним умовам для роботи бізнесу, кількість новостворених ФОП протягом 6 місяців повномасштабної війни продемонструвала позитивну динаміку – з 15 тисяч у квітні до понад 23 тисяч у серпні [2]. Отже, зараз податкове регулювання для малого бізнесу відрізняється від того, що було до війни. Податкові зміни будуть з'являтися доти, доки в країні триватиме воєнний стан. Тому задля ефективної діяльності та підтримки економічного фронту, підприємці мають постійно слідкувати за нововведеннями щодо оподаткування.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: https://ips.ligazakon.net/document/t10_2755?an=23866 (дата звернення: 29.01.2023).

2. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців: URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/ukrainskij-biznes-v-umovah-povnomasstabnoi-vijni-analitika-stanu-za-sist-misaciv> (дата звернення: 29.01.2023).
3. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу, або адаптація податкового законодавства до умов воєнного часу: URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu (дата звернення: 30.01.2023).
4. Які зміни в податках та їх сплаті для мікро бізнесу під час війни? : веб-сайт URL: <https://delo.ua/uk/economy/yaki-zmini-v-podatках-ta-yix-splati-dlya-mikro-biznesu-pid-cas-viini-398850/> (дата звернення: 30.01.2023).
5. Звітність і сплата податків для бізнесу в умовах воєнного стану : веб-сайт URL: <https://sys2biz.com.ua/news/zvitnist-i-splata-podatkov-dlya-biznesu-v-umovah-voyennogo-stanu/>

*Чизмар Іван Іванович,
аспірант кафедри економіки
та фінансів, Мукачівський
державний університет*

*Науковий керівник:
Гоблик Володимир Васильович,
доктор економічних наук,
професор, Мукачівський
державний університет*

РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ВІДЕОІГОР

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4202/>

Глобальна індустрія відеоігор наразі є комплексною, найбільш динамічною категорією, що має унікальну специфіку розвитку, яка скеровується на тільки станом «фізичної економіки» (яка за дослідженнями Ліндена Ларуш узагальнює складову людського капіталу, матеріального виробництва та ринкової рівноваги), але й тенденціями створення віртуальних серверів, мереж тощо.

Сучасні особливості розвитку окреслених складових зумовлені доступністю електронних компонентів для виробництва комп'ютерів та постійним прискоренням процесів віртуалізації, призвели до того, що наразі, глобальна індустрія відеоігор відокремилась у самостійний економічний сектор який у 2022 р. оцінювався у \$184, 4 млрд.

Ми ідентифікуємо індустрію відеоігор у якості виробництва, яке наразі еволюціонувало в економічний сектор, оскільки він включає низку елементів національної економіки, зокрема розробку, просування та продаж відеоігор, які орієнтовані:

- на мобільні платформи (або технології, що дозволяють створювати ігрові додатки, які працюють на мобільних телефонах, смартфонах, планшетах);

- консольні платформи (або технології, що дозволяють створювати ігрові додатки, які працюють на ігрових приставках та станціях, для яких запуск та відтворення відеоігор є основним завданням);

- платформи ПК (або технології, що дозволяють створювати ігрові додатки, що ідентифікуються як завантажувальні та роздрібні ігри на носіях);

- браузерні ігри (або технології, що дозволяють створювати браузерні ігри, які не потребують окремих дисків чи завантаження).

Якщо візуалізувати релевантну структуру глобальної індустрії відеоігор не описово, а за цифровим навантаженням, то стає очевидним, що станом на 2022 р. (рис. 1) найбільш розвиненим та найбільш динамічним є сегмент ігор для мобільних платформ на який у 2022 р. припадало 50% доходів окресленої індустрії (або \$92,2 млрд).

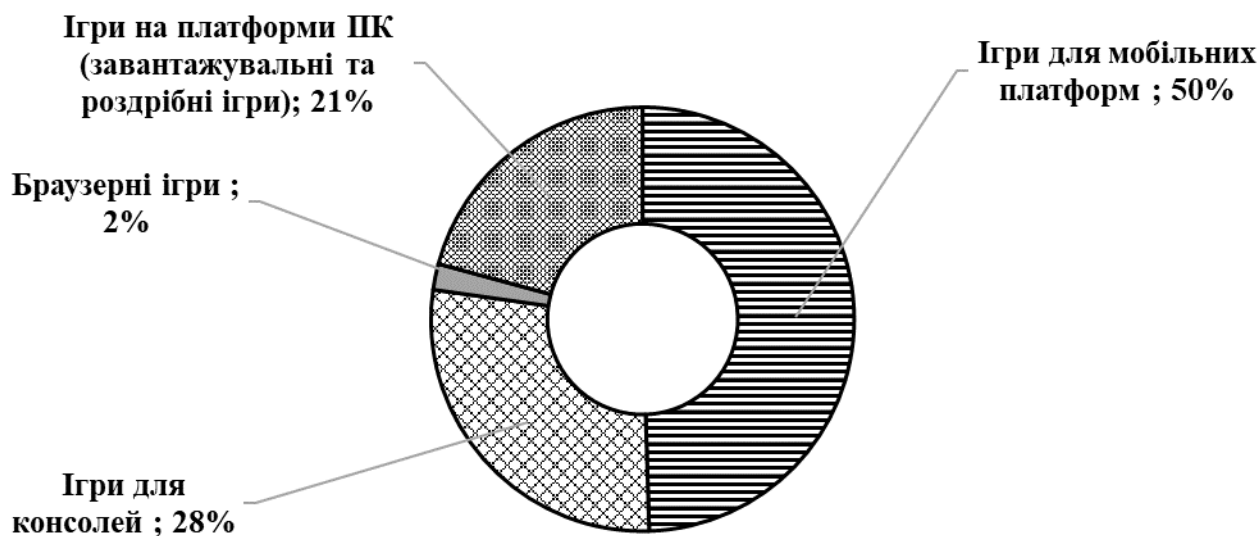

Рис. 1. Структура глобальної індустрії відеоігор, 2022 р. (%)

Джерело: сформовано на основі [1]

Хоча у порівнянні з 2021 р., за окресленим сегментом спостерігається незначне зниження (у межах 2%) – воно є одним з відтермінованих наслідків пандемії COVID-19 (яка вплинула на кілька ринків «фізичної економіки» спричинивши дефіцит компонентів, падіння світових продажів смартфонів та планшетів). У 2023 р. очікується відновлення сегменту ігор для мобільних платформ (зокрема, серед

прогнозів, базовим є той, що прогнозує дохід від мобільних ігор, у 2023 році перевищить \$100 млрд. [2]).

На сегмент ігор для консолей у 2022 р. припадало 28% доходів глобальної індустрії відеоігор (або \$51,8 млрд), що однак на 2,7% вище значень 2021 р., та на 14,34% вище значень 2019 р. [1-3].

На сегмент ігор на платформі ПК, у 2022 р. припадало 21% доходів глобальної індустрії відеоігор (або \$38,2 млрд.), що на 12,02% вище за значення 2021 р. та на 21,65% за значення 2019 р. [1-3].

У цілому можна відмітити стале зростання доходів за сегментами у зв'язку з виходом нових пристроїв та зростанням кількості геймерів та кіберспортсменів.

Таблиця 1

Динамка зміни доходів за сегментами ігор
для консолей та на платформі ПК

Сегмент	Доходи за сегментами, \$млрд			Базисні темпи зміни (+; -), %	
	2019	2021	2022	2022/2019	2022/2019
ігри для консолей	44,37	50,4	51,8	16,7	2,8
ігри на платформі ПК	29,28	33,6	38,2	30,5	13,7

Джерело: сформовано на основі [1-3]

Щодо сегмента браузерних ігор, то у 2022 р. на нього припадало лише 2% доходів такої індустрії (це \$2,3 млрд.). Це значення на 11,5% нижче тих, що спостерігалися за період, який охопив 2019-2021 р. [1-3]. При цьому прогнозується додаткове скорочення сегменту через низьку якість браузерних ігор.

Щодо майбутніх змін у структурі глобальної індустрії відеоігор, розвиток кіберспорту зданий її переформатувати. На нашу думку частка сегменту ігор для мобільних платформ знизиться (хоча за обсягом доходів і перевищить \$100 млрд.). Це може відбутися через активний розвиток кіберспорту за напрямками League of Legends, Fortnite та Overwatch, Counter-Strike та Dota 2, які вже зачіпають і розширюють сегменти ігор для консолей та ігор на платформі ПК.

Література:

1. Горбик В. Світовий ринок ігор у 2022 став дорожче усіх активів Ілона Маска. Підсумки року за версією Games Industry, URL.: <https://dev.ua/news/naipopuliarnishi-ihry>

2. Об'єм \$200 млрд та понад 3 млрд гравців по всьому світу, Newzoo, URL.: <https://itc.ua/ua/novini/igrova-industriya-u-2022-roczy-obyem-200-milyardiv-dolariv-ponad-3-mlrd-gravcziv-i-istorichna-peremoga-ssha-nad-kitayem-prognoz-newzoo/>

3. Ринок комп'ютерних ігор зріс до майже \$150 мільярдів, Newzoo, URL.: <https://investory.news/rinok-kompyuternix-igor-zris-do-majzhe-150-milyardiv/>

*Бедь Віктор Васильович,
народний депутат України 1-го
скликання, єпископ Мукачівський
і Карпатський, керуючий
Мукачівсько-Карпатською
єпархією Православної Церкви
України, військовий капелан,
президент Карпатського
університету імені Августина
Волошина та Міжнародної
академії богословських наук,
майор у відставці Збройних
Сил України, учасник
російсько-української війни,
доктор богословських наук,
доктор юридичних наук, професор,
м. Ужгород, Україна*

СЛУЖБА ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4219/>

Ухвалення Верховною Радою України 30 листопада 2021 року Закону України «Про Службу військового капеланства» [1], який набрав чинності 19 березня 2022 року, стало важливою історичною подією у питанні відродження та впровадження Служби військового капеланства у військових та воєнізованих підрозділах України.

Відповідно до перехідних положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [2], внесено зміни та доповнення до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3], Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України (затвердженого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України») [4] та Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [5] з питань впровадження та діяльності служби військового капеланства. При цьому відповідно до п. 3 перехідних положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [6], зобов'язано Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк з дня опублікування цього Закону забезпечити ухвалення нормативно-правових

актів, необхідних для реалізації цього Закону, та погодження нормативно-правових актів міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади із цим Законом.

Натомість станом на сьогодні Збройними Силами України, Державною прикордонною службою України та Національною гвардією України системи Міністерства внутрішніх справ України раніше ухвалені відомчі положення про Службу військового капеланства не погоджені з вимогами Закону України «Про Службу військового капеланства» [7] (зокрема в частині **Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України від 14.12.2016 р. [8], Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України від 10.10.2016 р. [9] та Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України від 24.03.2016 р. [10]**).

12 вересня 2022 року за № 641/2022 Президентом України було підписано Указ «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [11], яким було урегульовано питання проходження військової служби військовими капеланами з урахуванням положень новоухваленого Закону України «Про Службу військового капеланства» [12].

На виконання вищезазначених законодавчих актів у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національній гвардії України та інших, утворених відповідно до законів України військових формувань поетапно розпочалася робота з розгортання та комплектування служби військового капеланства: створено центри управління військового капеланства, вносяться зміни до штатних розписів у частині відкриття штатних офіцерських посад військових капеланів та помічників військових капеланів, проводиться підбір кандидатів на посади військових капеланів та поетапне призначення на посади військових капеланів помічників військових капеланів.

Відповідно до положень статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [13], Служба військового капеланства призначена для організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України і членів їхніх сімей.

Служба військового капеланства утворюється як окрема структура у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України, вид якої залежить від обсягу, характеру та складності заходів щодо задоволення духовно-релігійних

потреб в їхньому органі військового управління, з'єднанні, військовій частині, військовому навчальному закладі, установі чи організації (далі – військова частина). У військовій частині на рівні окремого батальйону функції Служби військового капеланства можуть виконуватися одним військовим капеланом.

Відповідні служби військового капеланства підпорядковуються безпосередньо Головнокомандувачу Збройних Сил України, Командувачу Національної гвардії України, керівникам інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Голові Державної прикордонної служби України.

Гранична чисельність Служби військового капеланства для Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України формувань та Державної прикордонної служби України не може становити менше як 0,15 відсотка граничної чисельності Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України.

Особливого значення впровадження Служби військового капеланства та нагальності її розгортання у військових і воєнізованих формуваннях України набуло в умовах широкомасштабної російсько-української війни 2014–2023 рр., коли українські військовослужбовці та члени їхніх сімей як ніколи потребують душпастирської опіки, духовно-моральної підтримки, духовно-патріотичного виховання та морально-психологічної мотивації. При цьому мова повинна йти про провадження висококваліфікованої, відповідальної, дисциплінованої, високопатріотичної та високодуховної служби військового капеланства з кадровим забезпечення військовими капеланами на штатній основі та з посіданням офіцерських посад і виокремленням Служби військового капеланства в окремий і самостійний військовий підрозділ. Фактично, мова йде про необхідність формування на загальнодержавному рівні нового роду військ – Духовних військ України.

Поряд із позитивними досягненнями у процесі впровадження на практиці вищезазначених положень і завдань, визначених законодавством, та нагальними потребами налагодження душпастирської опіки у військових і воєнізованих підрозділах України виявлено, на нашу думку, і низку суттєвих прогалин та неузгодженостей, які можуть значно послабити якість впровадження, розгортання та функціонування Служби військового капеланства та загальмувати процес її належного становлення на практиці.

До ризиків щодо впровадження повноцінної Служби військового капеланства в Україні, на нашу думку, слід зарахувати такі:

1. Відсутність загальнодержавної стратегії бачення Служби військового капеланства як виокремленого, самостійного, міжвідомчого, централізованого та спеціалізованого нового роду Духовних військ України зі самодостатніми і самостійними функціями управління, виконання душпастирських, духовно-просвітницьких, контррозвідувальних і бойових завдань, комплектації, структури, кадрової роботи, навчання, підготовки і заміщення кадрів, стратегії розвитку, фінансування тощо.

2. Управлінське, організаційне та кадрове розділення Служби військового капеланства на сьогодні між різними військовими і воєнізованими підрозділами: Збройними Силами України (у їхньому складі – різних родів військ), Державною прикордонною службою України та Національною гвардією України системи Міністерства внутрішніх справ України, – що не сприяє повноцінному, цілісному і комплексному функціонуванню Служби військового капеланства на загальнодержавному рівні.

3. Відсутність належного законодавчого забезпечення щодо впровадження Служби військового капеланства у воєнізованих підрозділах спеціальних служб (спецслужб), пенітенціарної системи та поліції.

4. Відсутність належного законодавчого урегулювання питання щодо взаємодії командування військових і воєнізованих підрозділів, де впроваджується Служба військового капеланства, з центрами управлінь Церков і релігійних організацій, зокрема в питаннях кадрових призначень і заміщень на посади військових капеланів.

5. Відсутність законодавчого врегулювання та належної практики щодо врахування кадрових та кваліфікаційних вимог при призначенні на посади військових капеланів, зокрема з урахуванням статусу військових і воєнізованих підрозділів за їхніми рангами в системі військового управління; наявних ступенів освіти, наукових ступенів і вчених звань; досвіду роботи; тривалості пастирського служіння та перебування у духовному сані, зважаючи на наявний духовний сан(ієрея, протоієрея, єпископа); управлінських навиків; наявних рангів державного службовця та їхнього співвідношення із військовими званнями; наявних чи відсутніх військових звань тощо, не кажучи вже про необхідність врахування питань морально-психологічної, світоглядної та політичної відповідності кандидатів на посади військових капеланів при їхньому підборі та призначенні на посади.

6. Недотримання та ігнорування командуванням військових і воєнізованих формувань в Україні положень підпункту 11) пункту 1 статті 1 та пунктів 2–3 статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [14] при формуванні центрів управління службами військового капеланства (регіональних, військ, родів військ і т. д.) з числа кадрових офіцерів служби морально-психологічного забезпечення та інших військових підрозділів, а не з числа військових капеланів священнослужителів. У результаті цього вихолощується та суттєво видозмінюється функціональний та організаційний зміст законодавчого поняття і визначення «Служба військового капеланства – окрема структура у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України, що складається з органів управління Служби військового капеланства, військових капеланів і утворена з метою організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей у мирний і воєнний час» [15].

Із найбільш проблематичних питань та ризиків, які виникли на сьогодні в процесі впровадження Служби військового капеланства в Україні та потребують нагального упорядкування і розв'язання, на нашу думку, є такі:

1. Центри управління Церков та релігійних організацій, які практично усунуті від дієвого кадрового підбору та впливу на призначення військових капеланів безпосередньо на рівні військових і воєнізованих підрозділів через неналежну злагодженість та взаємодію, повинні більш дієво та з гарантованими правами бути допущеними до кадрової роботи з підбору, призначення, звільнення і переведення військових капеланів на вакантні посади, оскільки вони і надалі залишаються духовно належними священнослужителями тієї чи іншої церковної структури.

2. Із незрозумілих причин, але комплектація командного складу центрів регіональних управлінь військовими і воєнізованими підрозділами, –військовими частинами, військами, родами військ Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України, – проведена за рахунок кадрових офіцерів із числа, як правило, вчорашніх замполітів чи сьогоднішніх представників служби морально-психологічного забезпечення, а не за рахунок комплектації офіцерами з числа мобілізованих чи контрактників-священнослужителів, які виявили бажання стати кадровими військовими капеланами. Зі свого боку, кадрові військові офіцери, які не є священнослужителями і, відповідно, військовими капеланами, не можуть ефективно виконати

належним чином функції управління Службою військового капеланства, оскільки не мають належної освіти з богослов'я, не знають і не розуміють сутність душпастирської діяльності священнослужителів, а звідси й військових капеланів; нерідко чимало з них взагалі не є віруючими, не мають жодних знань з історії Церкви та не розбираються в особливостях церковного будівництва в Україні.

3. Передача управління Службою військового капеланства у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України та Національній гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України виключно в руки кадрових офіцерів-військовослужбовців, зокрема вчорашніх замполітів і представників служби морально-психологічного забезпечення чи інших військових підрозділів замість формування управлінського корпусу Служби військового капеланства з числа духовенства – військових капеланів (священників, єпископів), не приведе до якісного і повноцінного розгортання та впровадження Служби військового капеланства в Україні. Навпаки, це призведе й уже у багатьох випадках призвело до негативних наслідків: фактичного гальмування розвитку Служби військового капеланства, вихолощення її духовного змісту, допущення кадрових рішень та породження конфліктних ситуацій.

Така, на нашу думку, вкрай негативна на сьогодні практика, яка суперечить положенням підпункту 11) пункту 1 статті 1 та пунктів 2–3 статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [16] в частині призначення і комплектування центрів управління службами військового капеланства (військових частин, регіональних військових формувань, військ, родів військ і т. д.) з числа кадрових офіцерів колишніх замполітів, сьогоденної служби морально-психологічного забезпечення та інших військових підрозділів, а не з числа безпосередньо мобілізованих, контрактників чи працівників військових капеланів-священнослужителів, є порушенням вимог вищезазначених положень Закону [17], негативно відображається на процесах впровадження, розгортання, належного формування і функціонування та становлення Служби військового капеланства. А це, зі свого боку, не дає і не дасть на майбутнє Службі військового капеланства належним чином та повноцінно виконувати ті високі завдання, які на неї покладаються Законом.

Відповідно, центри управління (регіональні та вищі) Службою військового капеланства у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України та Національній гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України, а згодом за умови створення у міжвідомчій Службі військового капеланства України повинні очолювати та формувати представники духовенства з числа тих священнослужителів,

які готові мобілізуватися чи укласти контракти на військову службу на офіцерських посадах військових капеланів (або тимчасово працівників).

4. Запроваджена Служба військового капеланства однозначно має бути об'єднана в єдину, виокремлену, централізовану і самостійну систему управління, а саме в окрему державну міжвідомчу воєнізовану Службу військового капеланства України (як уповноважений спеціальний воєнізований центральний орган виконавчої влади), на яку і має бути покладено виконання завдань, передбачених Законом України «Про Службу військового капеланства» [14], зокрема питання управління, стратегії розвитку, кадрового підбору, призначення, переведення, звільнення і ведення резерву, організації навчання та підвищення кваліфікації, методології, душпастирської діяльності та проповідування Слова Істини військовими капеланами, присвоєння первинних, чергових і позачергових військових звань, фінансування тощо.

Відповідну Службу військового капеланства України має очолювати військовий капелан у духовному сані єпископа з числа духовенства Помісної Православної Церкви України (як історичної і чисельнішої конфесії) з призначенням заступників за конфесійною ознакою з числа військових капеланів, священників чи єпископів, представників інших Церков і релігійних організацій, статuti яких офіційно зареєстровані в Україні та які мають право на делегування своїх священнослужителів до служби військового капеланства. Аналогічний принцип кадрових призначень слід впровадити і при призначенні командирів (начальників, командувачів) регіональних центрів управління службами військового капеланства нижчого рівня з призначенням на відповідні посади офіцерів з числа військових капеланів-священнослужителів.

Служба військового капеланства України як самостійна воєнізована Служба спеціального військового призначення повинна бути безпосередньо підпорядкована Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України з відповідною градацією підпорядкування структурних підрозділів Служби військового капеланства України Головнокомандувачу Збройних Сил України, Командувачу Національної гвардії України, керівникам інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Голові Державної прикордонної служби України.

5. Призначення ж військових капеланів без створення єдиного управлінського, методологічного та кадрового центру управління військовим капеланством, на розсуд сотень і сотень окремих командирів і командувачів (які мають різні погляди, освіту, духовний, культурний і моральний рівень, розуміють чи не розуміють основи віри, церковного укладу та особливості багатоконфесійності церковного будівництва в Україні, належать чи не належать до тієї чи іншої релігійної конфесії

тощо), – призведе до хаотичних процесів і «махновщини» в питаннях функціонування військового капеланства, що неодмінно потребуватиме у майбутньому, а можливо й найближчому майбутньому, великої кореляції та уніфікації.

6. Зважаючи на те що підготовка військових капеланів раніше в Україні не проводилася та не було створено належного якісного і кількісного резерву кандидатів на заміщення посад військових капеланів, доцільно би впровадити перехідний період до 5–10 років (у міру заповнення вакантних посад військових капеланів), протягом якого на службу військових капеланів повинні мати право прийматися і священники за сумісництвом, з особливими умовами та необов'язково з наявними офіцерськими званнями, за якими має зберігатися право одночасного служіння священниками на парафіях чи єпископами на посадах очолюваних ними єпархій.

Необхідність виокремлення та створення самостійної міжвідомчої Служби військового капеланства України впливає зі змісту статті 35 Конституції України [15], статей 1–6 Закону України «Про Службу військового капеланства» [16] та політико-правової, релігійно-духовної й організаційно-структурної природи призначення Служби військового капеланства.

У період до створення окремої самостійної міжвідомчої Служби військового капеланства України з поетапним ухваленням рішення про її створення, кадрове призначення керівництва та структуризації доцільним є невідкладно провести кадрові заміщення в центрах управління служб військового капеланства (військових частин, регіональних управлінь військ, родів військ, Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України) вже призначених керівників та інших офіцерів з числа військовослужбовців, служб морально-психологічного забезпечення на кадрових військових з числа військових капеланів (священників та єпископів), які виявили бажання мобілізуватися чи підписати контракти на військове капеланське служіння.

Зрозуміло, що вищезазначені питання потребують всебічного вивчення, обговорення та врахування з метою пошуку найбільш оптимального і правильного розв'язання проблем щодо належної реалізації положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [17]. Питання щодо впровадження та розвитку Служби військового капеланства в Україні не можна відкладати на завтра, воно потребує нагального розгляду, унормування та впорядкування.

Джерела та література:

1. Закон України «Про Службу військового капеланства» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
2. Там же.
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
4. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України (затвердженого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України») // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
5. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
6. Закон України «Про Службу військового капеланства» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
7. Там же.
8. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України (Наказ МО України від 14.12.2026 р.) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>
9. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України (Наказ МВС України від 10.10.2016 р.) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-16#Text>
10. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України (Наказ МВС України від 24.03.2016 р.) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>
11. Указ Президента України «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 12.09.2022 р. № 641/2022 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641/2022#Text>
12. Закон України «Про Службу військового капеланства» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
13. Там же.
14. Там же.
15. Там же.
16. Там же.
17. Там же.
18. Там же.

19. Конституція України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Закон України «Про Службу військового капеланства» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
21. Там же.

***Бондарь Володимир Павлович,
здобувач, Науково-дослідний
інститут публічного права***

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ВИД ПУБЛІЧНОГО СЕРВІСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4229/>

Медико-соціальна експертиза (далі – МСЕ), як і будь-яка інша сфера життєдіяльності, що становить публічний інтерес і, відповідно, забезпечується публічною адміністрацією, обов'язково підлягає адміністративно-правовому регулюванню. Таке регулювання проявляється у заходах адміністративно-правового впливу, які реалізуються з метою впорядкування суспільних відносин між спеціальними суб'єктами публічної адміністрації й особами, що звертаються для встановлення інвалідності чи особами з інвалідністю.

Закономірно, що функціонуюча в Україні служба МСЕ регламентується нормами адміністративного права, оскільки становить невід'ємний елемент сервісної складової діяльності держави, покликаний задовольняти потреби населення в експертних послугах щодо встановлення ступеня обмеження життєдіяльності, визначення міри втрати здоров'я, групи інвалідності, видів і порядку проведення реабілітаційних заходів конкретним особам й іншого.

Означене вище наочно демонструє актуальність і доцільність розгляду проблематики, пов'язаної з процедурами, що здійснюються в рамках МСЕ, крізь призму адміністративного права та відповідного регулювання.

Інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [1]. Семантично «експертиза» (від франц. expertise, від лат. expertus – досвідчений) – це розгляд, дослідження експертом, групою експертів якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань (наприклад: медична, бухгалтерська,

судова) [2, с. 191]. У легітимній площині експертизу визначають як дослідження на основі спеціальних знань у певній галузі об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку [3]. Тобто, розуміння експертизи як певної фахової діяльності, що обов'язково потребує наявності спеціальних знань у її виконавця, є загальноприйнятим.

Разом з цим, медичний і соціальний аспекти вказують, що МСЕ перебуває в площині важливих прав людини, які стосуються не тільки медицини, але і реабілітації та відновлення працездатності, соціального захисту, трудових можливостей, реалізації особистості, включення людей із інвалідністю у суспільне життя [4, с. 4]. МСЕ, як вказує Л. Шумна, працює на стику медицини, соціології, економіки, права, а лікар-експерт, виконуючи свої виробничі обов'язки, повинен керуватися діючими законодавчими та нормативними актами, охороняти інтереси як особи з інвалідністю, так і держави, тому що за рішенням медико-соціальних експертних комісій відбувається розподіл державних коштів [5, с. 17].

У цьому контексті, обґрунтованим є трактування, висловлене А. Іпатовим, згідно з яким МСЕ – це окрема ділянка громадської і державної діяльності по створенню належних умов життєдіяльності осіб з особливими потребами за рахунок розширення зони їхньої економічної незалежності [4, с. 15]. Така дефініція, на думку дослідника, дає можливість актуалізувати роль МСЕ в системі формування трудових ресурсів держави на основі визначення її статусу як державного органу зі спеціальними повноваженнями. При цьому, вважаємо, що останнє є спірним, адже МСЕ – це, перш за все, окрема публічно-сервісна діяльність, а спеціальні повноваження належать суб'єктам її здійснення – медико-соціальним експертним комісіям (далі – МСЕК), які можуть розглядатись як інституції, що наділені властивостями публічної адміністрації.

Відповідно до позиції законодавця, закріпленої у ст. 1 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV, МСЕ – це встановлення ступеня стійкого обмеження життєдіяльності, групи інвалідності, причини і часу їх настання, а також доопрацювання та затвердження індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю) в рамках стратегії компенсації на основі індивідуального реабілітаційного плану та комплексного реабілітаційного обстеження особи з обмеженням життєдіяльності [5].

Поряд з цим, відповідно до Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317, МСЕ становить процедуру, що проводиться хворим, які досягли повноліття, потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, особам з інвалідністю,

з метою виявлення ступеня обмеження життєдіяльності, причини, часу настання, групи інвалідності, а також компенсаторно-адаптаційних можливостей особи, реалізація яких сприяє медичній, психолого-педагогічній, професійній, трудовій, фізкультурно-спортивній, фізичній, соціальній та психологічній реабілітації [6].

Отже, вітчизняна служба МСЕ загалом може бути охарактеризована як спеціальний вид публічного сервісу, що функціонує з метою задоволення потреб населення в медико-соціальних експертних послугах щодо встановлення ступеня обмеження життєдіяльності, визначення міри втрати здоров'я, групи інвалідності, видів і порядку проведення реабілітаційних заходів конкретним особам й іншого.

Адміністративне право становить собою галузь права, яка тісно пов'язана з інститутами публічної влади, публічного інтересу та публічного адміністрування. Інакше кажучи, адміністративне право існує у межах названих категорій [7, с. 57]. Враховуючи зазначене, закономірно, що МСЕ як сфера спеціальних суспільних відносин, яка становить вагомий вид публічного сервісу, впорядковується та регулюється нормами адміністративного права. У цьому випадку, правове регулювання має обмежений склад суб'єктів його здійснення, адже зводиться до публічно-владної діяльності інституцій публічного адміністрування..

Враховуючи вищевикладене, можемо визначити, що адміністративно-правове регулювання МСЕ – це здійснюваний шляхом послідовного та виваженого використання адміністративно-правових засобів регламентуючий процес цілеспрямованого впливу публічної адміністрації на суспільні відносини, які складаються з приводу надання (отримання) медико-соціальних експертних послуг, з метою забезпечення їхньої упорядкованості, охорони і розвитку.

Висновки. Узагальнюючи викладений матеріал, можемо зробити висновок, що служба МСЕ – це спеціальний вид публічного сервісу, який функціонує з метою задоволення потреб населення в медико-соціальних експертних послугах щодо встановлення ступеня обмеження життєдіяльності, визначення міри втрати здоров'я, групи інвалідності, видів і порядку проведення реабілітаційних заходів конкретним особам й іншого.

Література:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
2. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапута. К.: Наук. думка, 2000. 680 с.

3. Багній М., Коваль О., Яцків Т. Стан медико-соціальної експертизи в Україні та шляхи покращення її реалізації: громадський аналіз та рекомендації. Аналітичний звіт та матеріали за проектом «Реалізація громадських ініціатив підтримки правової допомоги щодо проходження медико-соціальної експертизи та пов'язаних із нею питань, аналізу викликів інвалідизації, реабілітації, підготовки пропозицій та їх просування». Львів, 2013. 107 с.
4. Іпатов А. Медико-соціальна експертиза в системі державного управління професійною реабілітацією інвалідів в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.01. Дніпропетровськ, 2011. 23 с.
5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#top>
6. Питання медико-соціальної експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>
7. Мельник Р., Бевзенко В. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

*Ворожбіт-Горбатюк
Вікторія Вікторівна,
доктор педагогічних наук,
професор, старший науковий
співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого
права Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В.В. Сташиса, Україна
ORCID: 0000-0002-5138-9226*

ФОНОВІ, ПРАВОВІ, КРИМІНОГЕННІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4222/>

Анотація. У статті автор визначив соціально-педагогічні чинники, які впливають на соціалізацію української молоді в умовах воєнного стану.

Ключові слова: кримінально-виконавче право, кримінологія, правоохоронні органи, соціалізація, підлітки, молодь, права і свободи особистості.

Відзеркаленням суспільних процесів є виховання, навчання і розвиток української молоді [1]. В умовах провадження воєнного стану значущості набуває підтримка педагогами працівників органів пенітенціарної системи і правоохоронних органів. Обставини реальної соціалізації української молоді, диверсифікуються чинниками: фоновими, правовими, криміногенними. Фонові чинники стали контраверсійними: стан економіки і рівень життя населення; діяльність органів влади, ЗМІ і медіа щодо творення морально-психологічного клімату, громадська думка, реальні уявлення про життєві перспективи.

Правові чинники виявляються в стані зусиль, організованої діяльності всіх органів і структур зі зміцнення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, зміцнення правосвідомості населення, зв'язків правоохоронних органів з населенням, організованого в контексті сучасних трендів ефективного правового виховання, всеобучу і правової пропаганди, роботи з профілактики правопорушень і злочинів серед молоді, зокрема – неповнолітніх. Названі чинники мають стабілізувати негативний вплив криміногенних чинників соціалізації української молоді під час провадження воєнного стану: зниження рівня суспільної моралі на деокупованих територіях, у місцях активних бойових дій, криміналізація і сексуалізація дозвілля молоді, прояви агресії через твори мистецтва, популярний медійний продукт (наприклад, заклики до помсти, вживання у поетичних творах ненормативної лексики), культ сили і жорстокості, поширення кримінальних жаргонізмів, криміногенна тематика у соцмережах, романтизація вдалих злочинів (накшталт «селяни бойову машину вкрали»), ошляхетнення проявів жорстокості, що суперечить аксіології Міжнародного гуманітарного права. До криміногенних соціально-педагогічних умов соціалізації української молоді під час провадження воєнного стану віднесено збільшення кількості людей без певних занять, місця проживання, безробітних, активізація проявів залякування, психологічного насилля, поширення інформації про корупцію без розкриття злочинів і справедливого покарання. Загальне зниження рівня життя населення в умовах провадження воєнного стану природньо є причиною педагогічної бездоглядності, прихованої педагогічної занедбаності молоді і підлітків, коли дорослі (батьки, вихователі) за формальними ознаками реалізують виховну, правоосвітню місію. Кримінальна деформація правосвідомості, потреб і суспільної моралі, криміналізація молодіжної субкультури впливають на формування законслухняності чи протиправну поведінку. Стан законності і правопорядку в українському суспільстві, на наше

переконання, вимагає системної підтримки діяльності правоохоронних органів, правників і юристів академічною педагогічною спільнотою для ефективного використання педагогічного інструментарію для попередження і подолання уже наявних кримінальних деформацій серед молоді. Це сприятиме зміцненню правопорядку утвердженню європейських і світових гуманістичних цінностей. Сучасні педагогічні технології і виховні концепції мають реалізувати завдання правової соціалізації і формування правової культури української молоді, що стане запорукою успішного відновлення у повоєнний період.

Література:

1. Ворожбіт-Горбатюк В. В., Борисенко Н. О. Високий моральний дух курсантів (слухачів, студентів) військових навчальних підрозділів. *Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс*: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. С. 333-350.

*Григоренко Ірина Олександрівна,
студентка 4 курсу спеціальності
«Право», Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник: Рябчук В.М.,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19: ЧИ Є ЦЕ МЕДИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4247/>

Із введенням в дію наказу Міністерства охорони здоров'я України від 04 жовтня 2021 року № 2153 «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням», що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 07 жовтня 2021 року за № 1306/36928, перед працюючими громадянами цілого ряду професій, посад, виробництв постало питання фактично примусової вакцинації. На вістрі зіткнення різних позицій знаходилося питання, чи є вакцинація панацеєю від поширення вірусу та випадків його тяжкого перебігу з летальними випадками, чи широким

неоголошеним медичним експериментом світового масштабу. Для всіх вакцин, які пропонуються для реєстрації та використання в Україні, є необхідною вимогою проведення в повному обсязі доклінічних досліджень та I і II фази клінічних досліджень, що дає підстави стверджувати про безпечність їх застосування.

У зв'язку із великим суспільним інтересом до цього питання до Міністерства охорони здоров'я України було спрямовано запити щодо доклінічних досліджень та клінічних досліджень вакцин, які застосовуються в Україні від гострої респіраторної хвороби COVID-19. За офіційною інформацією МОЗ, не надходили матеріали клінічних випробувань лікарських засобів/вакцин, що використовуються на території України. За таких умов постає питання, чи можна вважати населення, яке вакцинується від гострої респіраторної хвороби COVID-19, учасниками медичного експерименту? Для відповіді необхідно з'ясувати, як необхідно розуміти правову конструкцію «медичний експеримент»? У міжнародному праві Нюрнберзький кодекс (1947) сформулював 10 принципів для проведення медичного експерименту на людині. Наведемо окремі з них:

1. Добровільна згода людини.
2. Експеримент має приносити суспільству позитивні результати, недосяжні іншими методами дослідження.
3. Експеримент повинен ґрунтуватися на даних, отриманих у лабораторних дослідженнях на тваринах, знанні історії розвитку даного захворювання або інших проблем, що вивчаються. Його проведення має бути так організовано, щоб очікувані результати виправдовували факт його проведення.
4. При проведенні експерименту необхідно уникати всіх зайвих фізичних та психічних страждань та ушкоджень.
5. Жоден експеримент не повинен проводитись у разі, якщо є підстави припускати можливість смерті або інвалідного поранення випробуваного.

Ще одним важливим документом, який удосконалив підходи до визначення критеріїв правомірності проведення медичних експериментів та встановлення основних принципів проведення біомедичного дослідження і втручання в організм людини, є Гельсінкська декларація (2004). Конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини Конвенція про права людини і біомедицину визначила професійні стандарти щодо медичних досліджень за участю людей, що полягають в обов'язковості отримання дозволу на проведення медичних досліджень і контрольованості процесу досліджень та його результатів, компенсації будь-якої заподіяної внаслідок медичних досліджень шкоди.

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що для проведення вакцинації від гострої респіраторної хвороби COVID-19 не оформлялися будь-які дозволи, як для проведення медичних досліджень, не здійснюється будь-який контроль за самим процесом вакцинації та не відбувається фіксація її результатів. Вакцини від гострої респіраторної хвороби COVID-19 допущені до застосування в Україні та інших країнах світу, та зареєстровані, як лікарські засоби.

Література:

1. Нюрнберзький кодекс, 1947 р.
2. Гельсінкська декларація, 2004 р.

*Гриценко Віталій Володимирович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Державний податковий
університет, м. Ірпінь,
Київська обл., Україна*

РЕАБІЛІТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4234/>

Кримінальне судочинство України ставить перед собою завдання не лише викрити і покарати винного у вчиненні злочину, а й звільнити від несправедливого обвинувачення невинного, поновити його добре ім'я, честь та відшкодувати шкоду, протиправно заподіяну органами, що провадять кримінальний процес. Відтак, інститут реабілітації у кримінальному процесі і є тим правовим засобом, за допомогою якого здійснюється вказане завдання. [1].

Отже, правочинним суб'єктом у реабілітаційних правовідносинах є особа, стосовно якої винесений виправдувальний вирок або справа закрита з реабілітуючих підстав («виправданий», «особа, що реабілітується» чи «реабілітант»).

Крім того, необхідно чітко засвоїти юридичні підстави та правові передумови реабілітації. Юридичними її підставами є: виправдувальний вирок суду, постанова (ухвала) про закриття кримінальної справи у зв'язку з відсутністю подій злочину, відсутністю у діянні складу злочину або недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину. Узагальнення практики свідчить, що практичні працівники нерідко мають певні ускладнення при формулюванні підстав винесення реабілітуючих рішень (у тому числі виправдувальних вироків). Це обумовлює необхідність

вдосконалення реабілітуючих підстав закриття кримінальних справ. Ініціатива з боку органів досудового розслідування і суду ще раз підкреслює публічно-правовий характер реабілітаційних правовідносин, відповідає таким принципам судочинства, як: законність, публічність,

Забезпечення обвинуваченому права на судовий захист, справедливість, презумпцію невинуватості [2].

Таким чином, для глибшого розуміння даного питання слід засвоїти, що: реабілітація у кримінальному процесі є системою передбачених законом соціально-правових засобів, спрямованих на повне поновлення у попередніх правах громадянина, протиправно притягнутого до кримінальної відповідальності або засудженого, та відшкодування заподіяної йому шкоди.

Реабілітація покликана виконувати правозахисну і правовідновлюючу функції. Вони гарантують інтереси особи у кримінальному судочинстві, є засобом захисту в разі протиправного притягнення до такої відповідальності чи засудження. Кінцевою метою реабілітації повинні стати виправлення судової або слідчої помилки, спростування пред'явленого обвинувачення, повне поновлення репутації невинного, порушених прав і відшкодування заподіяної йому матеріальної та моральної шкоди.

Інститут реабілітації громадян, які постраждали внаслідок протиправного притягнення до кримінальної відповідальності або засудження, за галузевою належністю норм, що його складають, є комплексним.

Зобов'язаним суб'єктом у реабілітаційних правовідносинах є держава, яка відшкодовує збитки, заподіяні невинному, незалежно від органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду.

Література:

1. Грошевий Ю. М., Хотенець В. М. Кримінальний процес України: Підруч. – Харків, 2000. – 494 с.
2. Шумило М. Є. Про реабілітацію у кримінальному судочинстві та оперативно-розшуковій діяльності / М. Є. Шумило // Вісник Дніпропетровського університету. Правознавство. – 1994. – № 2.

*Кязимова Галина Хадирівна,
кандидат історичних наук,
Одеський національний
морський університет, м. Одеса*

ДИКТАТУРА А. САЛАЗАРА У ПОРТУГАЛІЇ: ДЕРЖАВНО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4237/>

У умовах безпрецедентної війни, яку Росія розв'язала проти України світ задає собі нагальне питання: які умови могли стати підґрунтям для цього амбіційного безглуздя? Термін «путінська диктатура» заповнив шпальти газет та явище диктатури знову стало актуальним поняттям ХХІ століття. У зв'язку з цим виникає проблема аналізу базових та специфічних рис та причин зародження та снування цього явища, можливих державно-політичних перспектив та впливу на світові процеси.

Отже, «диктатура», тобто, режим влади однієї або групи осіб, не обмежений нормами закону, а репресивні заходи стають нормою життя – загальновідомі риси. В той же час історія свідчить, що форми диктатури залежить від багатьох обставин функціонування суспільства, його економічного та політичного стану, менталітету, тощо.

ХХ століття породило диктаторські режими в СРСР, Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, Північній Кореї, деяких країнах Африки. Всі вони мають як загальні так і особливі риси. Найбільш тривалою та на сьогодні по різному оцінюваною, постає диктаторський режим Антоніо Салазара у Португалії. За сорок років правління перед урядом Салазара поставали різні економічні, політичні та соціальні проблеми, непрості зовнішньополітичні виклики, але режим залишався життєздатним. Суттєвою складовою режиму стали ідеологічні засади, які Антоніо Салазар активно впроваджував в життя. Спробуємо розкрити найголовніші.

У 1920-х Португалія була однією з найбідніших країн Європи. Внаслідок економічного безладдя та політичного хаосу, владу захопили військові та у 1928 році запросили на посаду міністра фінансів університетського професора-економіста відомого своїми консервативними поглядами Антоніо ді Олівейра Салазара, якому вдалося різко скоротити бюджетні витрати, почати боротьбу із корупцією та швидко домогтися фінансової стабілізації. «Я дуже добре знаю, чого я хочу та куди йду» – говорив він. [1]. Португалія стала поступово виходити з економічної кризи, виплатила зовнішній борг і перемогла інфляцію. «Його постать влаштовувала промислових магнатів,

влаштовувала аристократію і простий люд, підходила для армії і духовенства. Потім він сказав: я не граю в політику, я працюю в уряді», – пояснював успіх Салазара португальський політолог Жейме Пінту. [2]. За п'ять років Португалія, яка раніше купувала хліб за кордоном, уже експортувала свою пшеницю.

У 1932 році Салазар став прем'єр-міністром. У 1933 році була прийнята нова конституція Португалії, яка давала йому, як прем'єру, практично необмежені права та призвели до встановлення правого авторитарного режиму у країні. Безумовно, фундаментом названих та подальших змін були ідеологічні складові, серед яких можна відокремити декілька напрямків. По-перше, курс на «**Естадо Ново**» – «Нову Державу» – в основі якого була християнська соціальна доктрина про єдність, корпоративність християнського світу. Її оголосив у кінці XIX століття Папа Леон XIII. Це була свого роду відповідь на теорію класової боротьби та неминучості пролетарської революції, яку розробив Карл Маркс. Церква давала своє бачення розвитку справедливої взаємодії робітників і роботодавців. У корпоративній державі місце політичних партій та профспілок мали займати міжкласові галузеві об'єднання. Головне завдання яких – не помінятися місцями, а в симбіозі працювати на результат. В той же час у державі розпускалися усі політичні організації та правлячою і єдиною партією ставав Національний союз, який вважався не партією, а загальнонаціональним рухом. Значну роль в управлінні відігравали військові та таємна поліція PIDE. За приблизними підрахунками, за сорок років диктатури жертвами політичних репресій стало близько 30 тисяч осіб. Це набагато менше, ніж за правих режимів в Іспанії, Німеччині та Італії, тому правління Салазара іноді називають м'якою диктатурою [3].

Концепцію «Нової держави», була закріплено також Колоніальною хартією 1933 року, а потім ще й Конституцією країни. Страйки були заборонені, в той же час, робітники мали право на щорічні відпустки, які оплачував роботодавець та вихідний день на тиждень. При цьому, на відміну від гітлерівської Німеччини або сталінського СРСР у Португалії не робилася ставка на модернізацію та індустріалізацію, бо сам професор постійно та наполегливо відкреслювався від диктатур тоталітарного типу, не ховаючи свого антилібералізму та антикомунізму.

Другим, не менш важливим вектором уваги А. Салазара було повернення до героїчного минулого – «старого порядку», підкреслюючи цінність трьох понять: **родини, батьківщини та Бога**. Патріархальна родина, що сповідує християнські цінності – це запорука стабільного та морально здорового суспільства. Це було органічно сприйнято ще й тому, що Португалія – аграрна країна, а саме селянство завжди було носіями національних цінностей, а саме – родина, це сила, це мала церква.

Для виховання любові до батьківщини активно використовувався так званий **лузотропікалізм**, який пропагував думку, що Лузитанія (тобто латиною Португалія) – це держава історично найуспішніших європейських колонізаторів, які на відміну від англійців чи французів, ставилися до народів колоній без презирства, з повагою, бо вони «такі ж самі люди». «Лузотропікалізм» давав відчуття правоти такої позиції. Загалом ідея своєї унікальності завжди була популярна в португальському суспільстві та за часи Салазара історія країни подавалася як приклад наполегливої боротьби невеликої нації за збереження своєї ідентичності перед обличчям небезпек, історія пасіонарного народу, який створив величезну морську колоніальну імперію, де «ніколи не заходило сонце» [4].

«Духовні скрепи» португальців та релігії були третім «китом» у тріаді ідеологічних цінностей. Сам Салазар ставився до католицької церкви досить прихильно, підкреслював унікальний характер розвитку своєї країни, наголошував на тому, що Португалія мала для релігійності родючий ґрунт. «Демократія, – заявляв він на одному з виступів у місті Порто, – має бути гармонізована католицизмом». На тлі повальної не писемності (40% населення), рівень релігійності був просто вражаючим. У «Зверненні до католиків» він писав: «Сьогоднішній Португалії необхідно створити для славетної застрашної Португалії сильну, освічену, морально працюючу та прогресивну Португалію. Чи треба для цього нам СИЛЬНО любити країну? Так, любити свою країну треба завжди. Так, як сильно ми любимо нашу мати, давайте любити нашу країну, нашу спільну велику мати» – тобто католик має бути і добрим сином для рідної мати та для батьківщини [5].

Більшість істориків, які вивчають правління Салазара, не безпідставно характеризують його як диктатуру. В той же час ми бачимо, що анархічна республіканська ера 1910-1926 років привела до того, що і армія, і церква, і монархісти, і аристократи, і політики правого толку вважали за краще режим Салазара та його державні та ідеологічні цінності попереднім республіканським урядам. Згодом режим Салазара став підтримувати середній клас, особливо консервативне селянство.

Складається враження, що важливішим фактором тривалості правління Салазара, коли, безумовно, була згорнута демократія, не було досягнуто особливих економічних та соціальних перемог, але була ідеологія, вищевказані морально-етичні цінності, які наполегливо та успішно прищеплювалися португальцям.

Режим Салазара безумовно був одним з авторитарних форм правління, які сформувалися в Західній Європі у 20-30 роки. Однак, він не мав рис націоналізму, расової дискримінації, ненависті до власного народу. У 2007 році Португалія провела національне опитування «Великі

португальці» та більш 40% опитуваних назвали його видатним португальцем усіх часів. В той же час опитування Інституту соціальних досліджень у Лісабоні засвідчили, що 70% громадян оцінюють диктатуру А.Салазара негативно [6].

Література:

1. <https://www.defesa.gov.pt>
2. Portugal: A Companion History, 1998.
3. <https://t.me/korrespondentnet>
4. Proenca R. Acerca do integralismo lusitano. Lisboa, 1964, p.
5. Figueiredo A. de. Op, cit., p. 29, 30.
6. <https://withportugal.com/bloq/era-of-salazar>

*Навроцький Валерій Олексійович,
студента 4 курсу спеціальності
«Право», Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник:
Голобородько Н.В.,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ, ЯК ОСНОВНЕ ПРАВО ПАЦІЄНТА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4249/>

Охорона життя та здоров'я людини набуває в наш час особливого значення. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека є найвищими соціальними цінностями, а в статтях 27 та 49 закріплено право людини на охорону життя, здоров'я та медичну допомогу. У Кримінальному кодексі України 2001 року норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, що становлять небезпеку для життя і здоров'я людини, які вчинюються у сфері медичного обслуговування, закріплені у розділі II Особливої частини. Виходячи із важливості для суспільства проблеми додержання прав та захист прав пацієнта, у тому числі і засобами кримінального

законодавства, тема даної роботи є досить актуальною і має важливе практичне значення. В цілому світі склалася ситуація, коли держави витрачають бюджетні кошти на безпеку пацієнтів без залучення самих пацієнтів до прийняття важливих рішень. Медична спільнота в переважній більшості країн сама вирішує, що є найбільш важливим для безпеки пацієнтів, навіть не вважаючи за потрібне обговорити свої рішення з ними. Кожен громадянин має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Відповідно до основи законодавства України про охорону здоров'я кожен громадянин має право на: життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини (ст.6); безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище (ст.6); санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає (ст. 6); безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; звільнення від роботи на момент хвороби (ст. 41); збереження лікарем у таємниці інформації, що стала йому відома про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина (ст. 40). Збройний конфлікт – особливий правовий режим і він впливає абсолютно на кожну особу, що у ньому перебуває, незалежно від віку, статусу чи професії, робить вразливим абсолютно будь-кого. Саме тому дуже важливим є наявність реальної можливості отримати медичну допомогу в таких умовах, що є проблемою для тих людей, що живуть в постраждалих від конфлікту районах, а особливо для тих, хто живе поблизу лінії розмежування і на, можливо, непідконтрольних уряду територіях, а також тих, хто перетинає лінію розмежування через пункти пропуску. Одним із головних факторів, що впливають на доступ до медичної допомоги є принцип недискримінаційного підходу до надання такої допомоги. З однієї сторони, такий обов'язок покладається на медиків, що ще раз підтверджує їх нейтральний статус і незаангажованість у конфлікті, з іншої сторони це забезпечує рівність для поранених і тих, хто потребує медичну допомогу незалежно від того, до якої сторона така особа належить. Проте увесь обсяг норм щодо захисту медичного персоналу разом з інфраструктурою і обладнанням не перешкоджає усталенню нової моторошної тенденції збройних конфліктів. Держави повинні також розробити політику щодо залучення таких недержавних збройних груп, до відповідальності, зокрема щодо надання медичної допомоги.

Література:

1. Ситняківська С. М., Права людини під час війни, збройного (Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект, 2014), http://eprints.zu.edu.ua/23743/1/Ситняківська_С..PDF.

*Таранець Ксенія Олександрівна,
адвокат, аспірант 1 курсу
навчання, кафедра кримінального
процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка*

*Науковий керівник:
Кучинська Оксана Петрівна,
професор, доктор юридичних наук,
Навчально-науковий інститут
права Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПИТАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4200/>

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Зasadничими принципами судочинства України є право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, що створений на підставі закону.

Одним із прав людини, яке найочевидніше пов'язане із верховенством права, є право на доступ до правосуддя [1]. Право на доступ до правосуддя впливає з системи міжнародно – правових документів, серед яких основоположними є: Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 1950 р., Міжнародний акт про громадянські і політичні права від 1966 р., Конвенція про права дитини 1989 р., та інші міжнародні акти. Ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, Україна прийняла

зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції та протоколах.

Ухвалене в Гельсінкі Рішення Ради Міністрів № 7/08 про «Подальше зміцнення правовладдя на просторі ОБСЄ» заохочує країн-учасниць зміцнювати правовладдя, з-поміж іншого, в таких сферах: незалежність судівництва; дієве чинення правосуддя, право на справедливий суд, доступ до суду, дотримання стандартів правовладдя й практики щодо них у системі кримінальної юстиції, тощо [2].

Тому цілком погоджуємося з висновком Костюченко О. Ю., що для України додержання міжнародних стандартів прав людини повинно бути одним із пріоритетів внутрішньої політики держави [3, с. 54-58].

З'ясовуючи, на чому ж ґрунтується право на доступ до правосуддя через призму принципів та рішень ЄСПЛ, варто звернути увагу на наступне. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить дефініції поняття права на доступ до правосуддя. Разом з тим, саме в рішеннях ЄСПЛ і обґрунтовується право на правосуддя, що впливає з тексту ст.6 Конвенції, а саме в контексті реалізації принципу верховенства права. Вище перелічені міжнародні акти хоча і не містять конкретних регламентів організації системи кримінального правосуддя, проте, визначають індикатори (гарантії) дотримання яких свідчитиме про дотримання державою – учасницею забезпечення права доступу до правосуддя.

Таким чином, під доступом до правосуддя згідно зі стандартами Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) розуміється здатність особи безперешкодно отримати судовий захист як доступ до незалежного і безстороннього вирішення спорів за встановленою процедурою на засадах верховенства права. Роль судівництва є істотно важливою державі, заснованій на правовладді, судівництво є гарантом справедливості – засадничої цінності державі, керованій правом [4]. А тому, повністю погоджуємося з висновком Кучинської О. П., що одним із механізмів, які мають визначальне значення у впровадженні реалізації захисту прав людини і виконанні завдань кримінального провадження, є забезпечення права на справедливий суд [5, с.69-71].

У Висновку № 6 (від 2004 року) Консультативної Ради Європейських судів зазначено, що однією зі складових ефективності судочинства в контексті міжнародних стандартів є забезпечення фактичного доступу громадян до правосуддя, правовими передумовами якого є наявність суб'єктивного права особи на судовий захист, а також, нормативне закріплення та реальне утвердження рівності громадян перед законом і судом [6].

Судова практика в Україні свідчить про те, що суди все більше застосовують висновки ЄСПЛ у справах. Це застосування пов'язане з тим, що рішення ЄСПЛ не лише розглядають проблеми у заявах, з якими до нього звернулись, але і допомагають у значно ширшому обсязі висвітлювати, захищати і розвивати положення Конвенції; ці рішення допомагають також державам дотримуватись зобов'язань, котрі вони взяли на себе як держави – учасниці Конвенції (справа Ірландія проти Сполученого Королівства заява №5310/71 рішення від 18 січня 1978 р.)

У своїх рішеннях ЄСПЛ констатує, що право на судовий розгляд не є абсолютним ані у кримінальному, ані у цивільному процесі. Таким чином, право на доступ до правосуддя має встановлені обмеження (Deweer проти Бельгії заява №6903/75 рішення від 27.02.1980р.; Kart проти Туреччини заява №8917/05 рішення від 08.07.2008р.) Однак, такі обмеження не мусять перешкоджати реалізації цього права ані у спосіб, ані у обсязі, що можуть становити загрозу самій його суті. Вони мають переслідувати законну мету, а між вжитими засобами і метою, що переслідується, має існувати розумний пропорційний зв'язок (Omar проти Франції заява №431997/827/1033 рішення від 29.07.1998р.)

Аналізуючи обмеження права на доступ до суду в розумінні ЄСПЛ, слід зазначити, що такі обмеження можуть полягати, наприклад, у наявності імунітету у депутата парламенту, у процесуальних правилах, наприклад, умов прийнятності заяви про порушення провадження (хоча, іноді занадто суворе дотримання процесуального правила може становити загрозу самій суті права на доступ до суду (Labergere проти Франції заява №16846/02 рішення від 26.09.2006р.), або що стосується невичерпання національних засобів юридичного захисту (Плахтєєв та Плахтєєва проти України заява №20347/03 рішення від 12.03.2009р.)

Показниками сприяння держави у доступі до правосуддя та, зрештою, реалізацією права особи на справедливий суд, є дотримання наведених нижче конвенційних критеріїв. Розкриваючи загальний зміст критеріїв на прикладі окремих рішень ЄСПЛ, можна навести такі: “суд” (що визначається з огляду на функції відправлення правосуддя, та має відповідати вимогам: незалежності, неупередженості, дотримання строку мандату його членів, процесуальним гарантіям, деякі з котрих перелічені у тексті самої статті 6 (Чуйкіна проти України заява №28924/04 рішення від 13.01.2011р.); “незалежність та безсторонність суду” (Овчаренко і Колос проти України заява №27276/15 та №33692/15 рішення 12.01.2023р.); “справедливість” (Бочан проти України заява №22251/08 рішення від 15.02.2015р.), «рівність сторін» (Радченко проти України заява №39555/07 рішення від 01.02.2018р.); “право не свідчити проти себе” (Балицький проти України заява № 12793/03 від 03.12.2012р.); “розумний строк” (Аніфер проти України заява №48479/13 рішення

від 26.07.2018р.); “презумпція невинуватості” (Довженко проти України заява №36650/03 рішення від 12.01.2012р. [47]); “безоплатна юридична допомога” (Максименко проти України заява №39488/07 рішення від 20.12.2011р.); та інші стандарти.

Аналіз змісту окремих рішень ЄСПЛ дає змогу виокремити такий аспект як “кричуща відмова у правосудді”. Цей підхід було проголошено в рішенні у справі Soering проти Сполученого Королівства заява №14038/88 рішення від 07.07.1989р. і пізніше стверджувалося у цілій низці справ. “Кричуща відмова у правосудді” вважається синонімом судового процесу, який очевидно суперечить положенням статті 6 Конвенції та закріпленим у ній принципам, наприклад: заочне проголошення вироку без можливості отримати пізніше новий розгляд суті обвинувачення (на прикладі справи Einhorn проти Франції заява №71555/01 рішення від 16.10.2001р.), позасудовий розгляд справи, проведений з повним нехтуванням правами захисту та інші порушення.

Водночас, право на доступ до правосуддя не можна було б назвати повномірним, поза права на пред’явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві з метою отримання потерпілою особою відшкодування. В цьому контексті звертаємо увагу на наступні висновки, викладені ЄСПЛ. Так, через призму стандарту «презумпції невинуватості» було розглянуто порушення права особи при пред’явленні цивільного позову за результатами кримінального провадження («Фарзалієв проти Азербайджану» заява №29620/07 рішення від 28.05.2020р.) Предметом дослідження ЄСПЛ питання пред’явлення позову у кримінальному провадженні та в порядку цивільного судочинства після залишення без розгляду у кримінальному процесі, стала справа “Чумак проти України” заява №60790/12 рішення від 19.05.2016р. Перешкоджання поданню цивільного позову у кримінальному провадженні стало предметом окремої уваги ЄСПЛ при розгляді справи “Басюк проти України” заява №51151/10 рішення від 05.12.2016р., а висновок про неправдоподібність можливості окремо звернутись з цивільним позовом на підставі недбалості або прямої відповідальності, не очікуючи результатів офіційного розслідування – у справі “Антонов проти України” заява №28096/04 рішення від 03.11.2011р. Характерним елементом при розгляді ЄСПЛ питання доступу до правосуддя через пред’явлення цивільного позову у кримінальному судочинстві є висновок про необхідність покладення на державу обов’язку забезпечення права потерпілої особи на пред’явлення такого позову, не для мети “особистої помсти”, проте аби домогтися відшкодування або захистити своє громадянське право (на прикладі справи Олександр Петрович Кулаков проти України заява №12944/02 рішення від 16.02.2010р.

Безумовно, наведені вище приклади не дають вичерпної характеристики змісту права на доступ до правосуддя. Однак, вони у зрозумілій формі розкривають підходи Європейського суду щодо розуміння як цього поняття, так і обов'язку держави гарантувати особам права і свободи, що передбачені Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод.

У межах розглянутих у даній публікації підходів та критеріїв до забезпечення правосуддя через призму рішень ЄСПЛ, вважаємо за доцільне привернути увагу до того, що чим ширшим ставатиме перелік закріплених процесуальних прав на рівні національного законодавства, чим зрозумілішим, неускладненим ставатиме процес захисту порушеного права та наявною практична можливість отримати відшкодування, тим більш розвиненою ставатиме наша держава.

Література:

1. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» «Верховенство права» / Доповідь №512/2009. – Страсбург, 4 квітня 2011 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
2. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» «Доповідь про правовладдя». – Страсбург, 4 квітня 2011 року. – С. 22-23. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)
3. Костюченко О. Ю. Щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень статті 303, частини третьої статті 307, статті 309, частини четвертої статті 399 Кримінального процесуального кодексу України: Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції, 17 рудня 2018 року. – К., 2018. – С. 54-58.
4. The Council of Europe and the Rule of Law – An Overview, CM (2008)170, 21§ 44. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)
5. Кучинська О. П. Зміст справедливості як основоположного принципу кримінального провадження: Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції, 17 рудня 2018 року. – К., 2018. – С. 69-71.
6. Висновок №6 (2004) Консультативної ради європейських судів щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів. – Страсбург, 24.11.2004 р. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6)

*Хомініч Микола Сергійович,
аспірант кафедри правосуддя та
філософії юридичного факультету
Сумського національного
аграрного університету*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4227/>

Земля в Україні являє собою основу національного багатства, а відтак вона перебуває під особливою охороною держави, в тому числі і в питаннях раціонального її використання та бережливого до неї ставлення, як з точки зору фізичних, так і юридичних осіб [1]. Важлива роль у вирішенні цього непростого питання відводиться питанням судового захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів особи у сфері земельних відносин. Безумовним фактом є те, що земельні спори в цивільному судочинстві займають своє обособлене місце, а тому з одного боку вони викликають науковий інтерес з точки зору природи таких спорів, їх видів, підстав набуття прав власності на земельні ділянки та орендних відносин, а з іншого, кожен із таких спорів, не дивлячись на єдність їх предмету, мають свою систему доказів, свою особливість у правозастосовчій сфері, свою судову практику тощо.

Якщо ж поглянути на земельні відносини як загальне поняття, то можна сказати, що це відносини, які урегульовані нормами права і виникають з підстав володіння, користування та розпорядження землею як між фізичними, так і юридичними особами, а також між ними і державою та органами місцевого самоврядування з підстав власності на земельну ділянку, переходу такої власності до інших осіб, а також різних видів користування, які урегульовані законом, договором чи обумовлені звичаями або певними традиціями.

Виходячи із такого поняття, ми відразу можемо розділити земельні спори за суб'єктами земельних правовідносин. До такої групи можна віднести земельні спори, які виникають на основі: а) захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності на землю фізичних осіб; б) захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності на земельну ділянку юридичних осіб; в) захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності на земельну ділянку держави; г) захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного права комінальної власності на землю.

Якщо ж мова іде про землекористування, то тут ми можемо говорити про його різні види, в межах яких виникають земельні правовідносини. Відповідно до особливостей розвитку таких відносин можуть виникати обумовлені своїм предметом і земельні спори. З цих підстав ми можемо класифікувати такі спори, виходячи із призначення та мети такого землекористування:

а) спори, що виникають із договорів оренди, предметом яких можуть бути невиконання орендарем чи орендодавцем своїх зобов'язань;

б) спори, що виникають із договорів емфітевзису (право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб) – щодо умов таких договорів;

в) спори, що виникають із відносин сервітуту – щодо встановлення такого права, його умов та розміру оплати;

г) спори з договорів суперфіція (право користування чужою земельною ділянкою для забудови) – щодо умов таких договорів;

г) спори щодо договору ренти і пов'язаних з ним правовідносин (особливостей укладення, оплати, пролонгації) [2].

Практика показує, що спори у сфері земельних відносин можуть виникати на різних стадіях, які супроводжують питання: а) відмови у виділенні земельної ділянки у власність із земель державної чи комунальної власності фізичним особам, які мають право на отримання таких земельних ділянок; б) припинення права власності на земельну ділянку внаслідок визнання рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування незаконним; в) припинення права користування земельною ділянкою внаслідок дострокового розірвання договору оренди, емфітевзису та суперфіція.

Звісно, що майнові земельні спори чи спори, пов'язані із земельними відносинами можна класифікувати за підставами спричинених майнових збитків суб'єкту земельних відносин. До таких спорів можна віднести: а) спори про встановлення та припинення оплатних земельних сервітутів; б) спори щодо відшкодування збитків, спричинених позбавленням права власності чи права користування земельною ділянкою; в) спори щодо відшкодування збитків власнику земельної ділянки внаслідок вилучення її для суспільних потреб; г) спори щодо відшкодування майнової шкоди, спричиненої внаслідок погіршення якісних характеристик ґрунтів через забруднення, виснаження, видобування корисних копалин, що унеможливило подальше використання земельної ділянки для вирощування сільськогосподарської продукції; г) спори щодо відшкодування збитків, спричинених власникам чи землекористувачам через протиправне обмеження їх у користуванні земельною ділянкою та інші порушення земельного законодавства.

Існує цілий ряд земельних спорів, які витікають із правил добросусідства. Правовий інститут добросусідства є унікальним в національному законодавстві нашої держави, оскільки як зазначають А. Барабаш та В. Пророченко, він поєднує в собі мінімум два аспекти: 1) право власника (користувача) земельної ділянки володіти, користуватися нею у межах, визначених законом; 2) інтереси сусідів, які також мають право на володіння, користування своїми земельними ділянками [3, с. 114].

До спорів у сфері добросусідства можна віднести: а) спори щодо встановлення меж між суміжними земельними ділянками власників земель чи її землекористувачами; б) спори щодо відшкодування спричиненої шкоди внаслідок самовільного захоплення чи протиправного заняття земельних ділянок; в) потрави сусідських посівів, пошкодження насаджень худобою чи птицею.

Окремо можна класифікувати земельні спори за матеріально-правовим способом захисту порушеного права: спори щодо визнання недійсними договорів купівлі-продажу земельних ділянок державної чи комунальної власності; спори щодо поділу земельних ділянок між співвласниками; спори про визнання права власності на земельні ділянки; спори щодо визнання недійсними договорів дарування, обміну, купівлі-продажу, визнання земельних торгів незаконними, спори щодо визнання права власності за набувальною давністю тощо.

Безумовно, що власники земельних ділянок або землекористувачі можуть вимагати в тому числі і в судовому порядку усунення будь-яких порушень його прав, навіть якщо такі порушення не були пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою. У зв'язку з цим власник земельної ділянки має право на відшкодування як майнової, так і моральної шкоди.

Звісно, що земельні спори можна поділити на дві основні категорії за видами способу їх захисту, а саме: а) судовому; б) позасудовому (арбітрування, самозахист, захист прав органами місцевого самоврядування).

Як бачимо, при детальному аналізі змісту, суб'єктів та об'єктів земельних правовідносин можна створити цілу кваліфікаційну систему земельних спорів і здавалося б, що вона відповідає всім критеріям. Але все одно запропонована нами класифікація буде неповною, оскільки ми залишили поза увагою питання підвідомчості різнопредметних земельних спорів з точки зору господарського чи адміністративного судочинства, оскільки спрямували свій інтерес до класифікації земельних спорів у цивільно-правовій їх підвідомчості, що вказує на те, що класифікація земельних спорів завжди буде залежати від мети і тих цілей, які ставить перед собою дослідник, оскільки в залежності від таких

цілей сторони спору мають можливість до формування певної системи доказів відповідно до уточненого позовом предмету спору.

Безумовно, що класифікаційний розподіл земельних спорів на їх групи дає можливість до деталізації їх предмету, а відтак відкриваються можливості до відділення особливостей доказування одного земельно-правового спору від іншого чи йому подібного, визначитись із сторонами земельного спору та його третіми особами.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
3. Барабаш А., Пророченко В. Добросусідство як правовий інститут. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 114-119.

*Ясинок Дмитро Миколайович,
аспірант кафедри правосуддя та
філософії юридичного факультету
Сумського національного
аграрного університету
ORCID: 0000-0003-0862-999X*

СУД ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОЗАСТОСОВЧОГО ПРОЦЕСУ В КОНТИНЕНТАЛЬНОМУ ТА ЗАГАЛЬНОМУ ПРАВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4224/>

Завданням правосуддя як у сфері континентального так і у сфері загального права є пошук права, яким можна було б урегулювати спірні відносини. Якщо в першому випадку такий пошук досягається судами за рахунок тлумачення змістовно-правової суті норм права, чи за рахунок локальної судової правотворчості, яка дає можливість до подолання законодавчих прогалин у вигляді неповноти, неточності чи суперечності норм права, то в другому випадку судді, за наявності правового казусу, та відсутності щодо його урегулювання правових аналогій, здійснюють його урегулювання за рахунок судової правотворчості. В такому випадку судді «створять» загальне право виходячи із своїх уявлень щодо суспільних та моральних цінностей, здорового глузду та справедливості, формуючи в

такий спосіб нові правові формули, поняття чи положення. При цьому, в континентальному праві правотворча роль судді завжди підміняється поняттям «суд». В загальному ж праві правотворчим компонентом завжди є конкретний суддя.

Безумовним фактом є те, що континентальне право є правом статутним, а його джерелом завжди виступає його норма права. Правотворчий процес тут завжди виникає тоді, коли мають місце розриви між надстрімким розвитком суспільних відносин і статичним правом (законодавством), які об'єктивно і утворюють законодавчі прогалини (пустоти), формуючи собою поняття «виключні правові проблеми». Практика показує, що суд може подолати їх лише за рахунок локальної судової правотворчості, оскільки природа такої правотворчості ґрунтується на законодавчих нормах, які з тих чи інших причин мають певну змістовно-правову неузгодженість у вигляді неповноти, неточності або суперечності норм права чи їх відсутності. І хоча за рахунок такої правотворчості формуються нові нормативні положення, але вони лише заповнюють законодавчі прогалини. В той же час природа такої правотворчості її механізм і межі не дають можливостей «перейти» сферу загального права, оскільки судова правотворчість в загальному праві має іншу природно-правову якість. Її механізм спрямований не на подолання локальної правової неузгодженості норм права того чи іншого законодавства, а на урегулювання певного правового казусу, який має місце при урегулюванні тих чи інших суспільних відносин, які не мають свого нормативно-правового визначення. Таким чином, судова правотворчість в загальному праві спрямовується на формування нових правових формул, понять чи положень, які дають можливість урегульовувати спірні суспільні відносини на основі природного права та загально-правових принципів суспільних та моральних цінностей.

Безумовно, якби законодавець раніше знав про ті чи інші обставини, які він не урегулював нормами права він обов'язково б це зробив. Таким чином як в континентальному так і загальному праві, при наявності «виключних правових проблем» суд змушений за рахунок судової правотворчості по суті втручатися в повноваження законодавчої гілки влади.

В той же час самі судді можуть сказати, що до таких дій їх підштовхує сам законодавець. Так при неможливості урегулювати цивільно-правовий спір нормами права, суд повинен застосовувати аналогію закону, а при неможливості таких дій урегульовувати спір на основі загальних засад цивільного (ч. 2 ст. 8 ЦК України), сімейного (ч. 2 ст. 10 СК України), процесуального (ч. 9 ст. 10 ЦПК України) права. Таким чином законодавець по суті відкрив шлях до судової

правотворчості, але за умови, що такий процес буде узгоджуватись із загальними засадами законодавства.

Безумовно, судова правотворчість ні в континентальному, ні в загальному праві не має свого системного характеру. Саме з цих підстав О. Дашковська зазначає, що в європейських країнах поняття «судовий прецедент» замінюють поняттям «усталена судова практика» [1]. Під таким поняттям розуміється імперативність такої практики, оскільки в ній містяться нові правові формули, які вивів той чи інший суддя при урегулюванні того чи іншого правового казусу і таке урегулювання є правильним і справедливим, а від так вона може застосовуватись і в подальшому всіма судами, являючи собою по суті правовий зразок.

Безумовно, континентальне право, в руслі якого функціонує правозастосовчий процес в Україні, ніколи не випустить із «своїх обійм» нашого правосуддя, оскільки в континентальному праві суд і механізм його правозастосування є невід'ємними поняттями, які функціонують виключно в межах норм як процесуального, так і матеріального права, тобто весь правозастосовчий процес ґрунтується виключно на статутному праві. Загальне право явно відрізняється від такої компоновки, оскільки тут правозастосовчий процес завжди індивідуалізується по відношенню до конкретних фактів і обставин. Ось чому такий механізм правозастосування іноді називають «живим» або «природним». Таким чином «судова правотворчість» як природна закономірність розсуду набрала в загальному праві свого офіційного статусу, маючи при цьому не просту історію свого формування. Для України такий правозастосовчий процес не був характерним, оскільки в умовах радянського державного волюнтаризму такий процес як в судах, так і у сфері державного та місцевого управління ґрунтувався виключно на статутному праві. Іншими словами держава по суті «говорила», що вона краще знає, що потрібно людині, а тому всі судді були поставлені в жорстку залежність від закону [2, с. 63]. Підходи ж до правосуддя з точки зору судової правотворчості, яка б в подальшому могла б набути статусу судового прецеденту, вважалися «чужими». Саме з цих підстав до цього часу ми так і не маємо фундаментальних наукових досліджень щодо поступового зближення континентального і загального права на теренах нашої судової системи. Більшість наукових статей і дисертаційних досліджень, які стосуються судових прецедентів відносяться або до історії загального (прецедентного) права, або до його понять чи його окремих положень. Але комплексних робіт яких потребує Україна не лише у сфері правозастосовчої практики судів, а і щодо розширення джерел права, за рахунок судових прецедентів майже немає.

Безумовно, дане питання не є таким простим як здається на перший погляд. Технічна зміна процесуального законодавства та визнання судового прецеденту джерелом права в Україні, буде недостатньо, оскільки механічна робота в цьому надскладному процесі успіхів не принесе. Для цього необхідна готовність суддів до таких змін. Саме з цих підстав в університетах на юридичних факультетах повинні бути передбачені предмети, які б вивчали прецедентне право. Крім того потрібна швидка інтеграція самої ідеї прецеденту у сфері державного та місцевого самоврядування, оскільки останні звикли працювати лише у сфері статутного права. В цьому напрямку Україна вже має певні успіхи, оскільки Закон України «Про адміністративну процедуру», вже набирає чинності з 15 грудня 2023 року. Законопроект №5707 «Про правотворчу діяльність» знаходиться вже на розгляді у Верховній Раді України.

Безумовно, створення суддями ексклюзивної правової формули по урегулюванню спірних відносин, тягне за собою збільшення процесуальних строків, оскільки судді не зможуть просто і легко створювати нові формули чи нові правові положення. Але ж будемо відверті, що таких процесів більшість судових справ не потребує.

В цьому зв'язку потрібно зазначити, що у країнах загального права аутентифікація права до нових умов, традиційно належить суддям, які роблять це поступово і повільно, але у дещо стихійній формі – від справи до справи. У романо-германських правових системах цю функцію здійснюють професори університетів, які доктринально розробляють ідеї та принципи, піклуючись про концептуальність та систематизацію результатів своєї праці [3, с. 666].

Ось чому континентальне право є більш абстрактним, системним та зрозумілим для не юристів, ніж прецедентне право, яке створюється суддями, хоча воно і є ближчим до реальних життєвих ситуацій характеризуючись прагматичними конструкційними і деталізованими юридичними приписами.

Не дивлячись на те, що для України частина науковців вважає, що єдність судової практики є питанням доволі нагальним, проте вирішити його за рахунок судових прецедентів неможливо, оскільки в Україні має місце недосконала судова система, відсутній об'єктивний відбір кандидатів на посаду судді, безвідповідальність та свавілля самих суддів, що не може бути усунено за допомогою судового прецеденту [4, с. 23]. Більш того, окремі науковці вважають, що визнання судового прецеденту джерелом права може розбалансувати систему розподілу влади [5, с. 336].

Розуміння таких складнощів та шляхів і їх подолання безумовно потребує цілого ряду наукових досліджень. В цьому плані Україна сьогодні знаходиться лише на початковому етапі, намагаючись за рахунок таких понять як «судова правотворчість», «законодавчі прогалини»,

«виключна правова проблема», «розвиток права» створити новий напрямок в правозастосовчій практиці сучасного правосуддя, який би мав оперативний, ефективний та професійний характер.

Безумовно, прецедентне право не є панацеєю від судових помилок, але воно наближує правосуддя до його природного стану, коли кожна справа буде розглядатись не на основі змісту норм статутного права, де за рахунок тлумачення окремих норм права можна «підігнати» всі випадки життя до змісту норм права, а на основі індивідуалізованого розуміння тих чи інших фактів чи обставин, які обумовлені тими чи іншими доказами, а відтак вони потребують свого обособлено урегулювання. Саме такий правозастосовчий алгоритм буде застосовуватись в об'єднаній Європі, коли остання буде вести мову про уніфікацію європейського правосуддя, оскільки такий алгоритм у правозастосовчій практиці найбільш відповідає принципу верховенства права та справедливості. Оскільки справедливість за давньоримським юристом Ульпіаном «це незмінне і постійне прагнення надати кожному належне його право».

Література:

1. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерело права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №1 (64). С. 34-41. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vapny_2011_1_4.
2. Лилак Д. Д. Судочинство і проблеми суддівської правотворчості. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 3. С. 61-71.
3. The New Encyclopedia Britannica. *Macromedia*: Vol.I-IV.-L.: Butterworth, 1863. – Vol.IV. – 708p (vol.4, p. 666).
4. Дроздовський Л. Перспектива введення в Україні судового прецеденту як джерела права С. 22-26 URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=12059> (дата звернення: 15.02.2023).
5. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. К.: Юрична думка, 2008. 336 с.

*Ятківська Аліна Олександрівна,
студентка 4 курсу спеціальності
«Право», Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник: Рябчук В.М.,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ЗАБОРОНА АБОРТІВ: ЧИ ПРАВОЛЮДИННИМ Є РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ США ПРО ЗАБОРОНУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА АБОРТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4248/>

Надзвичайно емоційним та заполітизованим стало рішення Верховного суду США про скасування рішення 1973 року у справі "Роу проти Вейда", що визнавало право жінки на аборт конституційним. Таке важливе питання, яке стосується конфлікту між правом на життя потенційної дитини з одного боку, та свободою репродуктивного вибору, а отже і права на не втручання у приватне життя особи, з іншого боку, стало розмінною монетою у політичних баталіях між партіями демократів та республіканців у їх боротьбі за владу. Що ж насправді означає скасування історичного прецедентного рішення у справі "Роу проти Вейда" Верховним судом США 24 червня 2022 року? Рішення у справі "Роу проти Вейда" було винесене за позовом Норми Маккорві (псевдонім «Джейн Роу»), яка 1969 року завагітніла третьою дитиною і не бажала її народжувати, однак, у штаті Техас, аборт був заборонений і його дозволялося робити тільки коли під загрозою було життя матері. Позов було подано проти місцевого окружного прокурора Генрі Вейда щодо неконституційності законів, які забороняють аборти у штаті Техас. Справу розглядав суд північного округу штату Техас, і рішення було винесено на користь Норми Маккорві. Розглянувши ряд федеральних законів та законів ряду штатів, що регулювали аборти, Верховний суд США прийняв рішення 1973 року, яке дозволяло проводити аборти «без надлишкових державних обмежень». Остання його редакція дозволяла здійснювати аборти без обмежень до того часу, як плід стане життєздатним поза маткою (до 24-28 тижня вагітності). Така позиція суду викликала цілий шквал дискусій, як морально-етичних, так і правових, оскільки у рішенні стверджувалося, що Конституція США захищає

свободу вагітної жінки здійснити аборт без надлишкових державних обмежень. У рішенні від 24 червня 2022 року Верховний суд США змінив власну позицію, вказавши, що в Конституції США немає конкретної згадки про право на аборт. Хвиля протестних настроїв стосувалася не питання правосудності зазначеного рішення, а питання права жінок на аборт. Питання права жінок на свободу репродуктивного вибору тісно пов'язане визначенням моменту виникнення права на життя. У Американській конвенції про права людини встановлено, що життя людини захищається законом, починаючи від моменту зачаття, тобто ця конвенція визнає правосуб'єктність ембріона людини. Європейська традиція захисту прав людини не закріплює право жінки на аборт, однак, ЄСПЛ переважно питання правомірності здійснення абортів розглядає в аспекті репродуктивних прав жінки, тобто право на життя ненародженої дитини нерозривно пов'язане із правами вагітної жінки. Так, у справі *Vo. v. France* ЄСПЛ зазначив, що виникнення у дитини права на життя тісно пов'язане з моментом початку життя (народження), визначення якого віднесено на розсуд держави. У справі *Paton v. The United Kingdom* Європейська комісія з прав людини визначилась, що ст. 2 не визнає абсолютне право ненародженої дитини на життя, оскільки життя плода розглядалося б як більш висока цінність, ніж життя вагітної жінки. У справі «Р.Р. проти Польщі» (2011) ЄСПЛ зазначив, що «приватне життя» – застосовується щодо рішень як мати, так і не мати дитину, а також щодо того, чи ставати батьками. ЄСПЛ зробив значний вклад у європейську традицію для утвердження єдиних підходів в частині визнання не абсолютним права на життя ненародженої дитини, якщо таке право є вищим чи таким, що превалює над правом жінки щодо репродуктивного вибору в контексті статей 2 і 8 Конвенції. За американською правовою традицією – ембріон людини володіє правосуб'єктністю з моменту зачаття. Звідси з'явилася судова практика, а також закони окремих штатів, які звужують право жінки на свободу репродуктивного вибору.

Література:

1. Європейська конвенція з прав людини, з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15, Протоколами № 1, 4, 6 та 16, 04.11.1950 р.

*Починок Ірина Борисівна,
кандидат філософських наук,
кафедра філософії та
культурології, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0002-6845-6384*

МЕТАМОРФОЗИ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4230/>

1. Важливим атрибутом людського буття є самоідентичність особистості – усвідомлення нею тотожності свого «Я» у контексті людства і людських спільнот (соціальних, економічних, політичних, професійних, культурних, етнічних), включаючи сприйняття власної індивідуальності та неповторності. Від зрілості самоідентичності залежить здатність індивіда бути суб'єктом історичного процесу, приймати і реалізовувати свідомі рішення, нести відповідальність, що передбачає неперервність особистісного досвіду, утримання свідомістю інваріантних і мінливих моментів життя у їх зіставленні в акті рефлексії з власним «Я». Самоідентичність – не незмінний і не передзаданий інваріант людини, вона має діяльнісно-конститутивний характер і формується у процесі соціалізації та інтеріоризації загальнозначущих цінностей і норм у процесі входження індивідів у світ культури та історії.

2. Головний парадокс самоідентичності полягає у суперечності: самототожність особистості є доконечною передумовою цілісного сприйняття її рішень і діянь, а водночас це ставить під сумнів можливість розвитку «Я» і адекватної рецепції мінливості зовнішніх реалій. Розв'язання цієї проблеми ґрунтується на визнанні особистісної самоідентичності як відкритого, динамічного і діалектичного процесу, що, у свою чергу, імплікує питання про сутне самоідентичності, її чинників та критеріїв. Досвід показує, що умовою ідентичності суб'єктів (індивідів, їх об'єднань) як самототожних цілісностей є їх самонетотожність у значенні їх виходу за межі власного досвіду (трансцендування), творення і реалізація життєвих проєктів, орієнтація на цивілізаційні стандарти життя. Основою конституювання, утвердження і трансформації самоідентичності особистості є певний баланс її персональних визначеностей і соціальних

інтеракцій «Я – Інший», «свій – чужий», «ми – вони», «близький – далекий», за яких суб'єкти, зберігаючи власну самість «одних і тих же», набувають нових якостей.

3. У традиційних суспільствах проблема самоідентичності чітко не артикулюється, оскільки, попри певні зміни в житті людей (індивідів, груп), ідентичність останніх залишається в цілому стабільною, «сама собою» визначеною і зрозумілою, оскільки вона жорстко визначається походженням і незмінністю статусу індивідів у соціальній ієрархії. Розмаїття повсякденних досвідів і тілесних змін людини суттєво не порушували самототожність Я-субстанції, стабільність якої гарантувалася безсмертною душею (античність). Ідентичність особистості у єдності її духовного і плотського первнів була основою персональної відповідальності індивіда за належне використання дарованих Богом талантів і справедливого вердикту на Страшному Суді (середньовіччя).

4. Проблема ідентичності особистості актуалізується в епоху Модерну внаслідок кардинальних змін у суспільстві: універсалізації товарно-ринкових відносин, формування громадянського суспільства і правової держави, утвердження цінностей свободи, демократії, секуляризації духовного життя тощо. В епіцентрі цих змін постав самодостатній і активно діючий індивід, орієнтований на цивілізаційний спосіб життя, прогрес і підприємництво, самоутвердження шляхом максимальної активізації власної ініціативи, свідомого контролю своїх рішень і діянь, підпорядкованих досягненню успіху. Ідентичність індивіда формується у колі взаємодій особистісних актів і потенцій, морально-релігійних настанов і світських правових норм. М. Вебер у праці «Протестантська етика і дух капіталізму» переконливо показує, що нова ідентичність особистості – то сплав персональних ділових якостей людини, виконання нею Божого покликання та соціально умотивованої чесної, раціонально-організованої і високопродуктивної професійної діяльності во славу Господа, особистого спасіння і загального добробуту.

5. Філософське осмислення феномена нової самоідентичності особистості здійснюється з позицій раціоналізму та емпіризму. За трансценденталістсько-субстанціалістського підходу (Р. Декарт, І. Кант, Г. Фіхте) ідентичність індивіда розглядається як інваріант самототожності мислячого і самоусвідомлюючого чистого Я-суб'єкта у його інтенції на законодавство розуму, що імплікувало не позбавлені проблемності наслідки. Так, за умов припущення логічної прозорості світу і суб'єкта й сама персональна ідентичність індивіда поставала безпосередньо даною і самоочевидною. Передзаданість і формальна структура ідентичності суб'єкта слугували основою усвідомлення єдності життєвого досвіду, але це суперечило ідеї розвитку особистості. Окрім цього, в аналізі

самоідентичності індивіда абсолютизувався момент ціннісної належності. За емпірично-аналітичного підходу (Дж. Лок, Д. Г'юм) ідентичність особистості забезпечувалася неперервністю досвіду свідомості, передовсім спроможністю пам'яті утримувати вчинки і темпоральні зміни життєдіяльності одного і того ж індивіда. Цей підхід, ускладнюючи проблему самоідентичності суб'єкта в ситуаціях порушення цілісності (норми) його свідомості, водночас уможлиблював дослідження цієї проблеми в інтерсуб'єктивних і соціокультурних контекстах.

6. В сучасних умовах внаслідок надзвичайної динаміки суспільно-економічних і технологічних модернізацій, інтенсифікацій міждержавних, соціокультурних і етнічних комунікацій, поглиблення соціальних і фахових стратифікацій формується плюралістичний тип ідентичності особистості. Потреби адаптації індивіда до нових історичних реалій спонукають його до активізації власної мобільності, свідомого самовизначення щодо нових викликів, соціально-політичних рухів, культурних інновацій, фахової підготовки. Відтак самоідентичність індивіда стає багатозначною, поєднуючи персональну самототожність із виконанням соціальних ролей. Залежно від життєвих умов ті чи ті ознаки самоідентичності особистості актуалізуються і специфікуються. За глобалізаційних процесів сучасності та поліетнічного характеру більшості сучасних країн провідного значення у забезпеченні самоідентичності індивідуальних і колективних суб'єктів набувають національно-культурні та державно-політичні чинники.

7. Післякласична епістемно-методологічна проблематизація ідентичності особистості пов'язана з усвідомленням обмеженості ідеї самодостатнього «Я» як основи самоідентичності і визнання важливості у її конституюванні та осмисленні позиції «Іншого», людських спільнот в цілому. Особистісна ідентичність визначається комплексно, непрямим і опосередкованим способом, зміщуючись на предметні об'єктивації активності «Я», знаково-символічні системи, історичні реконструкції, наративи та їх ціннісно-сміслові інтерпретації у контексті надособистісного комунікативного досвіду (М. Гайдегер, Г.-Г. Гадамер, В. Дільтай, М. Мерло-Понті, П. Рікер, Х. Арендт). Дослідженню підлягають передовсім проблеми специфіки темпоральності життя індивідуальних і колективних суб'єктів у діапазоні їх екзистенції та відповідних історичних цілісностей, а також здатності індивідів розбудовувати зв'язні наративи про життєві події, виносити їх на публічне обговорення, що в цілому слугує критерієм самоідентичності цих суб'єктів. Проблема особистісної ідентичності має системний характер, а її дослідження передбачає використання різних методів і підходів.

8. Українська національна ідентичність (індивідів, соціальних об'єднань) вкотре зазнає важких випробувань, що вимагає спеціальних зусиль на її захист та зміцнення збоку громадянського суспільства і держави. Йдеться передовсім про збереження національного суверенітету України та її гідну місію в загальноцивілізаційному поступі. Відтак наша самоідентичність постає як вияв національного соціокультурного коду, що передбачає органічне поєднання визвольних традицій українського народу зі зміцненням обороноздатності нашої держави, вродженої волелюбності українства з належним державним правопорядком, природної працелюбності, заповзятості та потягу до успіху наших громадян з високими зразками світового досвіду господарювання, а також плекання національних традицій, культури, мови, віри, проведення збалансованої внутрішньої міжетнічної політики та міжнародного співробітництва. Слід пам'ятати, що для світу ми цікаві у своїй ідентичності насамперед завдяки власній самобутності, креативному потенціалу і реальним досягненням. В сучасних умовах головними критеріями автентичності нашої самоідентичності є патріотизм і відданість європейським цінностям.

Література:

1. Калуга В. Самоідентичність як атрибут змістовного автентичного буття / В. Калуга // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філософія. – 2016. – Вип. 19. – С. 22-27.
2. Мазур Л. І. Самоідентичність особистості як філософсько-антропологічна проблема / Л. Мазур. Монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 432 с.
3. Скринник М. Українська самоідентифікація в контексті становлення національної ідеї / М. Скринник // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Соціально-гуманітарні науки. – Чернівці, Рута. 2004. – С. 4-9.

*Svitlana Vladyslavivna Donchenko,
Poltava State Medical University*

*Serhiy Mykhailovych Bilash,
D.Biol.Sc., Prof, Poltava State
Medical University*

*Tetyana Stanislavivna Donchenko,
Kobelyaky Lyceum #1*

*Mykhaylo Mykolayovych Koptev,
Cand.Med.Sc., assistant of Professor,
Poltava State Medical University*

*Yaryna Oleksandrivna Oliinichenko,
Poltava State Medical University*

*Bohdan Serhiyovych Kononov,
Poltava State Medical University*

DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCIES OF THE MODERN TEACHER

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4210/>

Innovations in education include creating, implementing, and disseminating new tools, methods, ideas, and technologies in educational practice. Thanks to this, the indicators of the quality of medical education are increased. The widespread use of information technologies occurs through the modernization of methods and forms of training future specialists. Modern computerization conditions can significantly complicate a teacher's professional and pedagogical activity as the goals and methods of learning change. Consequently, the requirements for teachers' digital competencies, a creative approach to learning, and continuous self-development are significantly increasing.

Key words: innovative technologies, computer technologies, education, training, distance learning.

Medical education receives the latest technologies, the implementation of which significantly improves future doctors' training to a new level. The current requirement for the training of doctors consists in the formation

of students' practical skills that allow them to find their way around quickly, make the right decision, and perform any manipulation without error.

Innovative teaching contributes to a significant increase in students' theoretical and practical training, taking into account their abilities, inclinations, and interests.

The use of innovative technologies is a prerequisite for successful learning and applying knowledge and skills. A teacher at a higher education institution must have modern communication techniques and use information technology in every lesson. Digital competencies of a higher education institution teacher are knowledge, skills, and abilities in the field of information and communication technologies and the ability to apply them in one's professional activity.

Medical information technologies should be effective tools that facilitate students' assimilation of knowledge and make learning exciting and individual. The active use of computer technologies makes it possible to change the form of education and individualize each lesson. Innovative technologies allow you to combine traditional classes and computer technologies.

Information technologies have contributed to continuous learning, a significant reduction in classroom classes, and distance learning. The use of information technologies helps to choose a comfortable learning pace independently when students choose which tasks to start with and how much and what time to devote to them, making their schedule and daily routine. Distance learning allows you to get an education and work or pursue your hobby simultaneously, keeping constant contact with teachers by phone, e-mail, or various applications. Students are less nervous during an oral answer because they are in a comfortable environment for them. During distance learning, you can implement an individual approach to each student, which is often challenging during regular classroom classes. Students have the opportunity to work more independently, and the teacher serves as a mentor in solving questions that are interesting or unclear to the student.

The use of innovative technologies contributes to the disclosure of the student's personality, the development of individual characteristics, the formation of cognitive interests of future doctors, and the continuous desire for self-education and self-improvement.

Currently, teachers and students of higher education institutions can access the Internet around the clock, use various mobile applications, and therefore have the opportunity to use new forms of interaction, reflected in the educational process. There are many ways to improve the quality of education: using various Internet resources and mobile applications, using innovative digital content, and searching for new and exciting forms and methods of learning. Furthermore, the development of information and

communication competencies of teachers and students makes it possible to use the means of augmented and virtual reality in practical classes.

Modern challenges of education contribute to the introduction of modernized models of verification and assimilation of knowledge into the educational process because practical training, which is provided by dummies, simulators, virtual simulators, 3D visualization technologies, and other means that make it possible to simulate any pathological process, clinical case, the spatial structure of the body. The main goal of this approach to education is the formation of clinical thinking in future specialists, which is based on a professional set of knowledge and skills, as well as the ability to identify symptoms in a specific situation formed as a result of practical experience and continuous training. The ultimate goal of using innovative technologies is to minimize the number of medical errors, develop communication skills and clinical thinking, listen to colleagues' opinions, and develop independence and professionalism in future doctors.

Modern innovative technologies present wide opportunities for solving didactic tasks. At the Department of Anatomy with Clinical Anatomy and Operative Surgery, teachers and students can actively use immersive technologies, namely virtual reality (VR), in practical classes. This technology contributes to better mastering the topic of the lesson, prepares future specialists for real clinical cases that may occur during surgery or manipulation of patients, and with the help of special virtual reality glasses, the human brain perceives images as real. Future doctors study the structure of a separate human organ in real-time 3D projection, its functions and have the opportunity to highlight each structure separately and on a corpse and manipulate it with the help of two controllers. Classes using 3D technologies help conduct classes in an exciting and informative way and help students decide on their future specialties. For example, a student who has dreamed of becoming a surgeon for a long time can appreciate the operating room's environment and the operation's course and feel the surgical intervention's complexity and responsibility.

Information technologies should provide students of higher education institutions with correct information about their studies, maintain self-confidence and competence, and encourage them to study. Therefore, the education of modern youth should be comprehensive, namely with the use of innovative technologies, the use of which contributes to the realization of a future competitive specialist.

References:

1. Donchenko S. V., Bilash S. M., Donchenko K. V., Chelidze T. S. Vazhlyvist' klinichnoho myslennya v diyal'nosti. Materialy VI Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Modern directions of scientific research development». Chykaho, SSHA, 24-26 Lystopada 2021. S. 431-434.

2. Donchenko S. V., Bilash S. M., Donchenko T. S. «Klipove» myslennya yak adaptatsiya molodoho pokolinnya do shvydkoho tempu zhyttya. Topical issues of modern science, society and education: materialy IV mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Kharkiv, 1-3 lystopada 2021 r. S. 537-539.
3. Pronina O. M., Donchenko S.V, Kobenyak M.M. Osoblyvosti provedennya zanyat' u vyshchikh navchal'nykh zakladakh pid chas dystantsiynoho navchannya. The Xth International scientific and practical conference «Trends in the development of modern scientific thought». Vancouver, Canada, November 23-26, 2020. S. 367-368.
4. Cherkasov V. H., Bobryk I. I., Humins'kyi YU. Y., Koval'chuk O. I. Mizhnarodna anatomichna terminolohiya (latyns'ki, ukrayins'ki, rosiys'ki ta anhliys'ki ekvivalenty). Vinnytsya: Nova knyha, 2010. 392 s.

*Губіна Світлана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

*Фрицюк Валентина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук,
професор, Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4196/>

Трансформаційні процеси в освітній системі України передусім визначаються станом академічної культури вищої освіти та мають орієнтуватися на розвиток професійної компетентності здобувачів освіти. Нажаль, відсутність дієвих механізмів взаємозв'язку вищої школи та ринку праці призводить до того, що майбутні фахівці у навчанні віддають перевагу отриманню оцінок, стипендій, дипломів, тобто вони демотивовані «формальними атрибутами вищої освіти» [2, с. 70].

Варто відзначити, що триває деформація академічної культури в закладах формальної, неформальної, інформальної освіти, а разом з нею гальмується впровадження освітніх змін. Ці процеси призводять до

невирішення проблем з формування академічної доброчесності, як важливої складової трансформації освіти. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Відомо, що закон «Про освіту» регламентує правила дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками. Вони мають робити посилання на першоджерела інформації; дотримуватися норм законодавства про авторське право; користуватися достовірною інформацією; контролювати дотримання академічної доброчесності майбутніми фахівцями; об'єктивно оцінювати результати навчальної діяльності. Здобувачі освіти також мають дотримуватися принципів академічної доброчесності під час самостійного виконання завдань різної складності.

Серед порушень академічної доброчесності у статті 42 Закону «Про освіту» визначаються наступні: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. За порушення академічної доброчесності суб'єкти освітнього процесу можуть бути притягнуті до академічної відповідальності: від відмови в присудженні наукового ступеня чи звання до позбавлення права займати відповідні посади.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відповідально ставляться до дотримання міжнародних стандартів академічної доброчесності. Учасники освітнього процесу у своїй діяльності керуються «Положенням про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти» та «Кодексом академічної доброчесності». Відповідальність за дотримання здобувачами вищої освіти норм академічної доброчесності несуть керівники кваліфікаційних досліджень. У випадках виявлення плагіату здобувачі не допускаються до захисту наукових робіт.

Отже, чесна праця, навчання та дослідження в освіті означає, що всі суб'єкти освітніх процесів свідомо приймають до виконання правила академічної доброчесності, які полягають у виконанні принципів академічної культури. Академічній доброчесності притаманні принципи чесності в усіх сферах діяльності, а несанкціоноване запозичення чужих напрацювань є неприйнятним у світовій спільноті.

Література:

1. Закон України «Про освіту»: Мін-во освіти і науки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 8.12.2019).
2. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти: Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2012. 320 с.

*Гуляк Оксана Богданівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівського національного
університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-9924-6670*

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ЗНАНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4240/>

З огляду на загострення викликів у сучасному глобалізованому світі, зокрема в Україні, постає необхідність гуманізації знань у всіх сферах інформаційного суспільства з метою посилення безпеки його життєдіяльності на засадах толерантності, повернення до людиноорієнтованої моделі суспільного розвитку, усвідомлення єдності людського буття у розмаїтті культур та світоглядів.

Зосередженість на реалізації даних цілей у практиці вищої школи детермінує актуалізацію гуманістичного потенціалу іншомовної підготовки студентів, що спрямовує їхній особистісно-професійний розвиток у процесі навчання іноземних мов у площину засвоєння культурних надбань народу, мова якого вивчається, цінностей загальнолюдської культури, долучення до яких уможлиблюється, передусім, завдяки мові, яка невіддільна від мислення, а отже, й свідомості людини.

У контексті гуманістичної традиції в педагогіці освіта є могутнім фактором культури, що може змінити на краще і людину, і суспільство, створюючи відповідні умови для реалізації їхніх здібностей та вроджених інстинктів [2].

Розвиток умінь залишатись у межах дозволеного і корисного, сприймати дійсність за законами краси, справедливості, любові до ближнього, почуття міри в усьому – це те, що робить людину людиною,

наповнює гуманістичним сенсом її буття, складає її цінність як біологічного виду.

Гуманізація знань у процесі іншомовної підготовки студентів відбувається значною мірою за рахунок реалізації творчого характеру мови під час оволодіння нею, оскільки, за твердженням мовознавчої науки, мова є зовнішнім виявом духу народу, уможлиблює мислення і пізнання, свідомість і самосвідомість особистості. Ясна річ, коли народ розвиває у своєму існуванні свою особистість, свою своєрідність, то він живе самотньо і втілює у своєму бутті ідею, котру призначено йому вічним промыслом здійснювати самим своїм життям. Власне, ця ідея, тобто прояв усього життя народу, який визначається його релігією, філософією, звичаями, історією, географічним положенням країни, віруваннями, певними життєвими умовами і т.д., ніде настільки яскраво і досконало не проявляється, як у мові.

Вивчаючи мову, студент принагідно опановує певні закони мислення, відображені у її структурі, вдосконалює свій понятійний апарат, розвиває оцінчне емоційно-образне сприйняття дійсності.

За умов інтенсивного навчання іноземної мови вивільняються резервні можливості людини щодо запам'ятовування, усвідомлення та спілкування, які активізуються під час інтенсивної іншомовної діяльності, що значно прискорює процес оволодіння вміннями та навичками іншомовної комунікації та особистісно-професійне становлення студента.

Отже, слід констатувати, що зосередженість у процесі іншомовної підготовки студентів на чинниках гуманізації знань прискорює розвиток когнітивно-комунікативної та емоційно-комунікативної сфер їхньої особистості. При цьому гармонізація емоційно-комунікативної природи студента є результатом розвитку естетичних смаків особистості при вивченні іноземної мови, які формуються як здатність відчувати та усвідомлювати естетичні якості мови, її ритміку, мелодійність, внутрішню логіку її будови тощо.

Естетичне задоволення у процесі оволодіння іноземною мовою проявляється, перш за все, на рівні змісту навчання. Розвиток естетичного смаку засобами оригінальних літературних та професійних текстів, а також візуалізація мовленнєвої діяльності за допомогою відповідних презентацій, зокрема у Power Point, виробляють у студентів потребу спілкуватися з естетичними цінностями, розвивають вміння емпатії, асоціативне мислення, здатність висловлювати оцінчні судження. Регулярне опрацювання аутентичного аудіо- та відеоматеріалу вдосконалює навички сенсорного сприйняття мови оригіналу, що також актуально з точки зору формування смакової культури особистості.

Достеменно відомо, що формування естетичного смаку, який ґрунтується на естетичних якостях мови, посилює мотивацію щодо оволодіння іноземною мовою, ознайомлення з новою культурою. Це вдосконалює ціннісне відношення молодшої людини до навколишнього світу та збагачує її емоційно-образне сприйняття реальності.

Навчання іноземної мови у контексті культури народу – її носія значно посилює гуманістичний аспект іншомовної підготовки, максимально сприяє розвитку когнітивно-комунікативної сфери особистості, оскільки культура, за твердженням американського вченого Дж. Брунера, формує розум, надає нам інструментарій для організації та розуміння наших світів у комунікативний спосіб [1, с. 3].

Література:

1. Bruner, J. S. *The Culture of Education*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1996. 235 p.
2. Simon, B. *Does Education Matter?* London: Lawrence and Wishart, 1985. 240 p.

***Каліновська Ірина Валентинівна,
доктор медичних наук, професор
кафедри акушерства та гінекології
Буковинського державного
медичного університету
ORCID: 0000-0003-4787-527X***

***Лісова Катерина Миколаївна,
доктор філософії, асистент
кафедри акушерства та гінекології
Буковинського державного
медичного університету
ORCID: 0000-0002-9207-8643***

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АКУШЕРСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4199/>

Соціально-економічні перетворення в нашій державі зрушують прискорення реформ у сфері освіти, достатньо активно змінюється відношення суспільства до місця і ролі освіти в житті кожного громадянина України. Постійно з'являються сучасні вимоги до якості

освіти: вмотивованість студентів і лікарів-інтернів, активний ріст розумових здібностей, отримання можливостей оперувати матеріалом, а також заохочення до оволодіння новими професійними навиками. Формування медичної культури нації є обґрунтованим у сучасній державі. Виховання сучасних спеціалістів неодмінно враховує наявність в останніх професійних навичок та вмінь, що дозволяють ефективно діяти у складних умовах, швидко приймати рішення за відсутності достатньої інформації, бути комунікабельним, ініціативним і наполегливим, вміти відстоювати власні позиції, одночасно прислухаючись до інших [1]. Сучасні форми та методи навчання дозволяють навчити лікарів-інтернів ефективно та продуктивно мислити і своєчасно приймати, відповідно, правильні рішення.

Найбільш популярними у сучасній вітчизняній дидактиці є праці А. М. Алексюка та В. О. Онищука. Проте і зараз питанням практичного використання сучасних інтерактивних методів під час викладання медичних дисциплін приділено не зовсім достатньо уваги. В основу мети статті покладено зрозуміле обґрунтування застосування сучасних методів викладання акушерства і гінекології професійній підготовці лікарів-інтернів медичних вузів. Зміна та модернізація системи вищої освіти конче потребує впровадження сучасного викладання предметів, а також залучення новітніх інтерактивних методик викладання матеріалу, поширення форм та методів навчального процесу, що, звісно, повинно привести до якісної зміни педагогічного процесу. На наш погляд, залучення до педагогічного арсеналу викладачів ефективних методів навчання повинно забезпечити високоякісну підготовку майбутніх медиків. Не викликає сумнівів необхідність використання сучасних освітніх методик, із використанням комп'ютерних технологій [2]. На наш погляд, досвід світової та національної систем вищої освіти доводить необхідність застосування новітніх інтерактивних методик навчання. Безперечно сприяє впровадженню у дидактичний процес технології особистісно-орієнтованого навчання, використання методів заохочення студентів до навчально-пізнавальної діяльності, що у свою чергу, забезпечує особисту спрямованість навчання. З цього приводу актуальним виглядає твердження, що інтерактивним є навчання, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності лікарів-інтернів за допомогою організації спілкування між собою, інтернів з викладачем, між групами, що спрямоване на розв'язання спільної навчальної проблеми [2]. У свою чергу, визначається інтерактивне навчання як переклад англomовного терміна *interactive learning*", який означає навчання (стихійне або спеціально організоване), основане на взаємодії, та навчання, побудоване на взаємодії [3]. Дуже вдало з цього приводу додає відомий методист та прихильник застосування інтерактивних технологій навчання в Україні

О. Пометун, який підкреслює, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної активної взаємодії тих, хто навчається, – це співнавчання, взаємонавчання [3]. Основою сучасної інтерактивної підготовки є такі принципи:

а) безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує викладача зробити кожного з них активним шукачем шляхів і засобів розв'язання тієї чи іншої проблеми;

б) взаємного інформаційного, духовного збагачення: навчальний процес необхідно організовувати таким чином, щоб його учасники мали змогу обмінятися життєвим досвідом та отриманою інформацією;

в) особисто зорієнтованого навчання .

Також коли мова заходить про сутність інтерактивного навчання, то конче важливо зрозуміти, що ефективний навчальний процес може відбутися тільки за умови поступової, активної взаємодії студента і викладача, які є рівнозначними суб'єктами процесу та мають спільну ідею щодо їхніх знань та вмінь. Відповідно, налагодження сучасного інтерактивного навчання передбачає моделювання прикладів та спільне вирішення відповідної ситуації. Компетентність студентів, яку формує інтерактивне навчання, розширює межі пізнавальних можливостей, сприяє аналізу та застосуванню отриманої у процесі навчання інформації, і неабияк сприяє накопичуванню навичок у майбутній професійній медичній діяльності. З'являється глибока внутрішня мотивація, інтерни починають ухвалювати важливі рішення та залюбки розвивають свої професійні медичні вміння. Сучасне інтерактивне навчання є нічим іншим ніж застосування спілкування лікарів-інтернів, що створюється на практичному занятті й існує як реальність, у якій вони знаходять для себе частину досвіду, який необхідно засвоїти. У навчанні інтерн є повноправним учасником процесу і його досвід не менш важливий, ніж досвід викладача, який не дає готових знань, а спонукає до самостійного пошуку. У такій співпраці забезпечуються можливості взаємин інтернів та викладачів на рівні партнерства, співдружності. Викладач має можливість виявити і розвинути свої здібності – він виступає як організатор, консультант тощо. При цьому досвід того, хто навчається, є центральним джерелом навчального пізнання. Сильні сторони інтерактивних методів навчання. По перше, підвищення коефіцієнту процесу засвоєння інформації. За даними американських вчених, під час лекції інтерни засвоюють лише 5 % матеріалу, під час читання – 10 %, роботи з відео/аудіо матеріалами – 20 %, демонстрації – 30 %, у ході дискусії – 50 %, під час практики – 75 %, а коли інтерн навчає інших чи відразу застосовує знання 90 %. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання

мають у 5-10 разів нижчу ефективність, ніж інтерактивні. За умови застосування інтерактивного методу інтерн відчуває себе не об'єктом процесу навчання, а суб'єктом набуття знань, це безперечно зумовлює внутрішню мотивацію, що сприяє його ефективності. Завдяки ефекту оригінальності та новизни інтерактивних методів, при правильній їх організації, зростає зацікавленість лікарів-інтернів процесом навчання. Сучасний педагогічний процес вищої школи застосовує різноманітні методи організації навчання, виховання та розкриття майбутніх лікарів як особистостей. Та безперечно основною і необхідною формою навчання є лекції. Деяка частина прихильників традиційної дидактики вбачає її переваги, водночас їхні опоненти стверджують, що час змінився і слід усвідомити, що лекція як аудиторна форма спілкування зі студентами є найменш ефективною серед інших форм навчання у вищій школі. У ході проведення лекції активність сприйняття інформації знижується – за відсутності технічних засобів навчання під час лекції задіяні лише слухові аналізатори, лекція примушує того, хто навчається, залишатися на позиції об'єкта педагогічного процесу, а одночасне спілкування з достатньо великою аудиторією обмежує викладачеві можливість здійснювати диференційований підхід і робити лекцію однаково цікавою і корисною і для відмінника, і для більш слабшого інтерна. Однак відмова від лекцій як форми навчання знижує науковий рівень підготовки, та не приводить до системності роботи. Ці недоліки значною мірою можуть бути подолані раціональною побудовою матеріалу. Завдяки цьому є дуже важливо знайти підходи, які підвищать ефективність лекцій. Такими методами організації лекційного процесу можуть стати короткі інтерактивні включення в лекційний процес (розбір складних випадків діагностики та лікування акушерських і гінекологічних хворих), за допомогою яких студенти зможуть проявити різні види активності. На нашу думку, основними методами, що підвищують ефективність лекцій, є дискусії. Із власного досвіду можна зазначити, що надзвичайно вдало під час проведення лекційних занять використовується метод “мозкового штурму”. Особливо під час вивчення нових понять і категорій. Визначивши мету запровадження на занятті дискусії та організовуючи під час лекції дискусію, викладач повинен заздалегідь визначити місце дискусії у структурі лекції і її тривалість, підібрати питання, та спланувати підсумкове узагальнення таким чином, щоб воно набуло смислу перекидного містка до подальшого викладання необхідної інформації. Застосування ж бесіди на лекції дозволяє зняти монотонність навчання, активізує мислення, підвищує інтерес до навчання. Викладач звертається безпосередньо до когось із інтернів або до всієї аудиторії.

Значі можливості для проведення бесіди має використання так званої “лекції з пропусками”. На першому етапі інтерни знайомляться з опорним конспектом лекції, умовними позначеннями та завданнями, що пропонуються для самостійного виконання. На лекції викладач організовує активне обговорення питань, надає їм можливість виступити з доповненнями. Інтерни роблять необхідні примітки в опорному конспекті, отримують відповідь від викладача на питання, які виникли у процесі підготовки до лекції. Достатньо ефективним при викладанні акушерства і гінекології є застосування методу “Case Studies”. Враховуючи, що методика вперше була розроблена на початку ХХ ст. в Гарвардській школі бізнесу, її називають також гарвардським методом. В Україні методика “Case Studies” за тими освітніми стандартами та традиціями, що прийняті в США, стала впроваджуватися тільки останніми роками. Слід відмітити, що практика використання даного методу в Україні, на відміну від зарубіжних країн, ще не дуже поширена [3]. На наш погляд, метод конкретних ситуацій – МКС, або ситуаційне навчання – являє собою дуже ефективну методику навчання, яка передбачає використання конкретних ситуацій (випадків із практики) з певного розділу чи теми навчального курсу для сумісного розбору, обговорення та прийняття рішення, також застосовується мозковий штурм у межах малої групи і публічний виступ з презентацією та захистом висунутого рішення. Виділяють такі основні етапи “Case Studies”, як: вступне слово викладача; формування мікрогруп; робота в складі малої групи; презентація спікерами вироблених рішень; запитання до спікерів; загальна дискусія; заключне слово викладача; підведення підсумків. Цей метод ставить за мету максимально залучити кожного студента до процесу аналізу ситуації і прийняття рішень. Група поділяється на 2 мікрогрупи, щоб вони склалися до 5 осіб. На головуючому лежить відповідальність за організацію роботи групи, розподіл питань між учасниками і за прийняті рішення. Робота завершується короткою доповіддю про результати. Робота організовується таким чином. Невеличка група виконує різні теми з одного розділу протягом усього заняття або групи одночасно працюють над одним і тим же розділом, конкуруючи між собою. Таким чином, використання у вищій освіті цього методу розвиває у інтерна такі якості, як ініціативність, готовність до дії в різних умовах та вміння гнучко реагувати на них – все це є необхідним не лише майбутньому медику, але й пересічному громадянину [4].

Висновки. На наш погляд, широке залучення до педагогічного процесу сучасних методів навчання у вищій школі, таких, як інтерактивні методи навчання, є безперечно суттєвим кроком до якісних змін, які безпосередньо приведуть до отримання якомога кращих результатів навчального процесу. Однак ми повинні і надалі йти шляхом

розробки та залучення сучасних методів викладання матеріалу, спроможних ефективно сприяти досягненню якісно кращих результатів навчальної діяльності, завдяки активному співробітництву викладача та лікаря-інтерна, що неодмінно надасть можливість професійного становлення молоді у різноманітних галузях.

Література:

1. Abell Derek. What Makes a Good Case? / Abell Derek // *Eccho Autumn / Fall*. – 2021. – № 17. – С. 4-7.
2. Баханов К. О. Інтерактивне навчання / К. О. Баханов // *Історія в школах України*. – 2018. – № 2. – С. 31-36.
3. Луцик І. Г. Використання інтерактивних методів як засіб створення інтенсивного освітнього середовища / І. Г. Луцик // *Нові технології навчання*. – 2019. – № 46. – С. 59-63.
4. Рейнгольд Л. В. За пределами CASE – технологий / Л. В. Рейнгольд // *Компьютер*. – 2020. – № 13. – С. 12-14.

*Козинець Олександр
Володимирович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри логопедії
та логопсихології, Український
державний університет
імені Михайла Драгоманова*

*Шевчук Ольга Михайлівна,
магістр кафедри логопедії та
логопсихології, Український
державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ КОМАНДИ В ІНСУЛЬТНОМУ ЦЕНТРІ З ХВОРИМИ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4206/>

За даними МОЗ, у 2018 році в Україні офіційно зареєстровано 96 319 випадків інсульту (274,1 на 100 тис. населення), у 2019 році — 97 805 (279,6), у 2020 році — 96 978 (278,7). У розвинутих країнах Європи цей показник становить 200 випадків інсульту на 100 тис. жителів. Близько третини хворих на інсульт в Україні (33-36%) — люди працездатного віку.

У нашій країні 30-40% пацієнтів з інсультом помирають протягом перших 30 днів і до 50% протягом року від початку захворювання, 20-40% тих, хто вижив, стають залежними від сторонньої допомоги, і лише близько 10% повертаються до повноцінного життя [6].

На сьогоднішній день найкращі результати в лікуванні інсультних хворих досягаються в інсультних блоках. Дослідження показали, що ведення пацієнтів з інсультом мультидисциплінарною групою спеціалістів знижує смертність і функціональні порушення на 30%. Інсультні блокади знижують смертність та інвалідність у 10 разів ефективніше, ніж застосування будь-яких лікарських засобів [1, с. 21].

Інсультне відділення (далі ІВ) — це підрозділ лікарні або частина відділення, в якому перебувають лише або більшість пацієнтів з інсультом. Особливостями інсультних відділень є наявність спеціально підготовленого персоналу, мультидисциплінарний підхід до лікування та догляду. Існують різні типи інсультних відділень: гострого інсультного відділення, комбінованого гострого та реабілітаційного відділення, реабілітаційного інсультного відділення та мобільних інсультних бригад, організованих у лікарнях, де немає інсультного відділення [3]. В Україні існує близько десятка спеціалізованих інсультних відділень або інсультних відділень, у яких працюють мультидисциплінарні команди та дотримуються протоколів лікування, що базуються на та міжнародні клінічні рекомендації з лікування інсульту та базуються на принципах доказової медицини. Це рання КТ/МТР нейровізуалізація головного мозку, системний тромболізис при ішемічному інсульті, якщо була можлива госпіталізація пацієнта в терапевтичному вікні (протягом 4,5 годин від початку інсульту), рання мобілізація та інтенсивна реабілітація пацієнта. У розвинених країнах госпіталізація в інсультні відділення вже стала «золотим стандартом». У Великобританії дев'ять із десяти пацієнтів з інсультом лікуються у відділеннях невідкладної допомоги. У Німеччині близько 300 інсультних центрів, туди потрапляє 90% пацієнтів з інсультом. У Польщі близько 200 ІВ лікують близько 80% пацієнтів із гострим інсультом. В Україні, на жаль, лише 0,2% українців з інсультом потрапляють до спеціалізованих судинних відділень [5, 6].

Мультидисциплінарна команда ІВ включає невролога, медсестер, лікаря з фізкультури, ерготерапевта, логопеда та соціального працівника. Робота мультидисциплінарної команди — це спільне обстеження та оцінка стану пацієнта та ступеня дисфункції; створення адекватного середовища для пацієнта залежно від його особливих потреб; спільне обговорення пацієнтів не рідше одного разу на тиждень; загальне встановлення цілей реабілітації; планування виписки [1; 2; 3].

Лікуючий невропатолог ставить діагноз, визначає прогноз, призначає лікування, консультує, спостерігає динаміку хворого. **Медсестри** перебувають з хворим 24 години на добу та стежать за життєвоважливими та неврологічними функціями, забезпечують правильне положення хворого та часту зміну його положення в ліжку. Вони стежать за тим, щоб догляд за шкірою, умивання, чистка зубів, догляд за волоссям, прийом їжі (часто годування через зонд та гастростому) та користування туалетом здійснювалися належним чином. Медсестри беруть участь в обговоренні з членами бригади разом з пацієнтом та його родичами поставленої мети реабілітації та шляхів їх досягнення [1; 5].

Молодші медичні працівники допомагають у догляді за пацієнтами, підготовці до процедур, забезпечують їх транспортування та підготовку до операції та лікування. Молодший медичний працівник підтримує чистоту в кабінетах, палатах та інших медичних приміщеннях. **Фізіотерапевт** оцінює рухові здібності пацієнта, порушення цих функцій, з'ясовує причини порушень та застосовує прийоми, спрямовані на відновлення рівноваги та нормальних рухових стереотипів, необхідних для різних рухів. Роль фізіотерапевтів у тому, щоб забезпечити хворому рух, необхідний для різних видів діяльності [1; 2].

Ерготерапевт — професіонал, який допомагає людям досягти максимального рівня функціонування та незалежності у всіх аспектах життя. Ерготерапевти працюють безпосередньо з фізіотерапевтами, медсестрами, родичами та іншими членами команди, щоб допомогти пацієнту відновити навички повсякденної діяльності та максимізувати свої життєві цілі, у тому числі ролі в сім'ї та суспільстві. **Кабінет трудотерапевта**, який повинен бути обладнаний кухнею (плита, мікрохвильова піч, холодильник, кухонна мийка для миття посуду, письмовий стіл, шафа для одягу), прасувальна дошка та праска, меблі для зберігання техніки [1; 3].

Логопед — фахівець, який займається порушеннями мовленнєвої комунікації (афазії, алалії, дислалії, дизартрії тощо) Логопед повинен обстежити й вести пацієнтів з порушеннями ковтання (40% хворих що перенесли інсульт страждають дисфагією). Якщо встановлено, що у хворого порушено ковтання і він не може приймати їжу, то поруч з його ліжком має бути вивішена табличка «Нічого в рот не давати!» [1; 5; 6]. Логопед допомагає у спілкуванні, незважаючи на наявні у хворого порушення мовлення та дисфазію, проводить заняття на розгальмовування мовлення, відновлення комунікації. Допомагає родичам правильно проводити заняття з відновлення мовлення в домашніх умовах.

Соціальний працівник допомагає пацієнтам отримати фінансову та матеріальну допомогу від держави чи благодійних організацій, на які мають право пацієнти, придбати обладнання та адаптувати середовище для своїх потреб [1, с. 22]. Пацієнтів слід активізувати якомога раніше і якнайчастіше, переважно протягом 24 годин після початку інсульту, якщо немає протипоказань. Ранній початок реабілітації — відразу після стабілізації основних життєвих функцій (гемодинаміки, дихання) — позитивно впливає відновленню функцій [3]. Крім того, це сприяє запобіганню падіння хворих, а також виникненню можливих ускладнень, таких як пролежні, контрактури, больовий синдром, аспіраційна пневмонія, дисфункція тазових органів. У разі неможливості активної участі хворого у реабілітаційних заходах (при порушенні свідомості) на ранніх стадіях захворювання проводять заходи, спрямовані насамперед на попередження розвитку таких ускладнень як пневмонія, пролежні, тромбоз глибоких вен нижніх кінцівок [4]. Як показано в одному з досліджень, ускладнення, пов'язані з іммобілізацією, спричинили смерть 51% хворих з ішемічним інсультом. На жаль, в Україні є відділення, де смертність хворих на інсульт досягає 100% [4, 6].

Тож мультидисциплінарний підхід і своєчасна реабілітація в інсультних відділеннях знижує кількість судинних ускладнень, смертність, покращує функціональні результати, підвищує мобільність і незалежність від сторонньої допомоги, а також якісно змінює рівень психологічної та соціальної адаптації пацієнтів. У нашій країні ми повинні прагнути збільшити кількість інсультних блоків та спеціалізованих інсультних відділень, які б ефективно лікували та реабілітували хворих на інсульт мультидисциплінарною командою.

Література:

1. Актуальна неврологія (обрані лекції) / О. В. Ткаченко, О. В. Новікова, В. В. Оржешковский та ін.; за ред. проф. О. В. Ткаченко. Київ : Атіка, 2012. 96 с.
2. Баришок Т. В. Засоби відновлення рівноваги постінсультних хворих: науково-доказова база. *IV Всеукраїнський форум нейрореабілітації та медико-соціальної експертизи : матер. наук.-практ. конф.* Львів : Літограф, 2016. С.54.
3. Беляєва Н.М. Медико-соціальна реабілітація при хворобах центральної та периферичної нервової системи / Н. М. Беляєва, О. Б. Яворенко, І. В. Куриленко. *IV Всеукраїнський форум нейрореабілітації та медико-соціальної експертизи : матер. наук.-практ. конф.* Львів : Літограф, 2016. С. 28

4. Здесенко І. В. Реабілітація хворих з постінсультними когнітивними та депресивними розладами / І. В. Здесенко. *IV Всеукраїнський форум нейрореабілітації та медико-соціальної експертизи : матер. наук.-практ. конф.* Львів : Літограф, 2016. С.47.
5. Зозуля І. С. Епідеміологія цереброваскулярних захворювань в Україні / І. С. Зозуля, А. І. Зозуля // *Український медичний часопис*. 2011. № 5. С. 38-41.
6. Купріненко Н. Деякі питання організації допомоги хворим на інсульт в Україні та світі. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2015. № 2 (72). С. 129-132.

*Кулакова Аліна Вікторівна,
студентка, Рівненський
державний гуманітарний
університет*

*Науковий керівник:
Нечипорук Любов Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Рівненський
державний гуманітарний
університет*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ШКОЛИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4238/>

В результаті ускладнення ситуації в соціально-політичній, економічній, освітній та інших сферах суспільного життя внаслідок війни в Україні рівень насильства в суспільстві зріс. Підвищення агресії в суспільстві є каталізаторами його подальшого розповсюдження і в дитячому середовищі. Проблема насильства та цькування надзвичайно актуальна серед підлітків, а їх наслідки негативно впливають фізичне й психічне здоров'я школярів.

Найбільш поширеною формою насильства в шкільному середовищі є булінг. В Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» поняття булінгу

(цькування) визначається як діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

В Законі визначені типові ознаки булінгу: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого. Детермінантами булінгу є соціальні, сімейні, особистісні, ситуативні та інші чинники [1].

Ситуація булінгу, як стверджують вчені, призводить до низки педагогічних (шкільна дезадаптація, академічна неуспішність), психологічних (психологічні розлади, зниження самооцінки, соціальна дезадаптація), медичних (травматизація) наслідків. В освітніх закладах України широко використовується досвід зарубіжних вчених щодо профілактики проявів булінгу в підлітковому середовищі. Зокрема, профілактичні програми протидії булінгу в роботі соціального педагога школи використовують структуру та зміст програми Д. Олвеуса, метою якої є створення безпечного шкільного простору, зниження кількості інцидентів булінгу і попередження розвитку нових інцидентів, формування позитивних відносин між учнями. В ході реалізації програми здійснюється профілактична діяльність на рівні соціуму, школи та класу, на рівні окремої особистості [3].

В профілактичній роботі соціального педагога школи широко застосовується відновний підхід, який передбачає залучення причетних до ситуації учасників у процес обговорення, прийняття рішення чи розв'язання конфлікту задля формування порозуміння, досягнення консенсусу та/або формування ненасильницького середовища [2]. Відновний підхід – це системний підхід до вирішення конфліктних ситуацій, який передбачає відновлення порушених конфліктом соціально-психологічного стану, зв'язків та відносин у житті його учасників/учасниць та їхнього соціального оточення; виправлення спричиненої конфліктом шкоди. На основі відновного підходу ґрунтується діяльність шкільної служби порозуміння, яка реалізує два суспільно значущі стратегічні завдання:

1) зменшення соціальної напруженості міжособистісних взаємин у колективі засобами медіації;

2) формування навичок безконфліктного спілкування та навичок виходу з конфліктних ситуацій серед усіх учасників освітнього процесу (як педагогів так і учениць та учнів), що пройшли навчання за відповідною освітньою програмою і розділяють цінності відновного підходу.

Конфліктна ситуація обговорюється сторонами у присутності нейтральної особи (медіатора/ медіаторки). Під час обговорення має бути досягнуте порозуміння, знайдені спільні мотиви, потреби, інтереси, емоції, почуття, переживання. Зрештою, внаслідок спільного пошуку шляхів вирішення конфлікту укладається рішення, повноцінне виконання якого зберігає та відновлює міжособистісні стосунки.

Відновні практики мають потужний соціально-педагогічний потенціал. Упродовж останнього десятиріччя їх почали впроваджувати в закладах освіти переважно з метою формування у дітей навичок вирішення конфліктів мирним шляхом, зниження конфліктності, профілактики правопорушень, дитячої злочинності, насильства та агресії [2].

Отже, у подоланні булінгу важливо знайти нові підходи до та методи його профілактики. Практичні напрацювання вчених зарубіжжя, широке введення в профілактичну роботу соціального педагога відновних методик сприяє формуванню правосвідомості та правової поведінки учнів, навичкам поведінки в конфліктних ситуаціях, відповідальності за своє життя.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» № 2657-VIII від 18.12.2018. [Електронний ресурс] Відомості Верховної Ради. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657> (дата звернення 17.02.2023).
2. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. К.: ФОП Нічога С.О. 2018. 174 с.
3. Core components of the Olweus Bullying Prevention Program. [Electronic resource] Hazelden Foundation. 2014. Access mode: URL: http://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_scope.page (дата звернення 17.02.2023).

*Мельник Марина Борисівна,
магістрант,
Вінницький державний
педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського*

*Лобачук Інна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
Вінницький державний
педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4213/>

Актуальність порушеної проблеми обумовлена: основними завданнями теорії та практики шкільної освіти України у сфері формування комунікативної компетентності; демократизацією і гуманізацією освітньої системи, що передбачає особистісно орієнтоване навчання, серед компонентів якого є розвинуті форми спілкування; приєднанням України до Болонської декларації, яка сприяє соціокультурному діалогові в умовах інтенсивної міжнародної комунікації; пріоритетною спрямованістю предметів гуманітарного циклу на актуалізацію міжособистісних відносин, оволодіння засобами комунікації; суперечностями між завданням сучасної шкільної освіти щодо формування комунікативної компетентності й традиційними пояснювально-ілюстративними технологіями навчання.

Наразі актуальним питанням мовленнєвої освіти є риторизація усього процесу під час навчання англійської мови, а саме: шляхи формування комунікативних умінь і навичок, які стануть у нагоді учневі задля ефективного висловлення своїх думок [1, с. 30]. Одним із засобів риторики є дискусія, тобто, процес обговорення будь-якого питання, метою якого є досягнення істини та глибокого розуміння конкретної ситуації, питання чи теми, що обговорюється. Комунікативна компетенція розглядається як орієнтація у різних ситуаціях спілкування, заснованих на знаннях, навичках, сенсорному та соціальному досвіді людини в галузі

міжособистісної взаємодії, а також як здатність людини адекватно організувати комунікаційну діяльність у її сприйнятливій та продуктивній формі.

У сучасній мовленнєвій освіті в середній загальноосвітній школі відбувається етап реформування, що передбачає урахування суспільних функцій англійської мови та зумовлює цим унесення значущих змін до програм, введення в старших класах елементів риторики. Цей розділ залучений до програми задля посилення практичного спрямування мовного курсу, щоб задовільнити суспільний інтерес до риторики як науки і мистецтва слова, а також нагальну потребу піднесення мовленнєвої культури учнів.

В. Федоренко [2, с. 4] визначає, що потреба «риторизації» курсу англійської мови очевидна, оскільки людина не може обійтися без основ дискусійної майстерності як у сфері професійної діяльності, так і поза нею. Потребами суспільства на перший план висунуто вміння вести конструктивний діалог, організовувати процес спілкування, аналізувати й інтерпретувати необхідну інформацію, уміти користуватися засобами масової інформації та спілкуватися з громадськістю.

Уроки англійської мови опираються на вміння, якими оволоділи учні з розвитку мовлення. Вони будуть ефективними, якщо ґрунтуватимуться на багатстві духовного світу учня, загальному розвитку особистості, знаннях, високій активності в суспільному й особистому житті. Відповідно, важливу роль у формуванні комунікативної компетентності відіграють ціннісно-сміслові орієнтації старшокласника. Під формуванням ціннісно-сміслових орієнтацій маємо на увазі створення педагогічних умов, творчо-розвивальних технологій та інформаційно-пошукових ситуацій.

Отже, пізнавальна діяльність старшокласників характеризується певними новоутвореннями: 1) сприймання досягає високого рівня, оскільки учні залучають попередній досвід, наявні знання, унаслідок чого удосконалюється узагальнення дійсності, самостереження; 2) мовлення ускладнюється за рахунок оволодіння знань рідної та іноземної мов (напр., учні широко використовують складні конструкції), а також відбувається перехід від розгорнутого до скороченого внутрішнього мовлення; 3) мислення характеризується системністю, рефлексивністю; 4) домінує словесно-логічна й довготривала пам'ять; 5) удосконалюється репродуктивна й творча уява [3, с. 140].

Таким чином, період старшого шкільного віку є сприятливим для розвитку вміння спілкуватися, для розвитку діалогічного мовлення та комунікативності школяра. Однак це діє лише щодо міжособистісного спілкування рідною мовою. Стосовно досліджування іноземної мови, справа дещо складніша. Причина цього криється в тому, що специфіка

віку в поєднанні з недостатньою кількістю навчальних годин призводить до появи в групі дітей досить замкнутих, які не схильні до спілкування іноземною мовою. А також у старшокласників втрачається інтерес до вивчення іноземної мови, особливо якщо даний предмет виявляється за межами їх майбутніх професійних інтересів.

Література:

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. Вісник АПН України: педагогіка і психологія. 2009. № 2. С. 26-31.
2. Федоренко В. Розвиток риторичних здібностей старшокласників. Шкільна риторика. Шкільний світ. Київ, 2007. С. 4-8.
3. Грудинін Г. О. Компетентністний підхід: сутність вихідних понять та положень. Наукові записки. Випуск 7. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 1. /За заг. ред. М. І. Садового та О. В. Єжової. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 140-145.

*Мойсеєнко Ірина Павлівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Київський національний
лінгвістичний університет*

*Морякіна Ірина Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Київський національний
лінгвістичний університет*

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ МАРШРУТ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4221/>

Одним із наріжних каменів сучасної вищої освіти є «студентоцентризм» – засадничий принцип, згідно з яким студент більше не є об'єктом навчання й виховання, а стає не лише повноправним учасником освітнього процесу, але, й передусім, його суб'єктом (1). Реалізація цього принципу здійснюється через цілу низку різноманітних

важелів впливу здобувача освіти на зміст й організацію навчання у вищій школі. Ключовим із цих важелів є право на вибір *індивідуальної освітньої траєкторії (IOT)*. Закріплене у Законі України «Про вищу освіту» (2), воно безпосередньо забезпечується завдяки можливості прокладання *індивідуального освітнього маршруту (IOM)*, який ми розуміємо слідом за І.Є. Каньковським як «персональну програму формування студентом професійної компетентності, що відповідає його віку і здібностям, інтересам, мотивації, психодинамічним характеристикам, спроектовану на базі освітньо-професійної програми і підготовки» (3). Конструювання ІОМ стало можливим завдяки формулюванню чітких вимог до сучасних освітніх програм, які передбачають розподіл усіх освітніх компонентів, включених до програми на обов'язкові (ОК) або нормативні та вибіркові (ВК).

Метою даної публікації є аналіз й узагальнення досвіду створення та впровадження системи вибіркових дисциплін в царині філологічної підготовки, запропонований студентам факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету (КНЛУ) задля забезпечення їхнього права на конструювання власних індивідуальних освітніх маршрутів і траєкторій.

Зважаючи на загальні та спеціальні фахові компетентності, програмні результати навчання, передбачені освітньо-професійною програмою «Іноземні мови та літератури, навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська мова і друга західноєвропейська мова)», на додаток до обов'язкових компонентів філологічного циклу серед яких «Практика усного та писемного мовлення англійської мови», «Практична фонетика англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Вступ до літературознавства», «Історія зарубіжної літератури», «Українська література у світовому контексті», «Друга іноземна мова», «Лексикологія англійської мови», «Теоретична граматики англійської мови», «Теоретична фонетика англійської мови», «Теорія та практика перекладу» науково-педагогічні працівники факультету розробили 46 вибіркових авторських мовознавчих курси. З них 15 практичних дисциплін з англійської мови, по 9 практичних мовних курсів з німецької, французької та з іспанської мов, що викладаються як друга іноземна мова та 4 курси з перекладознавства. До системи філологічних опцій включено також 13 вибіркових дисциплін із зарубіжної літератури (мова викладання англійська).

З метою виявлення тенденцій у формуванні студентами їхніх ІОМ в частині філологічних компетентностей та відповідності запропонованих

ВК професійним потребам та особистим інтересам здобувачів вищої освіти був проведений кількісний аналіз вибору, який майбутні вчителі англійської мови здійснили у 2021-2022 навчальному році. Найбільш затребувані ВК визначались шляхом встановлення співвідношення кількості студентів, що їх обрали, до загальної кількості студентів, які навчаються на кожному році бакалаврського циклу зазначеної освітньо-професійної програми. Джерелом кількісних даних є додаток до наказу Ректора КНЛУ «Про закріплення навчальних дисциплін, інших видів навчальної роботи за кафедрами факультету германської філології на 2021/2022 н. р.» від 09.06.2021 № 304-о.

В результаті проведеного дослідження з'ясувалось, що у зазначений період філологічна підготовка студентів першого року навчання здійснювалась лише за нормативними курсами, тоді як вибіркового блок включав дисципліни українознавчого та психолого-педагогічного спрямування, дисципліни з царини інформаційно-комунікаційних технологій та з інших освітніх програм.

Проведене дослідження показало, що студенти другого року навчання серед практичних мовних дисциплін віддали перевагу курсу «Лінгвокраїнознавство Великої Британії» (її обрали 48% студентів), решта обрали дисципліни «Категорія аугментативності в сучасній англійській мові» (32%) та «Мистецтво англомовної письмової комунікації» (20%). З-поміж ВК літературознавчого спрямування 66,7% другокурсників обрали курс «Антропологічне дзеркало роману I половини ХХ століття». Щодо ВК з другої іноземної мови, 40% другокурсників, які вивчають німецьку, записались на «Німецькомовний письмовий текст: сучасні жанри та їх реалізація у мовленні» й ще 30% – на «Фонетико-фонологічні аспекти усного німецькомовного дискурсу». Всі (100%), хто вивчає французьку як другу іноземну мову, обрали курс «Аналітичне читання французьких казок і оповідань», й 100% тих, хто вивчає іспанську проголосували за «Іспаномовний мовленнєвий етикет».

Третьокурсники виявили найбільший інтерес до практичних курсів «Інтонія в педагогічному дискурсі» (41,6%) й «Регіональні варіанти та соціальні діалекти англійської вимови» (35,8%) V-му семестрі та «Ораторське мистецтво в професійній діяльності вчителя» (65%) і «Практика спілкування в контексті англомовного кінематографічного дискурсу» (35%) у VI-му семестрі. З другої іноземної мови обирали «Вживання означеного і неозначеного артикля в німецькій мові» (80%), «Лінгвокультурні традиції Франції» (38,4%) та «Аналітичне читання сучасної іспаномовної літератури» (68%).

Вибір четверокурсників розподілився так: серед мовознавчих опцій були популярні «Теоретична та експериментальна фонетика: методи дослідження» (43,4%) й «Ігрова стилістика: лінгвокреативний та лінгводидактичний аспекти» (43%); з-поміж ВК із зарубіжної літератури переважно обирали курс «Імагологія в добу культурного плюралізму» (38%) та «Інтертекстуальність художніх творів шкільного курсу зарубіжної літератури» (35%).

Проаналізувавши досвід КНЛУ, можемо зробити **висновок**, що запроваджена на факультеті германської філології розгалужена система вибіркових освітніх компонентів, забезпечила необхідні умови й механізми для формування студентами їхніх власних індивідуальних освітніх маршрутів і траєкторій. Запропонований асортимент опцій значною мірою дозволив осучаснити зміст філологічної, у першу чергу, мовної підготовки майбутніх учителів англійської та другої іноземної мов, надаючи їм доступ до новітніх досягнень лінгвістики й літературознавства. Виходячи з наведених даних, бачимо, що найбільш затребуваними є дисципліни, спрямовані на розвиток й удосконалення мовленнєвих навичок і комунікативних компетентностей, зокрема компетентності у говорінні. Про це свідчить популярність таких ВК як «Ораторське мистецтво в професійній діяльності вчителя», «Інтонація в педагогічному дискурсі», «Регіональні варіанти та соціальні діалекти англійської вимови», «Практика спілкування в контексті англomовного кінематографічного дискурсу», «Фонетико-фонологічні аспекти усного німецькомовного дискурсу», «Іспаномовний мовленнєвий етикет». Отримані дані окреслюють напрями для подальшої розбудови й удосконалення системи ВК й позааудиторних розвивальних заходів для урізноманітнення та підвищення ефективності індивідуальних освітніх маршрутів студентів.

Література:

1. Закон України «Про освіту». Редакція від 19.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту». Редакція від 01.07. 2014 р., № 1556-VII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. І. Є. Каньковський. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. Професійна освіта: проблеми і перспективи, 2013. Вип. 4. С. 62-65.

*Ніколаєнко Ольга Василівна,
старший викладач кафедри
іноземної філології,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-5361-8141*

*Ушата Тетяна Олександрівна,
старший викладач кафедри
іноземної філології,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-1873-5668*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ТА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4207/>

Реалізація особистістю своєї суб'єктивності у спілкуванні пов'язана з наявністю у неї необхідного рівня комунікативної компетентності. Спілкування є необхідною умовою існування людей у суспільстві; без спілкування неможливо повноцінне формування не лише окремих психічних функцій, процесів й властивостей людини, особистості в цілому та мовної особистості зокрема. Комунікативна компетентність розглядається як система ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій особистісної, навчальної та професійної взаємодії [2]. Формування комунікативної компетентності відображає предметну область навчальної дисципліни «Іноземна мова» та є ключовим в процесі оволодіння іноземною мовою. Високий рівень комунікативної компетентності є передумовою оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного та писемного мовлення, можливістю вільно передавати та сприймати інформацію, володіти достатнім рівнем інформаційної грамотності, тобто вмінням змістової обробки інформації, яка є складовою початкових матеріалів. Ефективність опанування матеріалом можливо підвищити шляхом використання в методиці викладання нових технологій, які можна застосовувати не лише в аудиторії, для подачі нового або закріплення вже вивченого матеріалу, але й в онлайн-просторі за умов продиктованих

поширенням карантинних заходів як результат пандемій, так й під час військових дій, коли очне навчання не є можливим.

Однією з таких технологій є інфографіка, як інструмент когнітивної візуалізації, який забезпечує застосування пізнавальних здібностей та критичного мислення здобувача вищої освіти. Інтеграція візуальних технологій в процес викладання іноземної мови є перспективним явищем та метою даного дослідження. Такі засоби не лише відповідають сучасним вимогам стандартів вищої освіти України, але й є багатограними відносно типів завдань, де вони можуть застосовуватись (проектна діяльність, організація дослідної роботи). Інфографіка – наочний спосіб подачі інформації. Це таблиці, схеми, діаграми, графіки, ілюстрації. Так як головною метою інфографіки є візуально й швидко донести до людини певну інформацію, то очевидна її роль в процесі формування комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів. Питання усвідомлення ролі візуалізації у навчанні протягом десятиліть займаються вчені, в працях яких розглядаються наступні аспекти:

- психологічні особливості технології візуалізації та її вплив на мислення людини (Т. Бьюзен);

- психолого-педагогічний та дидактичний аспекти реалізації когнітивно-візуального підходу до вивчення навчальних дисциплін (Л. Паділла);

- теоретична основа візуалізації та застосування технології візуалізації в науці (Дж. Гілберт) [1].

Існують також два підходи до дизайну інфографіки, які зумовлені метою подачі інформації:

- дослідницький (англ. «explorative»), що бере початок ще у давніх традиціях оформлення наукових робіт (про це детальніше у Е. Тафті, автора багатьох робіт з інформаційного дизайну);

- пояснювальний (англ. «explanation graphics»), названий Н. Холмсом [2, с. 33-38] («ілюстрації, які пояснюють»), сюжетний, розповідний.

Інфографіка як засіб когнітивної візуалізації може характеризуватися як графічний спосіб передачі певної інформації, мета якого – передати інформацію стисло та швидко. Окрім цього, інфографіка з методичної точки зору характеризується такими важливими рисами, як:

- суміщення візуальних елементів та логічного наповнення текстових фрагментів, як пояснення;

- кожен елемент матеріалу повинен бути організований таким чином, щоб він був пов'язаний з багатьма іншими елементами.

Інфографіка може використовуватись в цілому для відпрацювання навичок комунікації у цифровому просторі або критичного аналізу визначення інформації, як для розвитку візуального мислення, що

відповідає сучасним задачам навчання іноземної мови. Типологія інфографік може бути різною – з точки зору об'єкту представлення в науці виділяють дев'ять основних типів: статистичний, тайм-лайн, карта, схема, матриця, алгоритм, фото, порівняння.

Серед позитивних сторін використання інфографіки в освітньому процесі можна виділити наступні:

- підвищення рівня засвоєння інформації за рахунок візуальних образів, з допомогою яких подається інформація;
- пониження рівня інформаційного шуму в процесі комунікації;
- успішна концептуалізація теми інфографіки;
- простота у використанні на заняттях (інфографіку можна роздрукувати або вивести на екран з допомогою проектора, смартфона);
- можливість організувати групову та індивідуальну роботу здобувачів вищої освіти під час заняття або як самостійну роботу.

Позитивні характеристики інфографіки забезпечують вирішення низки педагогічних задач при візуалізації навчальної інформації з її допомогою. Стає можливим забезпечити образну подачу знань, формувати та розвивати критичне мислення, візуальну культуру, інформаційну грамотність, комунікативну компетентність, активізувати не лише навчальну, але й дослідницьку діяльність. З допомогою інфографіки під час роботи на занятті стає можливим формувати навички читання, аудіювання, діалогічного, монологічного мовлення. Якщо дозволяє час, то можливо організувати дискусію, обговорити особистий досвід здобувачів вищої освіти. Тобто, з допомогою низки вправ, побудованих на основі різних тематичних інфографік, протягом одного заняття можна приділити увагу різним видам діяльності, які передбачені навчальною програмою, ввести або закріпити тематичну лексику, розвинути уміння перекладати та вести дискусії. Ілюстрації, які представлені в інфографіці, можуть допомогти здобувачам вищою освіти, рівень володіння іноземною мовою не дозволяє повністю зрозуміти матеріал, здогадатися про що йде мова, що позитивно впливає на мовну навичку шляхом мовної здогадки.

Таким чином, з розвитком інформаційних технологій людина отримує все більше можливостей швидко зібрати інформацію та представити її в різних формах. Використання інфографіки у навчальному процесі дозволяє краще засвоювати навчальний матеріал, сприяє ефективному запам'ятовуванню, і іноземна мова як навчальна дисципліна не є виключенням.

Література:

1. Gilbert K. J. Visualization in science education. Springer Science & Business Media, 2006. 346 p.
2. Lankow J., Ritchie J., Crooks R. Infographics: the power of visual storytelling. Adam Media, 2013. 263 p.
3. Tufte, E. The Visual Display of Quantitative Information. 2nd ed. – Cheshire: Graphic Press, 2001. 213 p

*Свиридюк Віра Петрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Київський національний
лінгвістичний університет,
м. Київ, Україна*

ФОРМАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ НАВИЧОК І ВМІНЬ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4211/>

Методисти виокремлюють ряд позицій, на які повинен звертати увагу викладач під час управління самостійною роботою, що контролюється через зворотний зв'язок у педагогічному дискурсі, а саме:

чи виконують студенти саме ті дії, які необхідні для засвоєння іншомовного матеріалу;

чи правильно виконуються завдання;

чи відповідає форма завдань, які виконуються на етапі засвоєння;

чи формується дія з відповідною мірою узагальнення, компресії, автоматизованості, швидкості виконання тощо (W. Steinig 2015). У зв'язку з цим потрібно, щоб і ті, хто вчаться, мали чітке уявлення про цілі і завдання, які перед ними стоять, уміли нести за них відповідальність, здійснюючи власний вибір темпу, відповідних прямих і непрямих стратегій для самоконтролю і самооцінювання навчально-пізнавальних дій.

Дії контролю першочергово орієнтовані на правильність і відповідність формування комунікативних навичок іншомовного спілкування, а, отже, першим етапом у здійсненні контролю / самоконтролю є формування і форматування навчальних процесів для їхнього адекватного оцінювання/самооцінювання поточних, проміжних, підсумкових досягнень.

Апелюючи до праць С. Ю. Ніколаєвої 2008, с.232; А. М. Щукіна 2004, с. 298, звертаємо увагу на функції контролю, які органічно представляють **формативний** контроль, терміном якого послуговуються здебільшого у європейському освітньо-науковому просторі, а саме: 1) функція зворотного зв'язку, 2) діагностувальна, 3) навчальна, 4) розвивальна, 5) коригувальна, 6) стимулювальна і 7) оцінювальна. Саме формативна оцінка символізує тому, хто вчиться, успіх для подальшого навчання, а не за навчання. Тому, в арсеналі викладача повинен бути набір питань, які визначають феномен процесу організації самостійної роботи студентів-магістрантів і водночас дають можливість охопити та охарактеризувати багатогранність педагогічної та іншомовної діяльності. Наведемо деякі приклади для моніторингового контролю (Н. П. Басай 2013, с. 287), які фокусуються на дотримання навчальних стратегій під час оволодіння іншомовним матеріалом (W. Steinig 2015, с. 275):

Яким чином вдається активізувати когнітивні процеси студентів-магістрантів (за допомогою яких методів, технологій, засобів тощо)?

Як впливає на результат навчання індивідуальна, групова робота і кооперативна співпраця у колективі?

Яким чином здійснюється зворотний зв'язок під час самостійної роботи?

Як часто потрібно звертатись до рідної мови і культури, щоб тематизувати національні феномени з виучуваної мови?

Формативний контроль/самоконтроль передбачає в освітньому процесі перманентність і систематичність, що може відбуватись у таких його видах: поточному, тематичному, рубіжному. Підсумковий вид контролю вважаємо за доцільне розглянути окремо, оскільки він має на меті виокремити здобутий результат у формуванні іншомовних навичок і вмінь на рівні міжкультурної комунікації відповідно до вимог Типової програми у контексті із Загальноєвропейськими рекомендаціями для компетентних користувачів мови.

Треба зазначити, що контроль як структурний компонент вправ набуває якісних показників під час коригувальних дій для подальшого розвитку іншомовних навичок і вмінь. Відповідно до форми організації контролю викладач передбачає взаємодопомогу серед студентів-магістрантів або індивідуальне самостійне самосприйняття і самокорекцію під час її виконання. Таким чином, відбувається індивідуальна або фронтальна самоперевірка і самовдосконалення, як запорука успіху і зацікавленості у власних можливостях. Позитивна рефлексія на виконанні завдання студентів-магістрантів освітнього процесу визначає оцінку і створює передумови працювати над її покращенням.

Важливим етапом для здійснення формативного контролю є визначення об'єктів контролю відповідно до рівня формування навичок і вмінь міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності (МІКК) майбутніх викладачів. Компетентнісноцентрична парадигма освітньо-виховного процесу зумовлює виокремити знання, навички і вміння, ураховуючи концептуальну модель МІКК, яка складається із: лінгвістичної, лінгвосоціокультурної, дискурсивно-компенсаторної, міжкультурної, професійної компетентностей, а виконання навчально-стратегічних дій на їх основі будуть показником ефективності/ неефективності, доцільності/недоцільності. Успішність здійснення контролю залежить від виокремлених навчальних об'єктів, над якими виконуються мовно-комунікативні, мовленнєво-комунікативні дії та операції.

У межах мовної компетентності визначаємо комунікативні фонетичні навички і вміння як об'єкти контролю, підставою для яких є Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2003), Типова програма з німецької мови та робоча програма з практичної дисципліни німецької мови. Конкретизуємо знання, навички і вміння, які визначають мету і завдання для формування МІКК під час самостійної роботи. Майбутні викладачі здійснюють контроль над набутими **знання** про:

- звукові одиниці (фонеми) мови і способи їх реалізації у певних контекстах (алофонів);
- фонетичні ознаки, які розрізняють фонеми (дистинктивні ознаки, наприклад, дзвінкості, назадності, оглушеності, довготи, короткості, лабіалізації);
- фонетичний склад слів (структура складу, відкриті, закриті склади, словесний наголос і тон);
- фонетику речення (просодію): наголос і ритм фрази (синтагми); три види мелодики;
- фонетичну редукцію (вокалічну редукцію, асиміляцію, елізію).

У процесі контролю / самоконтролю **навичок** майбутні викладачі можуть здійснювати такі комунікативні дії:

- сприймати на слух звуки, артикулювати фонеми на рівні слова, слова словосполучення, речення, тексту;
- вимовляти голосні і приголосні звуки відповідно до норм літературної німецької мови в ізольованій і неізольованій позиції;
- дотримуватись під час вимови правильного наголосу у словах, словосполученнях;
- дотримуватись під час читання, говоріння логічного наголосу реченнях;

- сприймати, артикулювати речення із правильним розподілом на синтагми, дотримуючись низхідної, висхідної та рівної інтонації, пауз, темпу мовлення;
- розрізняти на слух, артикулювати реєстри мовлення;
- написання транскрипції слова, словосполучення, речення, тексту;
- розпізнавати на слух національні варіанти німецької мови.

До фонетичних **умінь** відносимо таку комунікативну діяльність, у процесі якої майбутні викладачі здійснюють контроль / самоконтроль на тим, чи уміють:

- активно дотримуватись нормативної вимови під час говоріння, читання вголос, декламування текстів;
- розпізнавати на слух і використовувати реєстри мовлення – дотримуватись фонетико-орфоепічних норм німецької мови;
- забезпечувати успішне формування навичок і вмінь студентів на достатньому рівні;
- розпізнавати на слух і розуміти інформацію під час аудіювання;
- пояснити правила вимови, посилаючись на нормативну літературу німецьку мову;
- здійснювати контроль на вимовою під час писемного мовлення, де вимова реалізується опосередковано під час планування і внутрішнього промовляння інформації;

Рецептивне і продуктивне опанування зазначених фонетичних основ є складовою частиною МІКК та обов'язковим, щоб успішно взаємодіяти у різних комунікативних ситуаціях. До домінантних вправ для перевірки рівня достатності фонетичних мовно-комунікативних, мовленнєво-комунікативних дії та операції відносимо такі:

1. Прослухайте слово. Вимовте його відповідно до комунікативної ситуації;
2. Прослухайте словосполучення. Позначте фонетичні явища.
3. Прослухайте речення. Позначте інтонацію.
4. Прослухайте текст. Розставте паузи, розділові знаки.
5. Прочитайте вірш, уривок з прози вголос, дотримуючись реєстрів мовлення.
6. Прослухайте слово. Використайте його як лексичну одиницю або як прагмему.
7. Прослухайте слова, словосполучення. Підкресліть у них довгі і короткі голосні.

Пропонуємо автентичну вправу-зразок для формування фонетичних навичок і вмінь та набуття знань, використовуючи інтернет-технологій під час самостійної роботи майбутніх викладачів.

Мета: удосконалення навичок і вмінь розуміння супрасегментних ознак речення німецькою мовою.

Прийом: доповнення тексту правила

Aufgabe. Beim Hören des Textes müssen wir die Intentionen, Aussagen, Fragen eines Gesprächspartners angemessen korrekt wahrnehmen und verstehen. Folgen Sie dem Link

<https://learningapps.org/display?v=pmyejm2u320>.

Vervollständigen Sie eine Regel, was die Melodie ist, damit aufgefrischtes Wissen und Können Ihnen beim Hören Nutzen bringen können. Worum geht es in dem Text?

Контроль: самоконтроль за допомогою інтерактивного застосунку

Висновки. Отже, виокремлені фонетичні знання, навички і вміння як об'єкти контролю / самоконтролю слугують майбутнім викладачам засобом моніторингу за власними навчальними досягненнями. Виконання комунікативних завдань супроводжується мисленнєво-мовленнєвими діями щодо аналізу і рефлексії коректного використання мови, дотримання національно-культурних норм німецької мови. У такий спосіб майбутні викладачі можуть свідомо контролювати власну траєкторію формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності.

Література:

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Науковий редактор українського видання доктор пед.наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт. – 2003. – 157 С.

Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / Редько В. Г., Полонська Т. К., Басай Н. П. [та ін.]; за наук. ред. Редька В. Г. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 360 с.

Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : Навчальний посібник. – К. : Ленвіт, 2008. – 285 с.

Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов. – М. : Филоматис, 2004. – 416 с.

Steinig W., Huneke H.-W. Sprachdidaktik Deutsch. Eine Einführung. Grundlagen der Germanistik. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2015. – 336 S.

*Старікова Людмила Павлівна,
кандидат педагогічних наук,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4243/>

Проблема формування у підростаючого покоління ціннісного ставлення до людини (як частини оточуючого світу) виявилася в українському освітньому просторі у зв'язку з переорієнтуванням суспільства на гуманістичну мораль. Відповідно навчальний зміст переорієнтовується на гуманістичні цінності, згідно з якими людина визнається найвищою цінністю і має право на реалізацію своїх сутнісних сил. Особливо актуальним такий підхід у навчанні початкової ланки школи, коли, на основі засвоєних гуманістичних цінностей, формується ставлення молодшого школяра до себе та до інших людей. Зміни у навчально-виховному процесі початкової школи сприяли пошуку нових педагогічних технологій і методик, поставили перед педагогами нові завдання.

Психолого-педагогічні аспекти формування ціннісного ставлення до людини у дітей і молоді вивчали вітчизняні вчені В. Білоусова, В. Киричок, О. Третяк, К. Шевчук та ін.

Ціннісні ставлення – це система відношень до соціальної дійсності, прагнень особистості, вищий рівень уявлень про сенс життя і діяльності, про ідеали, які в сукупності лежать в основі активності кожної дитини, є внутрішнім джерелом її діяльності, поведінки [1, с. 991].

Мета нашого дослідження – проаналізувати основні підходи до підвищення ефективності навчально-виховного процесу з формування ціннісного ставлення молодших школярів до людини.

Вивчення проблеми виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів передбачає визначення базових понять.

На нашу думку, інтерес становлять педагогічні погляди В. Білоусової, яка у ставленні до іншої людини виокремила гуманізм (визнання цінності іншої людини, цінності життя, дбайливість, захист) і антигуманізм (байдужість, нехтування, ненависть, мізантропія) [2, с. 95]. Організація педагогічного процесу розглядається вченою як цілісна динамічна сукупність суб'єкт-суб'єктних взаємодій педагога і школяра,

дітей між собою на основі гуманістичної моралі, діалогічної культури і співтворчості [2, с. 110].

У дослідженнях В. Киричок ціннісне ставлення до іншої людини – основа гуманного ставлення, позитивне діяльнісне міжособистісне ставлення, що ґрунтується на повазі до людського життя, усвідомленні його недоторканості, визнанні його найвищою цінністю. Воно проявляється у постійному дотриманні гуманістичних принципів, норм і вимог у взаєминах з людьми, а також в альтруїстичному характері переживань і почуттів; визнанні потреб та інтересів іншої людини, орієнтації на позитивне в людях; постійній спрямованості на іншу людину, повазі її гідності; доброзичливості, довірі, співчутті, співпереживанні, доброті, своєчасній допомозі, доброчесності й милосерді; переживанні глибокого задоволення від безкорисливого піклування про людей; терпимості й толерантності до інших моральних поглядів [1, с. 991].

На думку більшості педагогів, ціннісне ставлення до людини визначається базовими гуманістичними цінностями, серед яких найважливішими є *людяність, гідність, справедливість, толерантність, відповідальність*, що відображають розмаїття людських взаємостосунків і ставлень [1; 2; 4].

Зазначені базові моральні цінності визначають ціннісне ставлення до людини, а також визначають основні напрями виховання молодших школярів.

Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини великою мірою залежить від гуманістичної спрямованості особистості вчителя, який ставиться до дитини як до найвищої цінності, визнає її права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей. Учитель покликаний не лише дати освіту, а й підтримати людське в людині, володіти високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, педагогічними технологіями, а також постійно підвищувати свій фаховий рівень, який необхідний в практичній діяльності.

Основним педагогічним умінням вчителя, яке забезпечить ціннісне ставлення до людини, є атмосфера людяності, справедливості, толерантності, повага людської гідності, що забезпечує умови для самореалізації особистості. До них відноситься: уміння зрозуміти позицію іншого у спілкуванні, проявити інтерес до його особистості, орієнтація на розвиток особистості учня; уміння інтерпретувати внутрішній стан за ситуативною поведінкою, володіння засобами невербального спілкування (міміка, жести); уміння стати на точку зору учня; уміння створити ситуації довіри; володіння засобами, які підсилюють взаємодію (приклад риторики); перебільшення стилю спілкування на основі спільної творчої діяльності; уміння з гумором

ставитися до окремих аспектів педагогічної ситуації, не помічати деяких негативних моментів, бути готовим до посмішки, володіти тоном і півтоном, слухати і чути учня, не перериваючи його мовлення і навчальні дії; уміння діяти на учня не прямо, а відносно тощо. [3, с. 92].

На основі проаналізованих положень науковців, нами пропонується тематика підготовчої роботи студентів до формування ціннісного ставлення до людини у молодших школярів: участь у роботі творчих груп на заняттях з педагогіки, виступи на студентських конференціях, у наукових гуртках, а також, співбесіди та семінари-практикуми при вивченні методичних курсів, методичні меседжі тощо).

1. Словникові визначення якостей: людяність, толерантність, відповідальність, справедливість, повага гідності.

2. Базові ідеї використання навчально-виховного потенціалу у формуванні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

3. Розробка заходів з формування ціннісного ставлення до людини в учнів 1-4х класів.

4. Види і форми інтерактивних методів формування ціннісного ставлення до людини в учнів початкової школи.

5. Ігрові технології для формування ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

7. Теоретичні засади формування ціннісного ставлення до людини.

8. Теоретичне моделювання процесу формування ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

9. Роль сучасної сім'ї у формуванні ціннісного ставлення до людини у молодших школярів.

10. Педагогічний такт та гуманістична спрямованість вчителя.

12. Використання інноваційних технологій і методик формування у молодших школярів ціннісного ставлення до людини: (критичне мислення, ейдетика, філософія для дітей, казкотерапія та ін.).

Таким чином, аналіз педагогічної літератури дав змогу зробити висновок, що ціннісне ставлення до людини у молодших школярів – це уявлення, усвідомлення та визнання людини найвищою цінністю, що спонукає дітей до відповідних моральних вчинків та проявляється у повазі до її гідності, людяності, справедливості, толерантності, відповідальності. Тоді як сформованість ціннісного ставлення до людини у молодших школярів є результатом цілісного навчально-виховного впливу, спрямованого на збагачення кола етичних знань, уявлень, переконань, які через моральні переживання і гуманістичні мотиви реалізуються у відповідних вчинках.

Література:

1. Киричок В.А. Ціннісне ставлення. Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 991.
2. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : монографія. Київ: ІЗМН, 1997. 192с.
3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2012. 256с. – (Серія «Альма-матер»).
4. Третяк О. П. Методика виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини в навчально-виховному процесі: метод. посіб.; Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ: Вид-во Ін-ту проблем виховання НАПН України, 2013. 136с.

*Тягнирядно Євгенія Василівна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, Одеський державний
університет внутрішніх справ*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4217/>

Головний вектор сучасного розвитку вищої освіти в Україні визначається загальним спрямуванням вітчизняної вищої школи на входження в загальноєвропейський і світовий освітній простір, гармонізацію національних і міжнародних стандартів вищої освіти в контексті Болонського процесу та кредитно-трансферної системи навчання. В умовах сьогодення вища освіта вимагає від науково-педагогічних працівників опанування і впровадження інноваційних методів навчання й викладання, заснованих на мультимедійних, інформаційних програмах, системах передання знань.

Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань вищих навчальних закладів передбачає «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [7]. Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошує на недопущенні зниження якості освіти, падіння рівня знань; моральному старінні методів і методик навчання. Саме суспільне консенсусне розуміння того, що освіта – це один із головних факторів інноваційного розвитку суспільства, дає сьогодні поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного

реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного та інформаційного простору.

З огляду на сказане вважаємо, що в сучасному освітньому процесі проблема інноваційних методів навчання залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності. Однак в умовах трансформаційних змін у вищій школі потребують постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування питання кращого досвіду інноваційної освітньої діяльності; характеристики змісту інтерактивних форм навчання, специфіки їх використання у вищих навчальних закладах; індивідуалізовані, командні, проєктні технології отримання знань, інформаційно-комунікаційні засоби навчання, он-лайн освіта та інші нововведення.

Сутність впровадження інноваційних процесів у технології і методи вищої освіти стали об'єктом вивчення як зарубіжних, так і українських учених. Наукові дослідження А.М. Алексюка, І.І. Доброскок, Г. П. Клімової, Г. П. Коцури, С. О. Нікітчиної, В. Г. Кременя, В. В. Ільїна, С. В. Пролеєва, М. В. Лисенка, П. Ю. Сауха та ін. присвячені загальнотеоретичним і науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі, окремим сучасним формам і технологіям навчання, досвіду та перспективам їх використання в освітній практиці.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво покращують структуру та якість виробництва і соціальної сфери. Проблеми інноваційних технологій і методів навчання в сучасній вищій освіті актуальні, оскільки посилилася тенденція до гуманізації і гуманітаризації змісту технічної освіти, ліцензовано нові навчальні дисципліни і, як наслідок, зросла потреба в науково-педагогічних працівниках, які змогли б забезпечити інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій під час навчально-виховного процесу. Показово, що викладачі отримали можливість створювати і втілювати власні інноваційні методики.

Поняття «освітньо-навчальні інновації» використовується в різних педагогічних процесах для визначення адекватних механізмів впливу, поєднаних в одну програму, яка охоплює всі напрями трансформації вищої школи. Так, категоріальне наповнення інновації у сфері освіти можна, на наш погляд, спроектувати на дуальний контекст, зокрема, розглядати його як процес, який полягає в масштабній або частковій зміні системи освіти і відповідної діяльності, та готовий продукт, тобто очікувані результати. У діяльнісному аспекті інноваційними слід вважати

оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і засобів. Отже, інноваційне навчання – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення, і відкидання тих, що вже застаріли. Інновації в навчанні пов'язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів (нововведень) для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонічному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу [5].

Серед сучасних технологій навчання, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи ВНЗ, слід виділити: особистісно орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційні, дистанційні, творчо-креативні, модульно-розвивальні тощо. Вони мають стати основою для ефективної дидактико-методичної, психологічної, комунікативної взаємодії студента і викладача та прояву компетентнісних навичок. У цих технологіях особистість, тобто здобувач вищої освіти, – головний суб'єкт, а не засіб досягнення поставленої мети [6].

Нині в освітній практиці відомі педагогічні технології, які найбільш часто використовуються. Спробуємо класифікувати їх наступним чином:

- структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що сприяє логічній послідовності постановки і вирішення дидактичних завдань на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі процесу з урахуванням поетапної діагностики результатів;

- інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (у т. ч. електронних);

- професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються уміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо);

- тренінгові технології: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, вирішення управлінських завдань);

- інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо);

– діалогові технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

У практиці вищої освіти диверсифікація навчальних технологій дозволяє активно і результативно їх поєднувати через модернізацію традиційного навчання та переорієнтацію його на ефективне, цілеспрямоване. За такого підходу акцентується на особистісному розвитку майбутніх фахівців, здатності оволодівати новим досвідом творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку вирішення навчальних завдань та ін. У цьому контексті інноваційну навчальну технологію, на нашу думку, слід розглядати як загальнодидактичний процес, що полягає у використанні сукупності методів і прийомів спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на досягнення мети навчання, розвиток особистості та креативно-фахового здобуття знань і компетенцій відповідно до завдань підготовки професіоналів нового часу. Отже, інноваційні методи навчання, що використовуються в системі сучасного освітнього процесу, включають інтерактивні засоби, форми і методи освітньої діяльності в інтерактивному інформаційному середовищі ВНЗ.

Згідно із науковими положеннями загальноприйнятні методи викладання можна класифікувати за такими ознаками: види навчальних робіт студентів (усні, письмові; аудиторні, самостійні, позааудиторні); загальні (колективні, групові, індивідуальні та ін.); джерело одержання знань і формування навичок і вмінь (лекція, аналіз документа, робота із законодавчою базою, використання наочних засобів, інтернет-ресурсів тощо); ступінь самостійності та характер участі студентів у освітньому процесі (активні, інтерактивні, пасивні); рівень усталеності та новизни (традиційні, класичні, інноваційні, нові, новаторські), авторство (оригінальні, авторські, загальні, дидактичні) та ін. Проте, досліджуючи наукові дидактично-педагогічні доробки, можемо сказати, що в сучасній методиці викладання у вищій школі найбільш прийнятною виявилася класифікація, побудована на дієвому підході до навчання. Згідно з нею існують методи: а) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні); б) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо); в) методи контролю і самоконтролю в навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, у т.ч. через комп'ютерні освітні системи) [1].

Серед інтерактивних методів, форм і прийомів, що найчастіше використовуються в навчальній роботі ВНЗ, можна назвати наступні: аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий штурм»); діалог Сократа (Сократів діалог); «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); «займи позицію»; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проєктів; моделювання; навчальний «полігон»; PRES-формула (від англ. Position – Reason – Explanation or Example – Summary); проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та інші. Із інноваційних механізмів активізації педагогічного і наукового процесів усе частіше згадується необхідність відродження ідеї змагальності у всіх сферах життя, зокрема, йдеться про метод «гонка за лідером».

Отже, сутність й структура інноваційного освітнього процесу у вищій школі повинні відповідати характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу. Сучасний зміст вищої освіти має орієнтуватися на використання інформаційних технологій, поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього.

Література:

1. Абдалова О. И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе. Дистанционное и виртуальное обучение. 2014. № 12. С. 52.
2. Галиця І. Інтелектуально-конкурентні ігри як креативний механізм активізації педагогічного, наукового та інноваційного процесів. Вища шк. 2011. № 1. С. 106.
3. Доброскок І. І., Коцур В. П., Нікітчина С. О. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія. Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Переяслав-Хмельницький : Вид-во С. В. Карпук, 2008. 284 с.
4. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. С. 2.

5. Доронина Н. Н. Организация учебного процесса в вузе с использованием активных методов обучения: методы обучения студентов в вузе. Социология образования. 2011. № 3. С. 33.
6. Лисенко М. В. Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10. К., 2013. С. 8.
7. Про вищу освіту [Текст] : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII // Офіц. вісн. України. 2014. № 63. Ст. 1728.

*Чикурова Ольга Ярославівна,
асистент кафедри педагогіки і
методики початкової та
дошкільної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID: 0000-0003-4760-9895*

*Чайка Володимир Мирославович,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки і
методики початкової та
дошкільної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID: 0000-0003-3665-0403*

ПОТЕНЦІАЛ ChatGPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4251/>

В сучасних умовах реформування освіти набуває популярності штучний інтелект (ШІ), якому, як технології, педагоги приділяють йому більше уваги. Застосування штучного інтелекту на уроках в початковій школі допомагає учням ефективніше розв'язувати суспільні, технологічні та екологічні проблеми. У лютому 2023 року для України став доступним ChatGPT [2].

Сам чат-бот визначає себе як “одну із найпотужніших МШІ (моделей штучного інтелекту), яка здатна створювати зміст, генерувати тексти, відповіді на запитання та виконувати інші завдання з обробки природної мови (Natural Language Processing, NLP)” [2].

Моделі штучного інтелекту використовуються в багатьох галузях, таких як медицина, транспорт, фінанси, наука, виробництво та інші. Наприклад, вони можуть бути використані для діагностики хвороб, автоматичного управління транспортом, прогнозування погоди, створення рекомендаційних систем для покупок та іншого.

Кевін Руз у “The New York Times” зазначає, що “новий чат-бот OpenAI викликає побоювання щодо фальсифікації домашніх завдань, але його потенціал як освітнього інструменту нівелює ризики. ChatGPT є новим інструментом – він був створений наприкінці листопада 2022 року, – але вже став причиною хвилювань багатьох педагогів у США. Студенти використовують його для написання своїх завдань, видаючи згенеровані штучним інтелектом есе та набори завдань за власні. Вчителі та адміністрація шкіл намагаються виявити учнів, які використовують цей інструмент для шахрайства. Деякі школи відреагували на ChatGPT жорсткими кроками. Наприклад, державні школи Нью-Йорка нещодавно заблокували доступ до ChatGPT у шкільних комп’ютерах і в мережах, посиляючись на занепокоєння щодо негативного впливу на навчання учнів, а також занепокоєння щодо їхньої безпеки. Школи в інших містах, наприклад Сіетл, також обмежили доступ до сайту” [1].

Після розмови з багатьма вчителями упродовж останніх кількох тижнів Кевін Руз прийшов до думки, що заборона ChatGPT у класі є неправильним кроком. Натомість доцільним, на його думку є те, що школи мають виважено підходити до використання ChatGPT як засобу навчальної допомоги – такої, яка може розкрити творчі здібності учнів, запропонувати персоналізоване навчання та краще підготувати учнів до роботи разом із системами ШІ у дорослому віці.

Незважаючи на всі побоювання педагогів в усьому світі, група дослідників (Enkelejda Kasneci, Kathrin Sessler, Stefan Kuchemann та ін.) визначають широкий спектр можливостей використання чат-боту у навчанні. Для учнів початкової школи ChatGPT може допомогти у розвитку навичок читання та письма (наприклад, пропонуючи синтаксичні та граматичні виправлення), а також у розвитку власного стилю письма та навичок критичного мислення. ШІ можна використовувати для створення запитань і підказок, які спонукають учнів до критичного мислення щодо того, як вони читають і пишуть, а також аналізувати та інтерпретувати подану їм інформацію. Крім того, ШІ також може сприяти розвитку навички читання і розуміння прочитаного, пропонуючи учням резюме і

пояснення складних частин текстів, що може допомогти їм легше зрозуміти матеріал [4].

Для групового та дистанційного навчання ШІ можна використовувати для полегшення групових дискурсів, зворотного зв'язку в режимі реального часу та персоналізованого керівництва діяльністю учнів під час дискусії. Це допоможе покращити залучення учнів до пізнавальної діяльності.

Для дистанційного навчання, яке часто використовують в умовах воєнного стану, ШІ може бути використаний для автоматичного створення запитань і надання відповідей, пояснень та оцінок, які враховують рівень знань учнів, їх пізнавальні можливості, власний темп роботи. Наприклад, у початковій школі, вивчаючи іноземну мову, учні можуть брати участь у діалозі з чат-ботом на конкретну тему.

Щоб розширити можливості учнів з особливими освітніми потребами, ШІ можна використовувати для перетворення мови в текст або тексту в мову, щоб допомогти учням із вадами зору. В поєднанні з попередньо згаданою можливістю та дистанційним керуванням навчання ШІ можна використовувати для розробки вправ під час інклюзивного навчання, наприклад адаптивне письмо, переклад і виділення важливого змісту в різних форматах. Однак важливо зауважити, що використання ШІ слід супроводжувати допомогою професіоналів, таких як вчителі, асистенти вчителя та інших фахівців, які можуть адаптувати технології для конкретних потреб учня з обмеженими можливостями.

ChatGPT має позитивні перспективи використання вчителями. Донн Пірсі, вчитель Стоунволської початкової школі в Лексінгтоні, штат Кентуккі, зазначає, вважає появу платформ ШІ «революційною та руйнівною» для освіти. Він передбачає, що вчителі можуть попросити ChatGPT скласти «дивовижні плани уроків на заміну» або навіть допомогти оцінити роботи учнів [3].

Вчителька математики з Техасу Хізер Brentлі виступила із промовою на тему «Магія письма зі штучним інтелектом для всіх». Вона зазначила, що «використовує ChatGPT, щоб покращити свої уроки. «Візьміть» будь-який урок, який ви моделюєте, і скажіть: «Дайте мені реальний приклад», і ви отримаєте актуальні приклади з сьогодення – а не 20 років тому. Наприклад, для уроку про нахил чат-бот запропонував учням побудувати пандуси з картону та інших предметів, знайдених у класі, а потім виміряти нахил. Що стосується вивчення площі поверхні, чат-бот зазначив, що учні побачать, як ця концепція застосовується в реальному житті, коли пакують подарунки чи створюють картонну коробку» [3].

Таким чином, можна визначити достатньо позитивний вплив на учнів цієї технології, зокрема, це – швидкий доступ до інформації,

удосконалення навичок письма, персоналізація досвіду навчання та забезпечення цілодобового доступу до освітніх ресурсів.

ChatGPT також може допомогти вчителю створювати персоналізовані вправи, освітні ресурси для учнів, в тому числі, з особливими освітніми потребами.

Щодо негативних впливів, то для учнів початкової школи ChatGPT може мати такі аспекти: зменшення потреби у взаємодії з людьми, перешкоджання критичному мисленню, сприйняття недостовірної інформації, брак емпатії, отримання загальних відповідей та залежність від техніки.

ChatGPT може бути корисним для учнів, але він може обмежити їхні знання і процес самонавчання. Є загроза тому, що більшість учнів почнуть використовувати його для виконання своїх завдань, не докладаючи зусиль для розуміння змісту навчального матеріалу. Освітній потенціал ChatGPT необхідно вивчати, щоб уникнути ризиків в процесі його використання в початковій школі.

Література:

1. Don't Ban ChatGPT in Schools. Teach With It. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/12/technology/chatgpt-schools-teachers.html> (дата звернення: 20.02.2023)
2. Chat OpenAI – ChatGPT. URL: <https://chat.openai.com/> (дата звернення: 20.02.2023)
3. 'It's coming, whether we want it to or not': Teachers nationwide are using ChatGPT to prepare kids for an AI world <https://fortune.com/2023/02/14/chatgpt-school-lessons-cheating-robots-ai-teachers/> (дата звернення: 20.02.2023)
4. Pfeffer, O. P., Sailer, M., Schmidt, A., Seidel, T., Stadler, M., Weller, J., ... & Kasneci, G. ChatGPT for Good? On Opportunities and Challenges of Large Language Models for Education. (2023). URL: <https://edarxiv.org/5er8f/download> (дата звернення: 20.02.2023)

*Яковлев Ігор Васильович,
кандидат історичних наук,
м. Одеса, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДУХОВНОГО ВЕКТОРУ АКСІОСФЕРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ВПЛИВОМ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4198/>

Духовне життя як одна з невід'ємних складових аксіосфери українського суспільства начало зазнавати значних трансформацій в другій половині нульових про, що свідчать соціологічні дослідження з даних питань, та найбільший вплив відбувся під час президенства П. О. Порошенка, який докорінно змінив вектор релігійного напрямлення в аксіосфері українського народу.

Всім добре відомо, що завдячуючи державницькій політиці п'ятого президента незалежної України Петра Олексійовича Порошенка, Український народ нарешті отримав Томос на автокефалію наприкінці 2018 року. Проте мало хто знає, що першим президентом який переймався даним питанням був Віктор Андрійович Ющенко. Ідею створити всеукраїнську помісну церкву В. Ющенко виношував з початку двохтисячних. Чудово розуміючи вплив закордонних сил на керівників української православної церкви московського патріархату, а разом з цим значення православної віри для українців, неможливо було б говорити про незалежність як країни так і її народу, коли віряни продовжують ходити до храмів де вшановують іноземних царів, вождів, диктаторів і при цьому відносять себе до іноземної культури. Актуальність даного дослідження ґрунтується на суспільно-політичному інтересі до даного питання. Завдання статті є визначення та дослідження впливу політичних рішень на трансформацію релігійного фактору як складового аксіосфери українського суспільства.

В Одному зі своїх інтерв'ю В. Ющенко зазначив, що навколо цього питання необхідно консолідуватися не тільки політикам, а всім без винятку. "Це велика національна справа. Давайте дивитися на горизонт, бо це стосується інтересів 45 мільйонів людей", – заявив третій Президент України [1].

Віктор Андрійович Ющенко був першим президентом незалежної України, який намагався створити автокефальну православну церкву на території України. Нажаль, через втручання в хід переговорів щодо отримання Томосу від Вселенського патріарху, зовнішніх політичних сил, не вдалось довести справу до кінця. Проте, цей досвід послугував основою для Петра Олексійовича Порошенка, який пройшовши тяжкі випробування долі домогся надання автокефалії, і український народ нарешті отримав свою православну церкву України.

В статті к.п.н. Бокоч В. М. робиться акцент на тому що боротьба за надання автокефалії Україні це в першу чергу боротьба між Українськими та Російськими політичними силами, а проблема церковної єдності та незалежності в Україні зберігатиме актуальність доти, поки усі православні українці не згуртуються довкола Православної церкви України» [2].

Як показав час, українська автокефальна церква не несе значного інтересу як для представників УПЦ МП, УПЦ КП чи інших релігійних парафій. Так як не маючи чітко налагодженої ієрархії в даній релігійній структурі, відсутність кадрів духовенства та матеріально-технічної бази виникла проблема з підпорядкуванням православних парафій під знаменами Української автокефальної церкви. Ні миряни, а тим більш не настоятелі УПЦ МП та УПЦ КП не заважали зраджувати своїм традиціям побудованих на багаторічній роботі церков в Україні заради виконання політичної волі п'ятого президента незалежної України.

Отже вплив політичних ініціатив В. Ющенка та активна політична діяльність П. Порошенко щодо надання Томосу для Української православної церкви, призвела до змін в релігійному векторі аксіосфери українського суспільства про що свідчать соціологічні дослідження з даного питання. Питання релігії відіграє вкрай важливе значення як для цільного образу аксіосфери українського суспільства так і для політичного світу країни і в цьому питанні вкрай важливо використовувати політизованість теми релігійного фактору для формування внутрішньополітичної політики держави, яка в свою чергу дозволяє в повній мірі впливати і на геополітичні стосунки з іноземними країнами. Тому процедура отримання Томосу на автокефалію зіграла значну роль в питаннях досягнення партнерських взаємовідносин з Європейським Союзом та країнами заходу, хоч при цьому погіршились стосунки з Російською Федерацією та загострилась ситуація між православними конфесіями в середині країни. Головну ж роль в процесі отримання Томосу зіграли українські президенти В. А. Ющенко та П. О. Порошенко, будучи керманичами країни й несучи пряму відповідальність за зовнішньополітичні зв'язки, вони використовували релігійний фактор як метод в досягненні тих цілей та задач, що ставили перед собою.

Нажаль, процес з надання Україні Томосу призвів до ще більшого розколу серед православних громадян України про що свідчать відкриті виступи керівників церков.

Література:

1. Ющенко – про автокефалію: Це стосується 45 мільйонів людей URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2456465-usenko-pro-avtokefaliu-ce-stosuetsa-45-miljoniv-ludej.html> (дата звернення 14.10.2021)
2. Бокоч В. М. Політична боротьба за незалежність української церкви // Гілея: науковий вісник. – 2019. – №. 145 (3). – С. 7-11.

*Осадча Лариса Василівна,
кандидат філософських наук,
доцент, професор кафедри
культурології та
міжнародних комунікацій,
Національна академія керівних
кадрів культури та мистецтв*

ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСУ ТІЛЕСНОСТІ В МОДЕРНУ ЕПОХУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4197/>

У модерні часи тіло громадянина стало об'єктом політичного інтересу, бо воно було носієм «робочих рук». Населення мало зростати й відтворюватися, а тому висвітленню, дослідженню й обговоренню підлягали раніше замовчувані питання сексуальності та інтимності. Приватне ставало публічним, утаємничене – явним.

Медикалізоване, дисципліноване тіло ще не було наскрізь прозорим, бо крім трудового потенціалу, здатності демографічно відтворюватися воно прагнуло ще й насолоди. І це була та непрозора лакуна, куди тривалий час не допускався мікровладний нагляд. Батьківська спальня, публічний будинок, кабінка для сповіді, пізніше ще й кушетка психоаналітика – місця легітимного існування таємниці. А все секретне й непрозоре є загрозливим для дисциплінарної влади. Тому з XVIII століття ініціативу говоріння про інтимне перебирає на себе потужна мікровладна галузь – медицина.

Вона відстежує кількісні показники народжуваності, смертності, тривалості життя, стану захворюваності, режиму харчування тощо – всього того, що обумовлює економічну динаміку й господарчу прогнозованість. Потрібно аналізувати народжуваність, вік укладання шлюбу, передчасність та частоту статевих контактів, завершення репродуктивного віку, старіння тощо. Отож, соціальне благополуччя – це не лише моральність, покірність, патріотизм громадян, а й організація сім'ї, безпечність та «правильність» статевого життя.

Дитинство пильнується й відгороджується від дорослої інтимності. Воно має лишатися наївним та невинним. Однак з XVIII століття дорослі дивляться на дітей та підлітків крізь призму невиявленої сексуальності, ювенальну сферу буквально оповиває замовчування про еротизм та інтимність.

Однак, стверджує Девід Келлі [1], завдяки все ширшому долученню дітей до початкової освіти (в Англії – із XVII ст., в Австрії, Франції – з кінця XVIII ст.), завдяки набуттю ними навиків читання, а отже й доступу до дорослої літератури, замовчувані питання втрачали в їх очах ореол таємниці. Для контролю над процесом статевого виховання дітей формується спрощена, «згладжена», моралізаторська оповідь. Вона максимально анатомічна й механістична, де людські органи функціонують подібно до деталей фабричних машин – універсальних, неживих.

Однак йому протистояв еротично-чуттєвий художній дискурс, що розгортався засобами спершу словесної, а згодом візуальної творчості. Публіка зачитувалася мемуарами злочинців, гульвіс, розпусників. Так, невідомий автор одинадцятитомника «Моє таємне життя» подав свою біографію як нескінченну низку еротичних досвідів, описаних методично і детально. Явищами того ж кореня є будуарна філософія Маркіза де Сада, романи й новели Леопольда фон Захера-Мазоха, твори Гюстава Флобера.

Сексуальність є феноменом епохи Нового часу і була сконструйована завдяки публічному й розкутому говорінню про інтимність. В домодерні часи вона лишалася справою приватною – сімейною, демографічною, звичаєво-правовою. Натомість сексуальність стосується не індивідів, вона постає як колективне уявлення про «правильне» бажання, про те, як воно задовольняється, що його викликає.

Сексуальність конструюється шляхом обговорювання. Її суть не в ній самій, а в тому, що громадськість вважатиме нормальним, прийнятним, бажаним та красивим. Якраз дискурсивна, тобто зосереджена на публічному мовленні, природа сексуальності робить її динамічним концептом.

Маркери сексуальності творяться відсторонено від живих процесів у реальних тілах. Вони, щоб стати бажаними, повинні підігнати себе під актуальні критерії сексуальності. І тим палкішим буде напруження, чим недосяжнішими виявляться ці критерії. Дискурс сексуальності обіцяє нам більше, ніж реальне тіло здатне давати чи відчувати. Тому цей дискурс невпинно тримає людину в полоні, бо те, що він продукує – це зосередженість на обіцянці, на ідеалі, готовність людини страждати, прикладати неймовірні зусилля, щоб отримати «бочечки» на біцепсах та «кубики» на животі.

Саме тому, стверджує Мішель Фуко [2], влада постмодерної доби не бореться із сексом та сексуальністю, не схвалює замовчування та повернення до цнотливих старих-добрих часів. Вона навпаки стимулює інтерес до все пікантніших розмов та процесів. Завдяки дискурсу сексуальності людина сама себе дисциплінує й полонить, а тому відпадає потреба в масштабних та коштовних дисциплінарних інституціях.

Література:

1. Kennedy David. Reconstructing Childhood // Thinking. The Journal of Philosophy for Children. – 2006, Vol. 14, № 1, P. 29-37
2. Foucault Michel. Power and Knowledge. Selected Interviews and other Writings. 1972-1977. New York. Pantheon Books, 1980. 270 p.

*Семененко Анжеліка Андріївна,
кандидат філософських наук,
Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури*

КУЛЬТУРА І КАТАСТРОФА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4246/>

Уявлення про світ як боротьбу двох начал, сил руйнації і єднання, було сформовано ще у добу давніх міфологій. Воно раціоналізувалося протягом тисячоліть людської історії: від античних мислителів (Фалеса, Геракліта) до філософії Гегеля з його ідеями боротьби суперечностей як рушія розвитку і ідеєю «абсолютного духу» як єдності двох начал – буття і ніщо. Природна основа цього універсального закону перманентного катастрофізму з нетривалими періодами рівноваги формулюється людською думкою як принцип руйнування як умови виникнення (розвитку, еволюції) нових систем. Приклади, коли в результаті катастроф утворюється нова форма органічного чи неорганічного життя, численні: від еволюції зірок і планет які здатні призвести до випадкового і щасливого збігу умов виникнення нового життя до загибелі певних видів живих організмів що призводять до можливостей розвиватись новим (як це відбулося з гігантськими рептиліями та прашурами приматів).

У смисловому полі культури неминучість катастроф втілюється в есхатологічних ідеях, які протистоять традиції абсолютизації прогресу та сподіванням на векторну або, як мінімум, спиралеподібну траєкторію розвитку. Численні інтелектуальні розвідки фіксують цю боротьбу двох начал у культурі – сил поступального руху (зростання благополуччя, зменшення насильства, розширення присутності у бутті) та сил ентропії, спрощення та руйнації. При цьому цікавим є те, що накопичування складності в культурі своїм наслідком має розширення кола її акторів, допущених до знання, творення, обговорення. А демократизація культуротворення призводить періодично до вимог спростити цю складність, адже не всім співмірним є такий високий інтелектуальний

«поріг входу», яким він є у постмодерній культурі ХХІ ст. Звідси численні ностальгії за минувиною, традицією і простотою, яка забезпечувалась унормованістю традиційних суспільств. Сучасні інтелектуали цілком свідомі крижкості благополуччя культури і потужності небезпек, що здатні зірвати покров культури і цивілізованості, перевантажений складністю, здобути простоту, що буде ефективна для кермачів та керованих, але буде вбивчою для тих цінностей, які є органічними сьогодні для європейської цивілізації.

Війна в Україні, що сьогодні набула масштабів культурної катастрофи, є черговим циклом такого протистояння. І творення і руйнація набувають як матеріальних так і символічних форм, наприклад: знищення чи рятування пам'яток, переоцінка або переміщення цінностей, створення і переписування текстів, інтерпретація творів, критика и переосмислення ідей і персоналій. Віталій Кулік фіксує, що «війна за право давати свої імена подіям та явищам», як метавійна/семантична війна («рівень, який й не снівся Наполеону») – стає центром російської державної політики національної пам'яті» [1]. Заявлена опозиція цивілізованому світу та «демілітаризація/ десоціалізація/ денацифікація» українців реалізуються як геноцид і ліквідація української держави та культури цинічно замасковані у публічній риторичі під «вивільнення» та «порятунком».

Політики та інтелектуали Заходу усвідомлюють сьогодні потребу зміни оптики на сталість світової цивілізації. Виклики війни крім всіх інших загроз, унаочнюють колізію коли саме технологічні досягнення, інформаційні технології, постмодерністський світогляд західної цивілізації використовуються як зброя і ресурс країнами полярних цінностних парадигм у боротьбі з Заходом (у даному випадку Росією, але у майбутньому це може бути Китай чи арабський світ). Так російська політична модель означається як посттоталітарна (В. Пастухов) і війна для неї форма і умова існування, заснована на парадоксальній імплементації у імперську свідомість ХІХ ст. постмодерністської з її стилістичною еkleктикою, девальвацією переконань, тотальним глумом, пересмішництвом та кічовістю.

Для України війна є катастрофою за масштабами екзистенційних загроз та матеріальних, людських та культурних втрат (за даними міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченко пошкоджено 1200 об'єктів культурної інфраструктури, серед них – понад 500 пам'яток культури). Катастрофічність ситуації вивела Україну з ціннісного пограниччя постмодерну та повернула у модерн, з його визначеністю слів і дій. Перевага українства в чіткій візії свого майбутнього, адже парадигмальну війну можна виграти тільки апелюючи до майбутнього, а не минулого. Якщо це катастрофа буде пережита як

виклик та подолана, то вона є для України можливістю нарешті реформуватись політично та економічно і здобути суб'єктність у міжнародній політиці.

Росія ж залишається культурою постмодерна з тотальністю мімікрії та маніпуляцій, размитістю ідентичностей та переконань і війна для неї віртуальна, не усвідомлена як катастрофа. Саме це й масштабує розміри цієї катастрофи й на тлі повної дискредитації ядра культури – гуманітарного змісту – унеможливорює сценарії виходу з неї в осяжній перспективі.

Рефлексії щодо катастроф є тестом на зрілість для світової культури, адже у просторі культури вони є частково керованими й кожна виступає як можливість. Пояснення причин, аналітика механізмів, робота над помилками й реальна корегування світогляду – запорука дорослішання людства і зменшення ризиків наступних катастроф. Головний висновок сьогодні: долання цієї катастрофи для світу буде означати усвідомлення реальності існування зла, неминучості боротьби з ним й формування нових засад конвенціональності на основі цього досвіду.

Література:

1. Кулік В. Парадигмальна війна і авторитарний постмодернізм. [Електронний ресурс]. – 2021 р. Режим доступу: <http://surl.li/ezhrj>
2. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія – Київ : НІСД, 2019. – 560 с.

*Погорілий Анатолій
Володимирович,
аспірант, Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури
ORCID: 0000-0002-9381-9204*

*Науковий керівник:
Чернявський Костянтин
Володимирович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури*

ВПЛИВ БАРБІЗОНСЬКОЇ ШКОЛИ НА УКРАЇНСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ОРЛОВСЬКОГО

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4252/>

Володимир Донатович Орловський народився 20 січня 1842 року у місті Київ. За підтримки Тараса Шевченка вступив до Петербурзької академії мистецтв у 1861 році, де у 1863 отримав велику срібну медаль. А вже у 1868 році її закінчив зі званням класного художника 1-го ступеню і отримав велику золоту медаль роком раніше за кримські пейзажі. За такі видатні досягнення у навчанні був відправлений у відрядження у 1869 році до Європи. З цього часу починається його знайомство з пейзажами художників барбізонської школи які вплинули на усю його подальшу творчість він вперше побачив у Парижі.

Майже вся наступна творчість,

В. Д. Орловського була пов'язана з Україною. Постійно проживаючи в Києві, він систематично приймав участь у виставках київських художників і неодноразово успішно виступав зі своїми роботами за кордоном.

Мистецтвознавець В. В. Стасов у статті «Наші підсумки на Всесвітній виставці» (Париж, 1878), розповідаючи про те, як високо (на відміну від журі виставки) французька художня преса оцінила українську школу пейзажистів, наводить слова критика Манца про «чудове золотисте освітлення у художника В. Орловського» і зазначає, що критик Вашон,

який приділяв велику увагу українському пейзажу, також дуже «хвалив пейзаж Орловського». У 1891 р. на Міжнародній виставці в Берліні успішно експонувалася картина В. Д. Орловського «Зрубаний ліс».

Його монументальні композиції, створені на основі численних етюдів, написаних на півдні України, в Криму, під Києвом, сповнені епічного спокою, яскравого, південного сонця, безкрайнього простору та широти. Так само, як барбізонці, а слідом за ними і художники-пейзажисти інших країн Європи, В. Д. Орловський прагнув перш за все створити образ національної природи. Про його картини, виставлені на академічній виставці, «Петербурзька газета» писала: «Високо Обдарований майстер зображує у своїх полотнах роздільні луки в гирлах Прип'яті та Дніпра... Вміння бачити природу, їй співчувати та пробуджувати почуття глядачів до неї в нього просто чудове». Під час стажування у Парижі він познайомився з творчістю багатьох художників Барбізону, зокрема Жана-Франсуа Мілле та Теодора Руссо.

Орловського особливо привернув акцент Барбізонської школи на реалістичному та правдивому зображенні світу природи. Він почав експериментувати з плерним живописом, працюючи безпосередньо з натури і використовуючи вільні, виразні мазки, щоб передати світло, колір і атмосферу пейзажу.

Як і багато барбізонських художників, Орловський також цікавився соціально-політичними темами, зокрема тяжким становищем селян і робітників. Він написав ряд робіт, які зображували сцени сільського життя та сільськогосподарської праці, часто зосереджуючись на труднощах і боротьбі, з якою стикається робітничий клас.

Окрім інтересу до Барбізонської школи, Орловський також перебував під впливом імпресіоністів, зокрема їхнього використання світла та кольору для вловлювання швидкоплинних ефектів природи. Він поєднав техніку та стилі обох рухів, щоб створити свій власний унікальний стиль, який характеризується вільною, виразною манерою та чутливим і спостережливим підходом до природи.

Загалом барбізонська школа справила значний вплив на мистецький розвиток Орловського, сформувавши його інтерес до природи, використання плерного живопису, інтерес до соціально-політичних тем.

Література:

1. Т. І. Лазанська. Орловський Володимир Донатович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2010. – Т. 7 : Мл – О. – С. 640. – 728 с. : іл. – ISBN 978-966-00-1061-1.

2. Філімонова А. С. Творчість Володимира Орловського: еволюція стилю в контексті розвитку пейзажного живопису другої половини XIX – XX століття. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. 17.00.05 – образотворче мистецтво. Київ: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2019. 19 с.
3. Володимир Орловський (1842-1914). Микола Пимоненко (1862-1912): альбом / Нац. худож. музей України. – Хмельницький: Галерея, 2006. – 192 с. : іл.
4. Орловський Володимир Донатович // Шевченківська енциклопедія: – Т.4: М–Па : у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. – Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2013. – С. 718-719.
5. Асеева Н. Ю. Українське мистецтво і європейські художні центри. Кінець 19 – поч. 20 ст. Київ: 1989. 198 с.
6. В. Сусак. Українські художники у Парижі. 1900-1939. Київ: Родовід, 2010. 408 с.

*Степурко Віктор Іванович,
кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри академічного
і естрадного вокалу
та звукорежисури Національної
академії керівних кадрів
культури і мистецтв*

ТВОРЧІ НАРАТИВИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЯК ПРЕДМЕТ МУЗИКОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4203/>

Процес кристалізації первинного комплексу виражальних засобів музики відбувається через існуючі в суспільній музично-слуховій свідомості типові інтонаційно-ритмічні звороти та інші засоби виразності (звуквисотні мелодичні звороти, ритмічну складову тощо). Тож, виявлення оригінальності авторського композиторського задуму має здійснюватися через співставлення мотивно-тематичних утворень з рядом аналогічних стильових та образно-жанрових засобів музичної виразності, що в сукупності складає інваріантне ядро та виявляє індивідуальні якості спільних рис утвореного ядра (інваріантних рис стилю композитора, його художніх концепцій, семіотики, мелодики, і т. ін.).

Творчий підхід у сприйнятті музичних образів криється в естетичних началах креативності особистості, в залежності від особливостей психології людини та її пізнавальної діяльності, і від ступеня узагальнення світоглядної й художньої інформації, соціокультурної активності особистості, результативності попереднього досвіду тощо. Тому у музикознавчому аналізі важливим є крім філософсько-естетичного і наратологічний підхід, який виявляє концептосферу творчості, її світоглядні, історичні, етнонаціональні, психологічні змісти, що обумовлюють вибір творчих технологій.

Зокрема, різноспрямованість творчості сучасних українських композиторів, з точки зору специфіки постмодерністського наративу, визначає, що ключовим прийомом їх евристичних спрямувань є техніка «потoku свідомості». У використанні музичних засобів виразності в межах спонтанного письма саме ця техніка утворює безкінечну імпровізаційність і багатоманітність наративів. Тож, є аналітична потреба в уточненні основних музикознавчих підходів у трактуванні наративності виражальних художніх засобів у комбінаціях різних рівнів сприйняття, що необхідно для розгляду естетичних характеристик спільних і відмінних рис композиторської творчості.

Так, у «Концерті для флейти та камерного оркестру в трьох частинах («Пам'яті мого батька»)» Олега Безбородька (нар. 1973) за допомоги дисонуючих звукових сполучень та спонтанно-імпровізаційних напластувань різних музичних конструктів утворюється трагічний образ протистояння флейти (образ батька) та оркестру. Цілком ймовірно, саме таким уявляється композитору психологічний наратив «батьківського життєвого шляху». Йому протиставляється класично-гармонійний образ фортепіано як авторський особистісний «портрет», що з'являється наприкінці і дає можливість класифікувати його задум як музично-наративне протиставлення стилів у висвітленні проблеми взаєморозуміння батьків і дітей у сучасну добу ціннісної індиферентності. Взагалі, слід вважати, що композитор О. Безбородько виявляє схильність до постмодерністської наративної спрямованості хоча б тому, що у своїй творчості чітко відслідковує плюралістичні контексти жанрової та стильової відповідності. Однак, у зв'язку з конкретним задумом, він апелює до них усвідомлено та художньо-вибірково. Так, наприклад, його «Два романси» на вірші англійських поетів для тенора та оркестру, «Сонет № 43» («When Most I Wink...») на вірші Вільяма Шекспіра та «Колискова» («A Cradle Song») на вірші Вільяма Блейка, виконаних англійською мовою, є високопрофесійним зразком історико-музичної ретроспективи, гідним класичних зразків вишуканого англійського вікторіанського стилю.

Подібний підхід наративної технології образного протиставлення використовується й у Концертній п'єсі для флейти та симфонічного оркестру «Faces» («Лики») Олени Серової. На початку твору художній образ за гармонічним стилем формується у напрямку подібності до імпресіоністських партитур французького композитора К. Дебюссі, що виявляється у мелодизмі партії флейти на фоні злагоджених красот звучання оркестру. Така яскрава колористика постулює тут романтичний наратив, якому протиставляється у подальшому жорстке звучання дисонуючих акордів мідних духових інструментів. На перший погляд здається, що концептуальність твору є висловленням постромантичного ідеалу протистояння особистості й соціуму. Проте, використання О. Серовою композиційних структур народної пісні «Пливе кача», яка стала символом пам'яті Героїв Небесної Сотні, що загинули на Майдані у 2014 році, висвітлює концептосферу психологічного наративу героїки у протиставленні її різним наративним спрямуванням.

Звернімо також увагу на той факт, що назва твору перегукується з кількома варіантами використання даного поняття «Faces»: а) як назви Інтернет-спільноти; б) як журналу модельного бізнесу; в) як британської рок-групи. І хоча у творі не відзначається стилістичних натяків на вказані напрямки, однак, цілком очевидно, що даний факт усвідомлено враховується авторкою як необхідний компонент постмодерністського художнього мислення, на рівні естетичного принципу «все у всьому». Тож, можна висловити припущення, що концептосфера наративу героїки протиставляється тут наративам приземленого, а на містичному рівні висловлює релігійний контекст, можливо, протистояння уявних образів «лику» святих Божих та їх противників.

В той само час, більш рання п'єса О. Серової «Останній листок» (2011) для камерного ансамблю демонструє апелювання до візуально-зображального висловлення образних сентенцій. За відсутності мелодичної основи, але використання у грі на музичних інструментах шумових звукозображальних прийомів, твір є орієнтованим на висловлення наративів авангардистської естетики атоналізму, а їх психологічний підтекст висловлює буттєвий трагізм швидкоплинності фізичного існування.

Головною наративною сутністю твору Вікторії Польової для скрипки та оркестру струнних інструментів «П'єта» (від італ. *Pieta* – милосердя) є апелювання до образу однойменної скульптурної композиції Мікеланджело, що є висловленням теми страждання Богородиці, яка тримає на руках убієнного Сина, Господа нашого Ісуса Христа. У межах музичних засобів художньої виразності авторка використовує мелодичний мотив, подібний до церковного наспіву. Його розвиток у протилежних барокових риторичних фігурах (*anabasis-katabasis*) якраз і висловлює

ідею Божого милосердя через жертвність Свого Сина Улюбленого заради Спасіння людства. У варіаційному перегукуванні цих двох напрямків розвитку мелодичного матеріалу й ідентифікується наративна сутність зазначеного твору, зв'язок Божого і людського, що розкривається на музикознавчому рівні.

Музикознавець К. Біла [3] виявляє типові риси симфонічної музики та інструментального концерту Левка Колодуба, як пов'язані з творчим переосмисленням академічних канонів та природною дихотомією фундаментальних начал мистецтва – «фольклорне – авторське». Зазначимо, що композитор в юності грав на кларнеті і в своїй творчості висловлює визначальні риси інструментарію, пов'язані з його тембральною основою і технічними умовами виконавства. Важливим для композитора є власне бачення ситуативної ролі кожного інструменту, в залежності від наративної спрямованості, що її сповідує автор у конкретному творі. Крім того, Л. Колодуб у своїй творчості постійно враховує генетичну фольклорну сутність кожного інструменту. Подібної історико-культурної аналогії не відзначається у творчості молодшого покоління сучасних українських композиторів, що плекають і ведуть у майбутнє наративи своєї творчості на теренах шляхів незвіданих.

Характерним прикладом розбіжності наративних технологій у музиці є творчість останніх років Левка Колодуба та його учня – Богдана Кривопуста, що проглядається, наприклад, у протилежному ставленні до розробки тематики національного спрямування. Так, наприклад, у творі Л. Колодуба Симфонія № 3 «В стилі українського бароко» використовуються всі компоненти постмодерністського наративу: «плямисті» поліфонізовані фактури а la *baroque*, дзвонарність як символізм українського ландшафту, що його без церковних дзвонів не можна уявити, агресивні комплекси ударних інструментів як наратив зла тощо. Тим не менше, у творі ясно відчувається апелювання до історичного наративу формування сильної державної ідеї.

Твір же Б. Кривопуста «Пісні з давнини» утворює наративну концептуальність лірико-демонічної розшарпаності українського етосу, існування у безодні поглинаючої оркестрової фактури, що дивним чином співіснує поряд із чистотою українського мелосу і колориту, а стосується даний композиторський підхід і сакральних пісень Різдвяного циклу. Характерно, що навіть зразок колискової пісні у його опрацюванні є позначеним тут утаємниченим наративом містицизму.

З точки зору наративних технологій протилежна концептуальна спрямованість проглядається й у ставленні обох композиторів до української тематики крізь призму поезій Тараса Шевченка. Так, Л. Колодуб у романсах на вірші Т. Шевченка орієнтується на класичні лисенківські наративи, привносячи лише притаманні особисто йому

оркестрові прийоми для підсилення вокального образу. Натомість у Б. Кривопуста в ораторії для солістів, хору та симфонічного оркестру на вірші Т. Шевченка українські образи функціонують у фатальному середовищі багатьох протиріч, що висловлюється багат шаровою імпровізаційною оркестровою фактурою, яка постійно «обплітає» вокальні лінії. Взагалі, у багатьох партитурах Б. Кривопуста і не лише в його творах, характерним композиційним прийомом, винайденим ще Е. Варезом на початку ХХ століття, є повторювані на одному звуці різноманітні речитативні ритмо-формули, що у низьких теситурах нагадують «шаманські» заклинання, а у високих – вуличні «класони» або містичні «сирени».

Відомо, що наука історія твориться на суб'єктивному рівні, маючи заангажований характер. Саме тому встановити об'єктивну істинність інформації, яку вона несе, майже неможливо. Тож, композитор інтегрує результати своїх уявлень про історичну сутність жанрів та стилів як «дзеркало епохи», намагаючись побудувати цілісну естетичну картину власного їх розуміння. Так, наприклад, у творі М. Шуха «Тиха молитва» для мішаного хору без супроводу (затуленим ротом), з циклу «Три молитви» (2000), явно відчувається інтонаційний образ «Прелюдії» Миколи Леонтовича. Символізм жанру прелюдії відсилає нас до романсової лірики інтимного спрямування, й у цьому сенсі молитовний стан твору М. Шуха можна сприймати лише на рівні духовно-узагальненого характеру емоційної піднесеності. Тож, зовсім не випадково даний твір активно виконується в церквах різного конфесійного спрямування. Тим не менше, спільним корінням для обох творів М. Леонтовича й М. Шуха слід вважати світоглядно-естетичний вплив стилю російського символізму так званого «срібного віку» початку ХХ століття, для якого характерним є утворення психологічного стану, у якому музичні образи є символом відчуття позаземного простору «захмарених небес».

Для наративної технології музикознавчого аналізу важливо, що концепція історичного наративу визнає певну незалежність історичної текстуальності від результатів її дослідження [5, с. 28-31]. Скориставшись цим постулатом, розглянемо Сюїту М. Шуха «Старі галантні танці» (1981 р.) вже у ракурсі теорії репрезентації минулого, що її сформувала аналітична філософія (Едвард Мур, Бертран Рассел, Людвіг Вітгенштайн). Головна ідея цього напрямку – в осмисленні історичної реальності крізь призму «ідеальної» мови, що у музичному мистецтві може означати своєрідні «знаки-тропи», які у творчості певних історичних періодів є повторюваними в різноманітних версіях. Сутність історичного наративу взагалі складають абсолютизація філософсько-аналітичного підходу до мови як «образу світу», визнання поняття «істини» поза реальним

фактом дійсності, реконструкція минулого. Поняття «істини» у цьому контексті є прив'язаним до аудиторії, яка її сприймає, а минуле є лише способом існування теперішнього. Відобразити ж минуле, в рамках цього концепту, в принципі вважається неможливим. За наративною логікою Франкліна Анкерсмита: а) події минулого, що ностальгічно переживаються автором, можуть бути пережитими лише комплексно, об'єднавши в собі всі елементи минулого разом; б) важливою характеристикою ностальгічного досвіду є розмивання межі між минулим та теперішнім при повній усвідомленості автором відмінності між ними; в) переживати минуле автор може так само, як й індивідуальний досвід [1]. Ця логіка, на нашу думку, може лежати і в основі технологій музикознавчого аналізу.

Зокрема, у світлі цих ідей варто розглянути й розбіжності авторського наративу в апелюванні до стилю бароко в Сюїті М. Шуха «Старі галантні танці» з «чистим» стилем колишньої епохи, а саме: 1) мотивні утворення епохи бароко використовуються тут в системі різких тональних зрушень та синкопованих ритмів, що стилістично їх вирізняє з контексту; 2) у порівнянні зі стилем епохи бароко XVII сторіччя, акордові комплекси є ускладненими дисонуючими звучаннями, що привносить у стиль твору більш експресивний, а місцями й драматизований колорит; 3) фактурні прийоми форшлагу та інших мелодичних прикрас виокремлюють у свідомості слухача «знаки-тропи» як ознаку старовинного стилю, однак, у контексті вищезазначеного (тональних зрушень, синкопованих ритмів та дисонуючих комплексів), лише допомагають утворенню уявлень про образ, пов'язаний здебільшого зі стилем сучасної танцювальної стихії. У меншій мірі це стосується інших частин сюїти, однак, основним принципом у них є не пряма стилізація, а лише використання «ідеальних знаків-тропів» колишньої епохи.

Отже, суб'єктивне розуміння минулого тут є простором для фантазії й автор не відтворює адекватно минуле, але його наратив висловлює іншу сутність, що не може бути обґрунтованою з точки зору естетики минулих віків. Архітектоніка твору будується за власним композиційним принципом, спираючись на риторичу, що сполучає думку за допомоги імпровізаційних переходів від одних «знаків-тропів» до інших. Сприйняття світу в постмодерністській естетиці як абсурдного та непередбачуваного вплинуло тут на принципи побудови творчого процесу у напрямку руйнування всіх усталених правил і закономірностей або й авторської відстороненості у так звану «нову реальність» [2].

Медитативність творів М. Шуха останніх років нагадує природу арт-терапевтичних підходів у розумінні ролі музики. Наративна терапія, що сформувалася на перетині естетики конструктивізму і постмодернізму,

переслідує базову техніку терапії-екстерналізації, відсторонення людини від проблеми, запозичивши метафоричність як засіб терапії, що допомагає подолати розірваний зв'язок між загальною історією та особистісним сприйняттям. Відомо, що формування наративів відбувається у відповідності до культурних традицій, які у свідомості особистості є домінуючими, однак, вони ж і заважають формуванню особистісних, бажаних ідеалів.

У творі М. Шуха «Requiem» вокально-інтонаційною основою є ораторіальні наративні концепти періоду пізнього романтизму Р. Вагнера й Г. Берліоза, що відзначалося втіленням у їх музиці містичних відчуттів *tenebroso* (похмуро). У другій половині XX століття цей наратив у більш пафосному й космогонічному ключі підхопив польський композитор Кшиштоф Пендерецький. Відмінність же підходу М. Шуха у поверненні до початкового концепту *tenebroso*, з тенденцією до підсилення на підсвідомому генетичному рівні відчуття ірреальності й символізму містичного начала. Крім того, тут висловлюється не лише бажання автора вийти за рамки реконструювання минулого, але й утворення відчуття так званого «іншого виміру».

Дослідники наративної психології стверджують, що апелювання творчої особистості до рівнів власної підсвідомості призводить до ситуації, яка певною мірою є пророцтвом і має тенденцію збуватися. Так, медитативність і відстороненість від реальності, що на початковому етапі фіксується у творчості М. Шуха на рівні використання східних наративних концептів (Медитативне дійство «Пісні весни» на вірші давньокитайських поетів, 1986 р.), у пізніші роки висловлюється у зверненні до православної тематики (Духовний концерт «Відроди мене, затверди», вірші М. Шноралі, 1993 р.), а у 2002–2007 рр. матеріалізується ще й заснуванням, у якості директора та художнього керівника, Всеукраїнського хорового фестивалю «Співочий Собор».

Тож можна констатувати, що музичне мислення окремо взятого композитора залежить від його просторових уявлень та навіть тактильних і сенсорних, тому що неможливо точно висловити підсвідомі відчуття у ставленні до звуку. Всі наведені вище факти впливають на вибір композитором музичної образної сфери, в залежності від творчого задуму та його ідеологічних засад. Крім того, самоідентифікація композиторської практики, це постійно змінюваний процес, навіть на прикладі творчості одного композитора, тому що факторів впливу тут безліч. Важливо, однак, щоб цей процес зазнавав змін у якості оновлення, а не збіднення художньої образності.

Важливим також є розкриття специфіки формування наративів у музиці як процесу, який поєднує в собі апелювання до соціальної складової або внутрішніх відчуттів композитора, його закритості від

суспільства, негативному й іронічному ставленні до сучасності, пошуках віртуальних містичних «світів», виявленні їх на музикознавчому рівні як знаково-звукового простору. Адже, процес кристалізації первинного комплексу музичних виражальних засобів композиторської творчості відбувається через існуючі в суспільній музично-слуховій свідомості типові інтонаційно-ритмічні звороти та інші засоби виразності (звуквисотні мелодичні звороти, співвідношення довжин звучання тонів тощо). Тож, виявленню спрямованості авторського композиторського задуму через співставлення мотивно-тематичних утворень з рядом аналогічних стильових та образно-жанрових засобів музичної виразності, що в сукупності складає риси стилю композитора, його художніх концепцій, мелодики і т.і., слугує зокрема й музикознавчий аналіз з позицій наративних технологій.

Скутість авторитарним мисленням у галузі культури призвела до появи в середовищі музикантів прихильників ідеї «мистецтва для мистецтва», фанатизму рокерів, ортодоксальності любителів «чистої» класики тощо. Очевидно, нове мислення стосовно мистецтва повинно полягати у відновленні бажання зрозуміти, вислухати один одного. Влучно сказав поет: «Живе в нас дух, безсмертний геній духу. Він переможе, а не ти чи я» [4, с. 259]. Прийдешні покоління будуть оцінювати теперішній час по тому, що їм залишать сучасні покоління. Залишити ж треба тільки щиру, правдиву творчість і красу.

Література:

1. Анкерсмит Ф. Р. Нарративная логика. Семантический анализ языка историков. Москва: Идея-пресс, 2003. 360 с.
2. Бабелюк О. А. Поетика спонтанності постмодерністського наративу. Записки з романо-германської філології. 2015. Вип. 1. С. 15-24.
3. Біла К. С. Жанрово-стильова модель інструментального концерту та концепційні засади композиторської інтерпретації (на прикладі творів Л. М. Колодуба): автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: 17.00.03, Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2011. 16 с.
4. Гессе Г. Гра в бісер, пер. з нім. Є. Попович. Київ: Вища школа, 1983. 384 с.
5. Починок І. Наратив і проблема науковості історичного пізнання (стаття перша). Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наукових пр. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. Вип. 534-535. Філософія. С. 28-31.

*Гуз Олена Петрівна,
старший викладач кафедри
романської філології
Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4235/>

Реклама як важливий різновид масової комунікації стрімко увійшла в життя сучасної людини, вона визначається навіть частиною культури, що розвивається за своїми власними законами. Саму рекламу можна розглядати у різних контекстах: соціологічному, економічному, юридичному, філософському, лінгвістичному тощо. Якщо конкретно розглядати рекламу у мовознавчому дискурсі, то йтиметься насамперед про рекламний текст. Як відомо, ефективність рекламної кампанії залежить від мовного оформлення рекламного тексту, під час складання якого необхідно зосередити увагу на відборі мовних засобів. Аналіз мови реклами, важливого чинника розвитку економіки, нині є дуже актуальним.

Через те що усе більше міжнародних компаній приходить в Україну, то потреба у якісному перекладі рекламних текстів та слоганів зростає з кожним днем. Реклама – це не просто оголошення, повідомлення, ознайомлення, нагадування, а передусім привернення уваги, створення іміджу й популярності. Переконливість рекламного тексту залежить від його складників: зображення, звуку, образу, словесного повідомлення, а головне – вербальних засобів переконання. Рекламний текст має дуже яскраве стилістичне забарвлення, оскільки він націлений на певну аудиторію, представники якої можуть відрізнятися за соціальним та віковим статусом. Автори рекламних текстів досить часто використовують усілякі виразні вербальні та невербальні засоби та стилістичні прийоми для створення високоефективної реклами.

Переклад рекламного тексту дуже непроста та клопітка праця, яка вимагає від перекладача не лише бездоганного володіння іноземною мовою, а й врахування національних традицій, соціальних особливостей, стереотипів поведінки конкретної аудиторії тощо. Усі лінгвісти підкреслюють необхідність збереження образу оригіналу в перекладі, справедливо вважаючи, що перш за все перекладач повинен прагнути відтворити функцію прийому, а не сам прийом.

Французька реклама має власні закони створення, механізми впливу, способи мовної організації, соціо- та лінгвокультурні особливості, які мають бути враховані при інтерпретації та перекладі. Тексти французької реклами звертаються до використання антонімів й омонімів, прислів'їв, приказок, мовних кліше. Характерними є гра слів, мовні звороти, творення нових слів і виразів, використання мови молоді та оригінальних зворотів мови фамільярного, побутового спілкування й таке інше. Спостерігається відверте порушення узусу та мовної норми в рекламних текстах, постійне вживання іншомовних слів або їхній некоректний переклад, використання арготичної мови.

Спираючись на проведений аналіз французьких рекламних текстів та їх перекладів українською мовою можна виділити кілька стратегій, які застосовуються при перекладі: 1) відсутність перекладу; 2) прямий переклад; 3) адаптація; 4) ревізія. Адекватність перекладу встановлюється не шляхом порівняння оригінального і перекладеного текстів, а через зіставлення реакції отримувачів тексту перекладу й оригіналу [1, с. 130].

Отже, при перекладі рекламних текстів на українську мову головним завданням перекладача є збереження не лише концептуальності рекламної ідеї, а й передачі її лінгвокультурного аспекту та емоційного забарвлення.

Література:

1. Школяр Л. В. Врахування лінгвопрагматичних аспектів при перекладі текстів рекламного дискурсу (на матеріалі французької соціальної реклами). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. 2018. Вип. 2. С. 128-131.

*Жулінська Майя Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних
мов та перекладу,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0001-9110-649X*

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4223/>

Інтерес до подорожей і відпусток демонструє постійне зростання у світі протягом останніх десятиліть, перетворюючи туристичну діяльність на справжню індустрію. Крім набуття унікального досвіду та емоційного зв'язку з культурою та природою, туризм пропонує великі можливості країнам, що розвиваються: створення робочих місць, зміцнення місцевої економіки, збереження природного середовища, культурних цінностей та традицій, зменшення бідності та нерівності.

Як результат, можна спостерігати появу нових понять, які характеризують процеси, що відбуваються у туристичній сфері. Відповідно, зростає кількість лексичних одиниць у мові, що належать до туристичної галузі, і необхідність їх номінації.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей виникнення англійських неологізмів у сфері туризму.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано метод суцільної вибірки неологізмів туристичної сфери з Кембридзького словника англійської мови.

Розглянемо основні тенденції виникнення лексичних інновацій в туристичній галузі.

Особливої популярності у країнах Південної Європи у 2022 році набув **туризм, пов'язаний з енергетичною кризою**. Це яскраво демонструє нова лексична одиниця ***thermal tourism*** – *термальний туризм*, або подорож до дешевшої країни з теплим кліматом, щоб провести там зимові місяці, аби уникнути холодної погоди та вищих рахунків за опалення. Як бачимо, вже відомий термін *thermal tourism*, який означає “туристичні подорожі до теплих регіонів, де знаходяться джерела з термальними водами” набув нового значення в сучасних реаліях.

Ще одна лексична група сфери туризму активно поповнюється неологізмами: **нові види житла**, які запропоновано туристам. Наприклад, ***poshtel*** – *тип готелю або гуртожитку, який пропонує більш комфортне або розкішне житло, ніж зазвичай*. Лексична інновація, яка утворилася

шляхом злиття слів *posh* (розкіш) і *hotel*, означає новаторські готелі для великої кількості бюджетних мандрівників, які можуть скористатися нижчими витратами та дешевшою орендною платою за послуги високої якості. Або ***bubble hotel*** – *бульбашковий готель*. Це готель зі сферичними кімнатами, повністю виготовленими зі скла або прозорого пластику.

Слід виокремити таку лексичну групу як **туристичний маркетинг**, який набув популярності за останні роки. Наприклад, ***undertourism*** – *недотуризм* або *низький туризм*, ситуація, коли місто чи інше місце відпочинку не приймає багато або достатньо туристів. У зв'язку з цим стрімко поширюється маркетингова тактика, коли намагаються залучити більше туристів у менш відвідувані напрямки.

Таким чином, аналіз вибраних лексичних інновацій демонструє, що сфера туризму є джерелом численних неологізмів у сучасній англійській мові, які виникають для позначення нових явищ у цій галузі, уподобань людей і новітніх видів житла.

Література:

1. A blog from Cambridge Dictionary. Category: New Words. URL: <https://dictionaryblog.cambridge.org/category/new-words/>

***Кириллова Марина Дмитрівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова***

ДОВЖИНА ТА СТРУКТУРА РЕЧЕНЬ В ОРИГІНАЛІ І ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4215/>

Необхідними параметрами речень є їх довжина та структура. «Поєднані одним загальним змістовим спрямуванням, вони служать створенню конкретного підтексту всього твору.» [2, 263] У складі цілого художнього тексту вони неминуче мають додаткове навантаження, створюючи особливий синтаксичний малюнок твору, його ритміку, темп розгортання, інтонаційну структуру. Так, різкі перепади довжини дають нерівний, збитий ритм викладу, який, незалежно від лексичного складу речення, забезпечує ефект динамічної напруженості. І навпаки, розгортання тексту за допомогою приблизно рівновеликих речень, близьких за своїми значеннями до середньої довжини, створює ефект плавності та неспішності викладу.

Як правило, короткі речення мають просту структуру: ускладнення структури викликає зростання довжини речення. Проте, однозначної відповідності «проста структура – невелика довжина», «складна структура – велика довжина» немає. Це дуже важливо, оскільки потрібно пам'ятати, що саме характер будови речення – простота чи ускладненість його структури, характер зв'язку між його складовими, ступінь їх розгортання тощо – все це визначає читацьке відчуття «легкості» чи «важкості» прози та в такий спосіб входить у систему художніх засобів твору. Тому, цікаво простежити, які засоби використовуються у перекладі при передачі зазначених особливостей. Матеріалом дослідження є роман Джона Фаулза «The Ebony Tower» та його переклад «Вежа з чорного дерева», здійснений В. Ружицьким та Дм. Стельмахом [6].

Дослідження, проведене методом випадкової вибірки (кожна п'ята сторінка) на одному типі викладу – авторській оповіді, зорієнтованій на норми письмової літературної мови, дозволило отримати такі результати:

Таблиця 1.

Співвідношення структури речення в оригіналі та перекладі

Текст	Всього речень	З них					Усього слів в усіх реченнях	Середня довжина речення в словах	Всього абзаців	Середня довжина абзацу в реченнях	Середня довжина абзацу в словах
		Прості	Ускладнені	Складні							
				складносурядні	складнопідрядні	Сурядні і підрядні					
Оригінал	264	114	20	13	52	65	5338	20,2	48	5,5	111,1
Переклад	285	96	31	19	60	79	4566	14,6	48	5,9	93,3

Отримані дані суперечать інтуїтивному враженню, що український переклад завжди більш об'ємний за оригінал. Як видно з кількості слововживань в оригіналі та перекладі (5338 та 4566 відповідно), останній менше першого майже на 15 %. Треба зауважити, що більша об'ємність українського перекладу впливає з відмінностей у довжині слів, яка в середньому значно вища для української, ніж для англійської мови.

Перерозподіл значною мірою пояснюється системними розбіжностями: аналітична англійська мова широко використовує службові слова, що забезпечують функціонування системи дієслівних часів, іменних парадигм, ступенів порівняння, не зважаючи вже на маркери певної (неозначеної) співвіднесеності – артиклі, присвійні і вказівні займенники тощо.

Порівн.: *He came at last to the outskirts of Paris* (9 слів)

Нарешті він досяг передмість Парижа (5 слів);

He took at once to the quiet landscapes (8 слів)

Його одразу полонили мирні пейзажі (5 слів);
She took a deep breath (5 слів)
Вона глибоко зітхнула (3 слова).

Отже, скорочення довжини речення впливає насамперед із типологічних невідповідностей досліджуваних мов. Проте, не лише з них.

У практиці перекладу склалася традиція розчленовувати довге англійське речення, забезпечуючи кожен частину самостійним предикативним статусом. Ця тенденція спостерігається і в порівнюваних текстах. Наприклад, у вступному абзаці роману довжина в оригіналі та перекладі розподіляються в такий спосіб:

Таблиця 2.

Співвідношення довжини речення в оригіналі та перекладі

	1-ий абзац	Всього слів	Всього речень	Середня довжина
Оригінал	27 – 41 – 19 – 26 – 32 – 17	162	6	27
Переклад	28 – 40 – 4 – 17 – 23 – 29 – 11	152	7	21,7

Виокремлене перекладачем додаткове коротке (чотирислівне) речення виділяє з усієї інформації самостійну синтаксичну одиницю повідомлення про погоду, здійснюючи деякі перестановки у тексті перекладу. Ось друге речення оригіналу:

*That had allowed an enjoyable meander over the remaining distance; a distant view of the spectacular spired dream of Mont. St. Michel, strolls round St. Malo and Dinan, then south **in the early splendid September weather** and through the new countryside.*

Це дозволило йому решту шляху проїхати при світлі дня, помилуватися чарівною, як сновидіння, картиною шпилеподібних скель уздовж віддалених берегів Мон-сен-Мішель, поблукати вулицями Сен-Мало і Дінана; згодом він звернув на південь і вибрався на шосе, що прорізало мальовничу сільську місцевість. Стояла чудова вереснева погода.

Не розглядаючи експлікуючі елементи (типу *при світлі дня*), емотивні дієслова, дієслівні форми та епітети, різко збільшують суб'єктивну оцінність фрази і не мають відповідностей в оригіналі (*вибрався, прорізав, мальовничу*), звернемося до синтаксичних показників. Англійське речення має одну суб'єктно-предикатну пару, ланцюжок розгорнутих однорідних додатків та еліптичний локатив. Перекладач зберігає загальний синтаксичний малюнок лише частково, відмовляється від еліпсису, вводить додаткові кваліфікативні предикати та «вирізає» частину англійського речення в самостійну структуру. У жодному випадку не оцінюючи переклад у термінах «поганий – хороший», слід

констатувати результати експлікації та перестановок: погода, включена в оригіналі до загального потоку інформації нарівні з іншими дорожніми подробицями, у перекладі виділилася синтаксично, графічно, інтонаційно – зайняла організуюче місце у ланцюгу вражень. Виділення цього короткого речення призвело і до перерозподілу текстових зв'язків: воно зруйнувало розгорнуту надфразову єдність (НФЄ), що є вступним абзацом, і розділило абзац на дві НФЄ, не увійшовши в жодне з них. Аналогічні явища спостерігаються неодноразово. Ось кінець четвертого абзацу:

Buttheensemblehadcharm; oldandcompact, a warmfaceofcharacter, a goodsolidfeel. Hehadsimplyanticipatedsomethinggrander.

І все ж таки було в цьому будинку щось привабливе. Старовинна, без архітектурних надмірностей, привітна будівля вражала. Справа лише в тому, що Девід гадав побачити щось більш величніше.

Виділення трьох речень замість двох та заміна займенника ім'ям в останньому також руйнує НФЄ. Для синтаксису авторської оповіді роману характерні розгорнуті за обсягом НФЄ, зазвичай, рівні абзацу. З таблиці 1 бачимо, що досліджена частина тексту складається з 264 речень, утворюючих 48 абзаців, усередині яких існує безліч зв'язків, що зорганізують п'ять-шість речень в одну надфразову єдність.

Подібний тип тісного внутрішньоабзацного зв'язку, мабуть, має служити своєрідною компенсацією різноманітності змістовної інформації, що оформлюється одним абзацом у психологічній та філософській прозі. Тому, зміна в перекладі кількості речень пов'язана з перерозподілом їх довжини та структури, послаблює внутрішньотекстові зв'язки і щонайменше має компенсуватися засобами інших рівнів структури тексту.

Експлікація змісту, як і розподіл довжини речення, є перекладацькою традицією [1, 143]. Для процесу перекладу характерне дешифрування та винесення в поверхневу структуру потенційних граматичних та синтаксичних значень. Перекладач неминує привносить у текст перекладу елементи власного сприйняття, адже, як відомо, «не можна вивчати дійсний стан речей», не кваліфікуючи, не оцінюючи його...» [5, 123]. Іншими словами, окрім позиції автора, яка організує текст, у перекладі є й оцінна позиція перекладача. Вона вторинна, підпорядкована авторській. Не маючи розбіжностей з нею в загальному напрямку, вона одночасно і акцентує, висуває або, навпаки, прибирає з авторського тексту елементи різних рівнів, розкриваючи їх потенційний зміст або навіть створюючи новий.

Отже, поряд з перетвореннями, зумовленими системними розбіжностями двох мов, синтаксис оригіналу зазнає значної перебудови в перекладі через інтерферуючий вплив оцінної позиції перекладача.

Література:

1. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. М: ЭТС, 2002. 424 с.
2. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
3. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. Київ: Ельга, Ніка – Центр, 2002. 240 с.
4. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) К: Вид-во Укр. фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
5. Venuti, Lawrence. The Translator's Invisibility. London and New York: Routledge, 2003. 353 p.
6. Fowles John. The Ebony Tower. London: Granada publishing, 1974. 115 p.
7. Фаулз Джон. Вежа з чорного дерева. Київ: Дніпро, 1986. 276 с. (Перекладачі: В. Ружицький, Дм. Стельмах)

*Орда Олександра Федорівна,
старший викладач,
Національний технічний
університет «Харківський
політехнічний інститут»*

*Новицька Дарія Євгенівна,
викладач, Національний технічний
університет «Харківський
політехнічний інститут»*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ НАУКОВОГО СТИЛЮ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4201/>

Сферу впливу наукового стилю на мову важко переоцінити. Він не тільки використовується в публікаціях, наукових працях та професійному спілкуванні, але й безпосередньо впливає на формування мови літературної, окремі її елементи (лексеми) часом легко приживаються і в повсякденному мовленні більшості носіїв мови. Причиною тому можна назвати безліч факторів, що так чи інакше пов'язані з науково-технічним прогресом. Нові наукові галузі та сфери

продукують власну лексику, що залишається у мові і може десятиліттями не втрачати своєї актуальності. Переконливим аргументом на користь цього аргументу стане проста математика: один з найавторитетніших тлумачних словників англійської мови, словник Вебстера, на 80% складається з термінів спеціальної лексики в тій чи іншій сфері.

Щоб внести ясність, наведемо поняття слова «термін». Термін – це слово чи поєднання, яке служить для висловлювання поняття чи позначення предмета, і має свої чіткі семантичні кордони, дозволяють зберігати однозначність у межах відповідної системи класифікації.

Говорячи про науковий стиль, не можна залишити без уваги його характерні риси. Як правило, наукові тексти інформативні, змістовні, суворо послідовні та виражають чіткий зв'язок між основною ідеєю та деталями. Крім того, до характерних рис можна віднести точність і об'єктивність щодо теми, що описується.

Для лексики наукового стилю характерні такі риси:

- Пропозиції з великою кількістю власних назв. Як правило, йдеться про назви вузів, імена вчених (наприклад, the ISW, the University of Massachusetts і т. д;)
- Велика кількість інтернаціоналізмів (наприклад, у статті про використання двигунів внутрішнього згоряння можуть зустрічатися терміни *atomic, spectrum, demonstration, model, gas, etc*).
- Широке вживання причетних, інфінітивних, герундіальних обертів. Причастя при цьому, як правило, при перекладі на російську мову передаються іменниками, наприклад «Changing distance from object 1 to object 2. – Зміна відстані від об'єкта 1 до об'єкта 2»

Працюючи з науковими текстами англійською мовою, студенти і перекладачі-початківці часто припускаються помилок, причина яких у більшості випадків криється в міжмовній або внутрішньомовній інтерференції – явищі, при якому дві системи норм (рідної та той, що вивчається) не диференційовані повністю. Це досі викликає живий інтерес з боку дослідників, тому далі розглянемо кілька прикладів такої інтерференції на лексичному рівні.

Як правило, помилки, викликані інтерференцією, найчастіше спостерігаються при вживанні міжнародних слів, про які ми вже згадували раніше. Такі лексеми можуть бути графічно і фонетично схожі в обох мовах і навіть мати загальну етимологію, але при цьому розходитися в плані семантики, наприклад:

- a comprehensive approach – комплексний підхід (не complex);
- oil equipment – нафтова техніка (не technique);
- implementation of a new project – реалізація нового проекту (не realization).

При цьому загальнотехнічна лексика наукового стилю, навпаки, певною мірою сприяє налагодженню взаєморозуміння між дослідниками, які перебувають усередині однієї мовної системи. Але дотримання норм вживання такої лексики ставить перед перекладачами особливі завдання під час створення перекладного тексту.

Незважаючи на те, що велика кількість спеціалізованої лексики вважається характерною рисою наукового стилю, говорячи про нього, не можна не згадати і про лексику загальноновживану, яка є основою для викладу. Слова, що стосуються такої лексики, вживаються фактично в будь-яких функціональних стилях і дозволяють зберігати зв'язок наукової мови з загальнолітературною мовою, не перетворюючи науковий стиль на «мову присвячених». Можливо, саме завдяки такій лексиці науковий стиль зберігає великий рівень впливу на загальний лексичний лад англійської мови.

У висновку хотілося б відзначити, що розвиток наукової сфери та технологічний прогрес у цілому в майбутньому, найімовірніше, сприяють поглибленню та ускладненню лексичної системи англійської мови як мінімум у галузі термінології. Це наводить на думку, що дана тема ще вимагатиме певної уваги дослідників, а її опрацювання спричинить появу безлічі нових питань, які науковому лінгвістичному співтовариству ще тільки доведеться вирішити.

Список літератури:

1. Webster's Third New International Dictionary, Webster 3. 1961 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/>. Дата звернення: 21.12.22.
2. Жилко Н. М. Організація лексичного матеріалу на етапі його первинного засвоєння у процесі навчання читання: У кн.: Методика викладання іноземної мови. – Вип. II. – К.: Рад. шк., 1992. – С. 89-93.
3. Herbert Puchta and Jeff Stranks. English in Mind. Second edition. Testmarker 2

*Ятчук Ольга Михайлівна,
доцент, кандидат наук
з соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики,
Університет митної справи
та фінансів*

СТОРИТЕЛІНГ ТА ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4205/>

Інформаційний світ стрімко розвивається, і його сучасні технології, хоча і розкривають інноваційний потенціал з використанням інформаційно-технологічних застосунків, все ще виготовують традиційні форми та технології притаманні попереднім медіа. Саме тому проблема інтеграції традиційних технологій в нову середовище інтернет комунікації – є актуальною проблемою не тільки для практиків, але і для теоретиків, що досліджують медіа.

Розвиток інтернету та комунікацій в його теренах базується все ще на тих же соціальних технологіях, які є традиційними для суспільства: створенні повідомлень, обміну інформацією, передача емоцій та змісту, зворотньому сигналі. Інтернет комунікація трансформує лише спосіб передачі, час взаємодії (он-лайн – одночасно з користувачем, або офф-лайн опосередковано) коло поширення інформації та технічні особливості комунікаційного процесу, проте ця взаємодія втратить сенс, якщо у центрі комунікаційного впливу буде відсутня інформація.

Сучасні користувачі Інтернету щоденно отримують величезний обсяг інформації, і головним питанням постає формування найбільш ефективної стратегії комунікації, щоб виокремити повідомлення у цій інформаційній навалі, створити комунікативний зв'язок з аудиторією, втримати її для тривалого впливу. Тому питання вивчення наративів [4], які можуть поширюватися в цифровій комунікації, її методологія, є актуальним питанням не тільки для науковців, що вивчають соціальні комунікації, а є міждисциплінарною проблемою для гуманітарних наук.

Найбільш вдалий спосіб кодування інформації, який притаманний не тільки культурі, але і медіа середовищу – це сторітелінг. Вміння оповідати історію про головних героїв, захоплювати увагу аудиторії, будувати «трансформаційні» алгоритми, які ще більше привертають увагу до історії і допомагають звернути на неї увагу.

Цей метод не тільки дозволяє створювати цілісний, цікавий контент, який сприяє заохоченню до взаємодії, та тривалому зв'язку з аудиторією, але і базується на верифікованому алгоритмі аудіовізуальній комунікації, бо активно розвивався в становленні телебачення [3].

Традиційно будь-яка галузь, проходить певний період розвитку, це стосується не тільки проектного менеджменту та стартапів [1] але і розвитку цілих галузей, наприклад телебачення [2]. Таким чином, ми можемо окреслити основні еволюційні етапи :

- проектний (експериментальний) етап;
- становлення (період інвестицій та розвитку);
- розквіт (досягнення найкращих показників ефективності);
- занепад (або трансформація).

Якщо такий алгоритм застосувати до інтернет комунікацій, то ми можемо бачити, що сьогодні, аудиторія все більше трансформує свою роль від звичайного спостерігача до активного учасника взаємодії. Використовуючи модель колективних зусиль і евристику соціального впливу в поведінці стримерів і глядачів, вже доведено, що аудиторія зменшує індивідуальну участь, і як наслідок фінансові зобов'язання, на відміну від модерованої участі [5].

Проте, перспективним напрямком для подальшого вивчення та дослідження може бути наступний крок – де від звичайного сторітелінгу, можна рухатися у бік активної співпраці з аудиторією.

І хоча з точки зору еволюційного етапу, поєднання цих технологій може бути новим та експериментальним та поодиноким, проте з часом застосування та впровадження може дати цікавий результат, який не тільки покращить наші комунікаційні навички, а і буде сприяти професійному розвитку інформаційного середовища, де медіаекологія з повагою до аудиторії може бути перспективним напрямом.

Вже сьогодні ми можемо виокремити переваги інтерактивних технологій, серед яких:

- імітація реального процесу взаємодії (використання технологій он-лайн);
- виокремлення продукту, що базується на такій технології серед інших (підкреслення унікальних рис, дозволить внести різноманітність у звичайний спосіб взаємодії в інтернет-середовищі);

- застосування методології сторітелінгу сприятиме тривалості взаємодії, і як наслідок більшому залученні та формуванню стійких зв'язків;

- безпосередня участь та взаємодія створить «позитивний досвід» і буде ключовим мотиваційним фактором «успішної комунікації» в подальшому, що сформує стійкий тривалий зв'язок з позитивним налаштуванням.

Таким чином, використання не тільки сторітелінгу, але і інтерактивних технологій допоможе в майбутньому створити підґрунтя для впровадження ефективних технологій. Досвід телебачення щодо створення аудіовізуальних повідомлень, що базуються на методології сторітелінгу може бути підґрунтям для експериментів, проте лише практичний досвід застосування та подальші теоретичні дослідження можуть надати більших результатів такої теоретичної гіпотезі.

Література:

1. Кобиляцький Л. С. Управління проектами. К.: МАУП, 2002. 200с.
2. Ятчук О. М. Інтерактивне телебачення: соціально-комунікаційні моделі та технології: монографія. Дніпро: УМСФ, 2018. 136 с.
3. Longworth J. L. TV Creators : Conversations with America's Top Producers of Television Drama (The Television Series). Syracuse University Press. 2002. 243 p.
4. Nicolaou, C. (2023). The Secret Power of Digital Storytelling Methodology: Technology-Enhanced Learning Utilizing Audiovisual Educational Content. In J. DeHart (Ed.), Enhancing Education Through Multidisciplinary Film Teaching Methodologies (pp. 235-246). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5394-0.ch013>
5. Wolff, G. H., & Shen, C. (2022). Audience size, moderator activity, gender, and content diversity: Exploring user participation and financial commitment on Twitch.tv. New Media & Society, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14614448211069996>

*Баштанник Оксана Віталіївна,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРУСИФІКАЦІЇ ТОПОНІМІКИ У КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ЛОКАЛЬНА І УРБАНІСТИЧНА ПОЛІТИКА”

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4225/>

Виклики сьогодення загострюють нашу увагу на тих аспектах політичних процесів, актуальність яких для широкого загалу деякий час тому майже відійшла на другий план. Політичний курс на декомунізацію, що активізувався в Україні під час Революції Гідності та на початку російсько-української війни, згодом став сприйматися частиною суспільства, на жаль, як менш значущий порівняно із нагальними проблемами буденності. Однак повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України змушує більш розгорнуто аналізувати витoki безпекових загроз, масштаб яких перед постав як ніколи виразно нашою країною і світом в цілому.

Від початку викладання навчальної дисципліни “Локальна і урбаністична політика” на спеціальності “Політологія” Дніпровського національного університету ім. О. Гончара політика декомунізації займала важливе місце серед іншої проблематики, що пропонувалася студентам до вивчення. Цей сегмент навчального матеріалу розглядається більшою мірою у рамках теми “Локальної ідентичності”, як такої, що репрезентує світоглядні основи буття людини і розвитку спільноти у міському та локальному просторі. При цьому ми спираємося на роботи таких українських вчених як С. Ростецька (“Роль символічної політики у формуванні локальної ідентичності”, 2017 р.), Т. Бевз (Теоретико-методологічні підходи та алгоритм дослідження політичних ідентичностей у міській громаді”, 2017р.), М. Майоров, Б. Короленко, І. Каретніков (“Декомунізація назв населених пунктів та районів України: підстави, процес, підсумки”, 2017 р.), Гурик М. (“Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам’яті”, 2016 р.) та ін. Окреме значення представляють розробки зарубіжних дослідників, що

спрямовані на аналіз політики декомунізації в Україні у порівнянні з цим процесом у країнах Європи, серед яких важливим для нас є приклад сусідньої Польщі. У статті ““Остання” хвиля декомунізації урбаноніміки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз” (2020) О. Кучабський та К. Копець із Гданського університету виокремлюють низку відмінних рис в урбанонімічній політиці декомунізації (під якої припав на 2015-2017 рр.) цих країн, серед яких підкреслюється те, що декомунізація в Україні вже тоді була одночасно способом дерусифікації символічного суспільного простору. Також, перейменування в Україні виявилось в декілька разів масштабнішим, ніж польське, а сама декомунізація мала більш нейтральний, компромісний і деідеологізований характер [1, с. 46].

Заглиблення у проблематику політики декомунізації підводить нас до необхідності досліджувати ідейні основи ще одного пласту проблем, з якими вже стикалися інші країни пострадянського простору – окупація частини території, або ще ні – відкритий воєнний напад Російської Федерації. Як відомо, безпосередньо військові дії у гібридній війні поєднуються із елементами інформаційного впливу, для якого дуже важливим є сприятливе підґрунтя у суспільній свідомості. Одним із аспектів цього виступає смислова наповненість оточуючого життєвого простору людини, яка здатна впливати на підсвідомому рівні на природу її духовних цінностей. Саме тому толерантність до повзучої культурної русифікації, загорнута у наївну романтизацію спільного радянського минулого або відверте маніпулювання історичним контекстом, потребує найрішучішої протидії. Ще у 2018 році І. Гирич у своїй статті “Чи потрібна в Києві подальша деколонізація та дерусифікація міського інтелектуального простору” акцентував, що започаткований процес перейменування у столиці був насправді неповним та безсистемним. На час його дослідження залишалися проблеми у графічному написанні назв вулиць – наприклад, не відчувалося намагання вписатися у традицію київського назовництва: так з’явилася зрусифікована вулиця “Трьохсвятительська” при правильній назві “Трисвятительська”. Але і це ще не все, оскільки, як підкреслює дослідник, не інакше як нав’язування українцям другосортності можливо сприймати залишення вулиць з назвами другорядних географічних об’єктів Російської Федерації, окремих її міст і регіонів: вулиці Челябінська, Уссурійська, Уральська та ін. [2, с. 138]. І це спрямовує проектування висновків щодо досліджуваної нами проблематики на новий, вищий, рівень концептуалізації – таким чином декомунізацію та дерусифікацію можливо розглядати як посилюючі політичні стратегії процесу деколонізації в цілому.

Така точка зору дозволяє більш комплексно аналізувати умови та чинники, які продовжують становити загрозу для остаточного завершення демократизації, а також трансформаційні процеси в суспільній свідомості щодо переосмислення індивідуальної та колективної політичної ідентичності. Завдяки титанічній праці українських вчених у надзвичайних умовах, є можливість залучити до навчального процесу інформаційні матеріали, що продукуються дослідниками майже у режимі реального часу як відповідь на гостроактуальні запити суспільства. Так, Український інститут національної пам'яті разом із Міністерством культури та інформаційної політики у травні 2022 року провів серію експертних обговорень на тему “Дерусифікація, декомунізація та деколонізація у публічному просторі”, перший з яких був присвячений саме топоніміці, оскільки після повномасштабного російського вторгнення в Україну на рівні громад набули обертів перейменування назв і демонтаж символіки, пов’язаних з Росією як державою-агресором [3]. Відеозапис цих заходів на постійній основі доступний для студентів та всіх зацікавлених глядачів на офіційному YouTube-каналі Українського інституту національної пам'яті, як і багато інших дослідницьких розробок, що реконструюють історію України як історію українського державотворення.

Поряд з цим, у якості емпіричної основи дискусій зі студентами, на заняттях використовується фактографічний матеріал інформаційних повідомлень у новинах. Наприклад, про те, що на засіданні ХХ-ї позачергової сесії Дніпровської міської ради 21 квітня 2022 року депутати перейменовували понад 30 вулиць і провулків, назви яких пов'язані з Російською Федерацією. Вулицю Хабаровську в Індустріальному районі міста назвали Салтівською на честь району Харкова, який найбільше страждав від обстрілів [4]. В такий спосіб ми не лише позбавляємося символічного зв'язку з державою-терористом, але і укріплюємо єдність всередині нашої країни, зміцнюючи її цілісність у протистоянні зовнішнім загрозам. Ще одним прикладом розриву із колоніальним сприйняттям образу України вже на міжнародному рівні можливо назвати те, що багато світових ЗМІ з початку повномасштабного російського вторгнення стали транслітерувати назву нашої столиці як “Kyiv”, що фонетично є більш відповідним вимові українською мовою, а не російською, як це було за часів СРСР. “Попри звички читачів, політичний розум переважає” – повідомили в редакції французької газети Liberation, яка змінила “Kiev” на “Kyiv” 1 березня 2022 року. Англomовні ЗМІ – BBC, The Guardian та The New York Times - обрали транслітерацію з української мови ще у 2019 році, після досить успішної української інформаційної кампанії KyivNotKiev 2018-го року (хоча “Kyiv” став офіційною англomовною назвою столиці у 1995 році) [5].

Отже, немає сумнівів, що на сьогоднішній день методика викладання дисциплін зі сфери суспільних наук у вищій школі повинна відповідати на ті виклики, які з новою силою нагадують про себе. Так, саме нагадують, оскільки російсько-українська війна фактично триває вже десятий рік, а демократичні трансформації, розпочавшись ще до офіційного проголошення незалежності України, так і не завершилися остаточною усталенням консолідованої демократії європейського типу. Втім, україно-центричні суспільні настрої в середині країни та підтримка цивілізованого світового співтовариства утверджують впевненість у тому, що нинішній етап боротьби за Незалежність сприятиме розв'язанню суспільно-політичних протиріч, які мали токсичний вплив, без перебільшення, століттями. Процеси декомунізації, розгортаючись в Україні після розпаду СРСР, йшли далі досить суперечливим шляхом – багато в чому через те, що занадто глибоко у суспільній свідомості було закладено основи відтворення деструктивних суспільно-політичних практик. Але реалізація політики дерусифікації, до якої неминуче привела російсько-українська війна, може стати завершальним етапом розриву незалежної України з традиційною російською політикою імперського колоніалізму, яким би типом державності Російська імперія не намагалася замаскувати себе.

Література:

1. Кучабський О., Копець К. “Остання” хвиля декомунізації урбаноніміки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. Грані. 2020. Т. 23. № 8. С. 37-48.
2. Гирич І. Чи потрібна в Києві подальша деколонізація та дерусифікація міського інтелектуального простору? Київські історичні студії. 2018. № 2. С. 130-139.
3. УІНП та МКІП розпочали серію круглих столів «Дерусифікація, декомунізація та деколонізація у публічному просторі». URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/uinp-ta-mkip-rozpochaly-seriyu-kruglyh-stoliv-derusyifikaciya-dekomunizaciya-ta-dekolonizaciya-u-publichnomu-prostoril>
4. У Дніпрі вулицю назвали на честь харківського району. URL: <https://2day.kh.ua/ua/kharkow/u-dnipri-vulytsyu-nazvaly-na-chest-kharkivskoho-rayonu>
5. Іноземні ЗМІ обирають транслітерацію «Kyiv» на позначення української столиці. URL: <https://chytomo.com/inozemni-zmi-obyraiut-transliteratsiiu-kyiv-na-poznachennia-ukrainskoi-stolytsi/>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Наумик Антон Сергійович,
здобувач вищої освіти
Навчально-науковий інститут
права та інноваційної освіти,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Мірошніченко Любов Василівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних
відносин та соціально-
гуманітарних дисциплін, доцент,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4218/>

Сьогодні Україна знаходиться на шляху системних соціально-правових, демократичних та економічних перетворень, в основі яких прагнення суспільства до самовдосконалення, зміни основних соціально-політичних орієнтирів розвитку суспільства та просування першочерговості прав людини і громадянина. Одним з ключових аспектів даного питання є реформування системи державної служби, адже саме вона безпосередньо впливає на процеси, що відбуваються в державі. Важливість реформування системи державної служби полягає у формуванні професійного корпусу державних службовців та зміні принципів кадрової політики, реформуванні системи оплати праці, підвищенні рівня інституційної спроможності Національного агентства з питань державної служби та зміні системи навчання майбутніх та нинішніх фахівців з питань державної служби.

Структурні зміни державного управління та ефективного функціонування державних органів в Україні неможливі без належного законодавчого забезпечення. Тому так важливо створити в Україні механізм правового забезпечення управління державною службою, який надасть можливість запровадження якісних стандартів управління

державною службою, що відповідають сучасному досвіду та кращим практикам управління розвинених країн [1, 13].

Фактично, державна служба є одним з фундаментальних інститутів управління державою, адже на неї покладені повноваження щодо здійснення державного управління, можливості використання апарату примусу держави, здійснення організаційного та контрольно-ревізійного впливу та розвиток інструментів, пов'язаних з суспільно-державною ініціативою.

Ефективність державного управління завжди вимірюється можливістю організації певного виду суспільно-корисної діяльності людини, у результаті якої, фактично, створюються та виникають управлінські взаємовідносини. Важливою умовою виникнення даних відносин є наявність специфічних владних повноважень, які властиві виключно суб'єктам державної влади та контролю [2, 66]. Саме тому розвиток сучасного суспільства пов'язаний з розбудовою системи державно-управлінської діяльності та державної служби.

Доцільно зазначити й про важливість забезпечення рівного доступу до державної служби, адже відповідно до Закону України «Про державну службу» [3], доступ до неї здійснюється за принципом заборони всіх форм, видів та проявів дискримінації, що також позитивно впливає на формування іміджу держави та державної служби зокрема.

Таким чином, становлення та розвиток України, як правової та демократичної держави, безпосередньо пов'язаний з інститутом державної служби, адже саме її ефективність впливає на рівень якості життя громадян й задоволеність виконаними послугами та діями держави.

Література:

- 1) Мельник В. І. Конституційно-правові засади інституту державної служби України. *Юридичний вісник*. 2019. № 1. С. 13-18.
- 2) Наумик А. Побудова ефективної структури державного управління. *Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації : МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАР. СТУДЕНТ. НАУК. КОНФ., м. Луцьк, 16 груд. 2022 р.* С. 66-67. URL: <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/213> (дата звернення 08.02.2023)
- 3) Про державну службу. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 08.02.2023).

*Мацко-Демиденко Ірина
Вікторівна,
кандидат соціологічних наук,
науковий співробітник відділу
соціології культури та масової
комунікації Інститут соціології
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0001-9326-1696*

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО РЕАЛІЙ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4244/>

Повномасштабна війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., змінила звичну картину життя мільйонів українців та поділила життя багатьох людей на період «до» і «після» цієї дати. Колективна пам'ять про цей день та наступні події складається з історій багатьох простих людей різного віку, різної соціокультурної традиції та життєвого досвіду.

Метою нашого дослідження було зафіксувати спогади про переживання цих подій студентською молоддю міста Києва. Студентам Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського було запропоновано написати есе у довільній формі про те, як для них розпочалась війна, про перші місяці війни та їх життя в цей період. У фокусі нашої дослідницької уваги опинилася повсякденність в умовах надзвичайності, соціальні взаємодії та діяльність індивідів під час війни. У квітні-травні 2022р. нами було отримані та проаналізовані студентські есеї, що дало можливість з'ясувати, у який спосіб молоді люди вперше зіткнулися із війною, які стратегії подолання раптових труднощів використовували, як адаптувалися до такого потужного соціального потрясіння.

Зібрані письмові свідчення демонструють способи, які обирають студенти, щоб відволіктися від тривожних думок. Одним з таких способів стала робота на благо суспільства/волонтерство, зокрема допомога біженцям, які постраждали від війни, необхідними речами, їжею, ліками тощо. Адаптуватись до життя під час війни студентам допомагають психологічні прийоми (ведення щоденника, запис своїх думок), а також читання книжок по психології; читання художньої літератури. Крім того, фігуранти практикували такі види активності, як прослуховування лекцій по Інтернету, онлайн-курси по саморозвитку;

спілкування із друзями; прогулянки; заняття спортом; шиття, в'язання, вишивання; малювання; інформаційна «дієта», обмеження перегляду новин; духовні практики та медитації; прослуховування музики; комп'ютерні ігри; перегляд улюблених фільмів та серіалів; вивчення іноземної мови.

Отже, найчастіше студентам допомагають відволіктись від війни повсякденні звичні заняття, які вони так само практикували до війни, а також улюблені хобі. При цьому в перші дні і тижні воєнного вторгнення повсякденні рутинні заняття було дуже важко виконувати через пригнічений настрій і молодим людям доводилося їх виконувати через силу.

Повернення до звичних повсякденних занять відбувається не одразу, а поступово. Відбувається звикання до нових реалій життя в тилу – до сирен, що сповіщають оголошення повітряної тривоги та комендантської години. Спостерігається адаптація до нових реалій, відновлення жаги до життя, з'являється бажання займатись улюбленими справами, рухатись вперед. Коли відновлюється онлайн-навчання у вузах, це також допомагає відволіктись від війни і повернутись до звичного життя. Щоправда, студенти зазначають, що навчатись під час війни подекуди складно, оскільки важко сконцентруватися в таких умовах.

Як зазначалось вище, волонтерство стає одним із способів, який відволікає від війни і додає сил. Студенти розказували про свій досвід волонтерства. Молоді люди, які перебувають, в Україні, допомагають речами та продуктами внутрішньо переміщеним особам; працюють у волонтерських центрах; приносять продукти, щоб їх відправити на фронт; долучаються до плетіння маскувальних сіток. Студенти, які опинились за кордоном, розказують про свій досвід волонтерства там: ходять на мітинги у підтримку України та допомагають біженцям. Волонтерство допомагає відволіктись від війни, оскільки людина відчуває, що робить важливу справу і робить свій внесок у перемогу.

В часи, коли продовження звичної течії життя на макрорівні майже неможливе, коли «розпадається зв'язок часів», підвищується значення таких категорій, як традиції, «світ повсякденності». Картина повсякденних занять, які підносяться до рангу ритуалів приватного життя, виявилась доволі строкатою. В есеях студентів фігурують такі види активності: комп'ютерні ігри, навчання, споживання ранкового чаю / кави, музика, спорт, творчість, вивчення іноземної мови, прогулянки парком, відвідування супермаркету, зустрічі з друзями. Тобто це ті повсякденні заняття студентської молоді, які залишилися без змін, а також вони одночасно є тим опертям в житті, яке допомагає триматися в найстрашніші і найважчі дні війни.

Респонденти повідомляли у своїх есеях, що після початку війни інтенсивно спілкуються з родичами та близькими людьми. Через війну відбувається розрив соціальних контактів: припиняється комунікація з друзями та знайомими через вимушені переїзди, евакуацію; або ж коли частина сім'ї (жінки і діти) переїжджають у більш безпечні території. Крім розриву соціальних зв'язків, через війну відбувається і протилежний процес – зближення, розширення індивідуальних кіл спілкування з родичами, друзями, знайомими задля вирішення різних спільних проблем, допомоги і підтримки один одному.

Також соціальні зв'язки – це саме те, що дає потужну підтримку в найважчі дні війни. Молоді люди отримують підтримку найчастіше від своїх батьків, родичів, друзів та однокласників. Інформанти констатують, що не тільки вони отримували підтримку від родичів та друзів, а й самі намагались надавати таку підтримку під час спілкування. З розповідей деяких інформантів помічається тенденція, що актуалізуються слабкі соціальні контакти. Тобто люди починають спілкуватись з тими родичами чи знайомими, з якими давно і рідко спілкувались, адже переживання страшних подій війни зближує людей. Загалом же зростає значущість особистісних комунікацій через те, що люди бояться втратити їх.

Отже, війна стала частиною способу життя та ідентичності багатьох українців, внесла до масової культури відповідні символи, образи та маркери, з урахуванням неї складаються поточні життєві плани громадян. Для наших інформантів характерні надії на відновлення мирного повноцінного життя, очікування поступового возз'єднання українських земель.

*Бондарчук Валентина Михайлівна,
здобувачка вищої освіти
факультету соціальної та
психологічної освіти,
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини*

*Радзівіл Катерина Павлівна,
кандидат психологічних наук,
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЧОЛОВІКІВ У СУЧАСНОМУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4253/>

На етапі розвитку суспільства виникає потреба у розумінні основних чинників, які забезпечують успішне його становлення світової арені. Наразі існують як зовнішні, і внутрішні чинники. До факторів, що призводять до порушення динаміки розвитку країни, падіння її авторитету серед інших держав, відсутності достатньої реалізації соціальної, економічної сфери – є наявність правопорушень, динаміка злочинності. Головне завдання фахівців соціально-психологічної служби – підвищення ефективності виправного впливу на засуджених, надання їм психологічної допомоги, оптимізація відносин між засудженими та особовим складом виправної установи.

Встановлено, що ув'язнені, опинившись в умовах примусової та тривалої ізоляції, часто обирають деструктивний шлях «пристосування» до навколишнього середовища. Отже, відбувається перейняття стереотипів поведінки у виправному закладі, зниження критичності при оцінці своїх власних дій та дій інших людей, переоцінка цінностей, деформація емоційної сфери. Все це надалі неминуче призводить до дезадаптації ізольованої особи [5].

Ступінь розробленості проблематики обґрунтований працями М. М. Гернет, О. М. Жижиленко, В. М. Кудрявцев, Ю. В. Солопанов, О. М. Яковлев та ін. Кримінологічний аспект цих питань висвітлювали О. А. Герцензон, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, Г. Г. Кочаров, Н. Ф. Кузнецова, Є. М. Моїсєєв, В. С. Наливайко, В. Г. Панасевич.

Процеси подолання складних життєвих ситуацій взаємопов'язані і зумовлюються як психологічними якостями особистості, так і раніше набутим досвідом подолання схожих подій та перепон. Відсутність можливості вплинути на ситуацію часто призводять до негативних наслідків, у тому числі зниження життєстійкості людини. Опинившись у ситуації будь-якого конфлікту, фрустрації, ризику, втрати, депривації, людина стикається з почуттям нездатності подолати ситуацію, що склалася, впоратися з нею [2, с. 35]. Це результат того, що людина нездатна об'єктивно оцінювати свої ресурси, а також, не може повністю проаналізувати стресову ситуацію, що склалася. Особистість обирає застосовувати раніше «кліше» для подібних ситуацій, але в конкретному випадку, на жаль, вони можуть бути абсолютно неефективними.

Разом з тим, на сучасному етапі розвитку вітчизняної юридичної науки проблематика ресоціалізації засуджених, особливо її кримінологічний та кримінально-правовий аспекти, донині залишається недостатньо дослідженою. Це пов'язано з тим, що в рамках наукового дослідження дослідники, як правило, обирають вузькі питання, пов'язані з ресоціалізацією певних категорій засуджених (неповнолітніх, жінок), або обмежуються надто узагальненим підходом до визначення правового змісту терміну «ресоціалізація».

У ч. 2 ст. 6 КПК України поняття «ресоціалізація» визначено як «свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» [6]. Закон називає необхідною умовою ресоціалізації – виправлення засудженого. Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених застосовують з урахуванням виду покарання, особистості злочинця, характеру, ступеня суспільної небезпеки й мотивів учиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання. Водночас, з огляду на таке юридичне формулювання, нез'ясованими залишилися чимало питань щодо його змісту й сутності, зокрема стосовно рівня імперативності ресоціалізації: правом чи обов'язком вона є для засудженого; чи повинна держава в обов'язковому порядку вживати заходів для ресоціалізації визначених категорій осіб; чи є ресоціалізація невід'ємною складовою процесу виконання покарання [3].

Л. Форсберг і Т. Дуглас запропонували розглядати ресоціалізацію та реабілітацію в п'яти контекстах:

- 1) як роботу, спрямовану на зменшення шкоди, яку завдає злочинець суспільним відносинам;
- 2) як робота, спрямована на зниження рівня рецидивів;
- 3) як терапія (медико-психологічна діяльність);
- 4) як моральне збагачення злочинця;
- 5) як відновлення моральних якостей і соціальних зв'язків особи [1].

І. С. Чалий розглядає соціальну реабілітацію як комплексний процес збереження, набуття або відновлення функцій і навичок, необхідних для нормального (правового) самостійного життя в суспільстві, що включає соціальну, педагогічну, медичну, професійну реабілітацію.

У роботі із засудженими та в умовах кримінально-виконавчої системи цей процес передбачає кілька взаємозалежних площин: як основна мета діяльності соціально-психологічної служби УВП, як психолого-педагогічний процес, що забезпечує досягнення зазначеної мети, як внутрішній процес якісної зміни свідомості, почуттів і поведінки особистості.

Ресоціалізація засуджених – це відновлення їхньої соціалізації в межах суспільних форм життєдіяльності та мотивування форм соціально корисної діяльності [5].

В останнє десятиліття предметом вивчення низки дослідників стали особливості адаптивної поведінки засуджених, які відбувають покарання у виправних установах. Встановлено, що ув'язнені, перебуваючи в умовах вимушеної та тривалої ізоляції, часто обирають для себе деструктивний спосіб «пристосування» до навколишнього середовища. У результаті відбувається засвоєння стереотипів поведінки у виправній установі, зниження критичності оцінки дій інших людей та своїх власних, переоцінка цінностей, зміна в емоційній сфері, що веде надалі до дезадаптації особи, яка відбуває покарання [4].

Ізоляція в перекладі з французької означає «відокремлення», «відділення будь-кого або чогось», «позбавлення зв'язку з навколишнім середовищем». Її синонімами є такі терміни як закритий, замкнутий [1]. У зв'язку з цим, справедливо зазначають, що особа в умовах ізоляції потрапляє в закриту систему спілкування, яка має особливості, що відрізняють її від звичної (відкритої). В умовах, коли люди з різними характерами, звичками, настановами, захопленнями, з різним вихованням поміщаються в закрите середовище примусово, створюється ґрунт для виникнення взаємного невдоволення, ворожості, несумісності.

Найбільш характерними якостями особистості засуджених чоловіків є:

а) негативні емоційні стани, зокрема відчай, апатія, психічна напруга та інші;

б) деформація характеристик характеру у бік посилення деструктивних характеристик, зокрема підозрілість, конфліктність. Це веде до ускладнення процесу їх ре соціалізації [4].

Програма вивчення особистості засудженого передбачає вивчення наступних її аспектів:

- соціально-демографічні дані про засудженого, умови життя на волі, характер скоєного злочину чи злочинів, умови формування злочинних поглядів та установок, характер зв'язків із родичами, друзями, їх вплив на засудженого;

- головні світоглядні установки, життєва філософія, ставлення до скоєного злочину, чи визнає свою провину повністю, чи намічає шляхи виправлення тих чи інших недоліків у характері, свідомості;

- характер засудженого, особливості темпераменту, рівень розвитку здібностей, волі, логічного мислення, емоційної сфери, що домінують;

- ставлення до праці, навчання у школі, чи відчуває у чомусь труднощі, ставлення засудженого до режиму змісту, чи формуються навички дисциплінованості. Якщо допускає порушення режиму, то який їх характер;

- яке місце засудженого у колективі, групі. Рівень розвитку колективу, домінуючих малих груп у колективі, їх спрямованість, взаємини груп між собою, вплив малих груп на колектив, громадську думку;

- найближчі цілі, плани на майбутнє, характер їх досягнення, їхня реальність, усвідомленість засудженим [5].

Встановлено, що неможливо створити певне ресоціалізаційне середовище, не створивши спочатку нормальних умов проживання особи в установі виконання покарань: безпечне житло, здорове харчування, вільний доступ до об'єктивної інформації про життя за межами установи, якісне медичне обслуговування, справедливе ставлення персоналу, чітка організація.

Отже, більшість чоловіків, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, мають такі особливості: емоційна лабільність, пасивність життєвої позиції, екстернальність, байдужість до проблем оточуючих, загострене почуття провини, страх перед власним майбутнім. Знання методів вивчення психології особистості засудженого, груп, вміле їх застосування на практиці – важлива частина професійної

діяльності працівників виправних колоній та практичних психологів, оскільки інформованість працівників про різні сторони життя засуджених до позбавлення волі чоловіків – одна з найважливіших умов, що забезпечує ефективність заходів з ресоціалізації останніх.

Література:

1. Богатирьова О. І. Проблемні питання застосування засобів виправлення та ресоціалізації до засуджених, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції. Збірник наукових праць Ірпінського фінансово-юридичної академії (економіка, право), 2013. № 2. С. 149-153.
2. Медведєв В. С. Психологія злочинної діяльності: навч. посіб. К. : Атіка, 2016. 204 с.
3. Неживець О. М., Жук Л. А., Жук І. Л. Ресоціалізація засуджених та осіб, звільнених із місць позбавлення волі : монографія. Київ : Кондор, 2009. с. 222.
4. Орлов Ю. В. Дискурсивний простір злочинності. Вісник Кримінологічної асоціації України, 2018. № 1 (18). С. 126-136.
5. Пономарьова Н. С. Аналіз теоретико-методолгічних підходів до процесу ресоціалізації особистості та його стадійності. Теоретичні і прикладні проблеми психології, 2013. № 2 (31). С. 185-195
6. Кримінально-процесуальний кодекс України. Електронний ресурс. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 17.02.2023).

***Бугрим Валентин Володимирович,
академік, доктор філософії,
журналіст, психомедіаексперт,
нейролінгвокомунікатор,
м. Київ, Україна***

ДУМСКРОЛІНГ ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ!?

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4209/>

*Всі події для Людини
резонасні стали нині!?
І – свідомість так нуртують,
позитиви лиш рятують! В.Б.*

ВСТУП. Нині справжні українці й українки, де б вони не були, звісно, не можуть обійтись без головних новин про Україну. Сам переглядаю їх кілька разів на добу – вдень і вночі. Починаю з «Мапи

тривоги», а тоді – інтернет-видання, чати, яким довіряю. Може, – це з професійної діяльності залишилося, оскільки майже десять років віддано інформаційному телебаченню. Та – не лише це, часи-то – воєнні. І повідомлення надходять до людини різні: правдиві, фейкові, маніпулятивні + пропагандистські наративи; радісні, тривожні, стресові. Дуже багато подається і розганяється в наш час негативу, що відкладається у мозкові людини. De facto: ПАМ'ЯТЬ – це здатність мозку людини зберігати, кодувати та відтворювати інформацію для необхідного використання! З точки зору науки – пам'ять є набором закодованих нейронних зв'язків у мозку. Це – як ніби набір пазлів і впорядкована бібліотека файлів, а радше – колаж із компонентів у різних частинах мозку. Мозок людини може зберігати неймовірні обсяги інформації. Науковці регулярно намагаються виміряти максимальний обсяг людської пам'яті, й за останніми даними це 2,5 петабайтів (10¹⁵) даних [6]. Це – всеодно, що у голові 4000 айфонів по 256 гб кожен! [6]. І хоча побутує думка, що хороше пам'ятається добре, а гірше – ще ліпше, та є такі дані: з часом люди забувають 60% поганих подій і вражень і лише 42% – хороших. Шульги мають ліпшу пам'ять. Усього 10% населення планети ліворукі, і вони мають суперсилу краще запам'ятовувати інформацію. Справа у тому, що у них більш розвинене мозолисте тіло, яке сполучає півкулі мозку [6]. Телебачення-таки постійно «роз'їдає мізки», а то й декого – зомбує...

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Люди схильні дивитися / переглядати, слухати і читати вражаючі новини в різних медіа, особливо у соціальних мережах. **Саме така особливість людей і називається «думскролінгом»**, що з англ. doom – це “доля”, “загибель”, “приреченість”, “темінь” і “scrolling” – “прокрутка”, акт споживання негативної інформації. За контекстом найбільше підходять слова “прокрутка” і “приреченість”. Вважається, що термін виник у жовтні 2018 року на сайті соціальної мережі «Twitter» [8]. У такому контексті термін означає постійний перегляд/читання стрічки подій у різних електронних медіа у пошуках вражаючих і дійсних новин. У розпал війни проблема ця, як ніколи, є актуальною, тому й не випадково багато людей займається думскролінгом. На це є низка також інших причин, чому люди не можуть відмовити собі в компульсивному споживанні поганих, а то й фальшивих новин: *інтригуючі заголовки, емоційні назви, дизайн медіа; як ніби своєрідне «попередження» чогось; та й притаманна звичайна цікавість.* Ясна річ, провокаційні заголовки притягують більше читачів/глядачів. З психологічної точки зору такий підхід можна пояснити компульсивною потребою людини компенсувати

свій тривожний стан: *боязкість, страх, інше на одержання позитиву!* Народне прислів'я стверджує: «Про хороше чути далеко, а про погане – ще дальше»!? Хоча статистика зазначає ще й таке: «Хороше пам'ятається довше. З часом люди забувають 60% поганих подій і вражень і лише 42% – хороших» [6]. Для ДОВІДКИ: Значного поширення думскролінг набув під час пандемії COVID-19, бо через відсутність надійних нових даних про пандемію, багато користувачів сприймали «фейкові новини» в стрічках медіа. Негативні новини досить широко поширювалися в інтернеті, тому популярність терміну різко зросла, особливо на таких платформах як «Twitter» та «Instagram». Деякі зарубжні дослідники саме в такому аспекті й розглядали «думскролінг» [10-11]. Знаменитий «Oxford English Dictionary» назвав «Думскролінг» словом 2020 року [13]. АНАЛІТИКА ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, в яких розглядається дана проблема та підходи її розв'язання. Логічно, що з часом появлялися популярні публікації – замітки, статті в українських [4; 7] і особливо у закордонних медіа [8-12; 14-15]. З-поміж вітчизняних публікацій варто виділити статтю «Що таке думскролінг і як читання поганих новин впливає на наше життя?» [4], у якій дано йому тлумачення і небезпеку впливу на психологічно-фізичний стан людини. Але ця публікація загалом теоретична і спирається на дослідження 1100 американців і відповідно міркування зарубіжних науковців [4], тобто – без українських реалій. Зарубіжні матеріали [10-11; 14-15] більш змістовно розглядають поняття «думскролінгу» з психологічної і ментальної точок зору [8] та, почасти, в умовах пандемії коронавірусу, словом, – теж далеко від українських реалій війни, особливо ракетних обстрілів цивільних об'єктів, убивства дітей і жінок, літніх людей, руйнування житломасивів та перебоїв із електрикою.

АВТОР же ДОСЛІДЖУЄ ПРОБЛЕМУ ДУМСКРОЛІНГУ в УКРАЇНІ в УМОВАХ ВІЙНИ і часткових ВІДКЛЮЧЕНЬ ЕЛЕКТРИКИ, що ОБІЙШЛИ УВАГОЮ ВІТЧИЗНЯНІ НАУКОВЦІ та ЖУРНАЛІСТИ. Саме у такий період проявляється думскролінг, оскільки українці/українки опинилися в стані певних невизначеності та нерозуміння ситуації, не завжди були готові до прийняття ракетних обстрілів, нападів шахедів та до життя з постійним страхом перед скиданням бомб і руйнуванням особистих житлових квартир і будинків. Не знаючи, попервах, як правильно на все це реагувати, люди шукали відповіді в інтернеті. Бо пролистування новин означало своєрідний захист, що, ніби, – у курсі подій, можна прогнозувати ситуацію і впливати на неї, обираючи певні рішення. Особливо для декого після перегляду програм екстрасенсів і тарологів. Адже люди скролять медіастрічки не лише в пошуках поганих

подій, але й із підсвідомою надією на щось по-доброму сприятливе. Саме в такому сенсі думскролінг своєрідно асимілюється – у г е м б л і н г як пристрасть: там – до азартних ігор, а тут – до споживання негативу. І тоді опиняється людина в пастці сподівання, хоча, може, й *contra spem spero*, на появу ось-ось чогось д о б р о г о чи приємного і обнадійливого! Це дещо нагадує поведінку в казино, коли гравець крутить і крутить слоти в надії на неминучий виграш, але часто програє, полишаючися в грошовій розтраті? А думскролінгери чи гемблінгери опиняються з наслідками впливу на своє психічне здоров'я, через програш або виниклі борги. Якщо людина займається постійно гантельною фізкультурою, то у неї появляються різні групи м'язів. За своєрідною аналогією через споживання н е г а т и в у з медіа появляється букети іншої діагностики: *напруженість, тривога, депресія*, що відображається на психіці та мозковій функціональності. Це пояснюється також нестачею необхідної інформації, замовчуванням деяких подій, веденням ворогом інформаційно-психологічних операцій як складника гібридної війни, вкидами фейків та маніпулятивних наративів. Людина, сприйнявши повідомлення, через певний час одержує його уточнення (що ліпше) або ж спростування (що гірше для психіки). Нерозуміння того: *де фейк, а де – правда, що призводить до наступного пролистування стрічки новин у соцмережах або у чатах. І в людини з'являється відчуття, що саме такий пошук є рятівним. Хоча при його наполегливості завжди можна знайти правду.* АВТОР ЦИХ РЯДКІВ ВИЗНАЧАЄ:

- Думскролінг саме в наявному гібридному інформаційному просторі;
- Деякі похідні емоційного стану від нього та їх уникнення;
- Одержання інформації із зазначенням надійних джерел;
- Ефективні способи подолання думскролінгу.

АВТОР ДАНОЇ СТАТТІ В П Е Р Ш Е ДОСЛІДЖУЄ «ДУМСКРОЛІНГ»:

По-перше, в і н ф о р м а ц і й н і й сфері в умовах російсько-української війни та відключень електрики. Останнє дещо корелюється зі сприйняттям кризової ситуації, яка генерує виникнення негативу, хоча й частково.

По-друге, через зосередженість людей на потоках негативної інформації: фейків, маніпулятивних ворожих наративів, пропагандистських матеріалів і водночас – пошуку правдивих повідомлень.

По-третє, «думскролінг» розглядається як внутрішній психологічний / психічний дискомфорт, що виникає при конфлікті релевантних (таких, що відносяться до одного об'єкта), але несумісних

за змістом повідомлень. Це спричиняє психологічний незатишок і зумовлює потребу пристосування, що є визначально-характерним в умовах війни та за відсутності світла в оселях. Останнє може знаходити вираження у проявах негативних емоцій або навіть соціальної агресії чи апатії людей / родини / групи, або «ірраціональній поведінці», а також у проявах когнітивного дисонансу [1]. Але в Україні люди, народ загалом усвідомлюють, що – це ворог знищує енергетичну інфраструктуру (а не якісь природні стихії, хоча й те зрозуміле); що енергетики героїчно цілодобово її відновлюють; що є велика допомога західних країн; що йде війна – боротьба не просто за виживання, а за **Незалежність, Свободу і Суверенітет Української держави, відновлення її територіальної цілісності!**

ОТЖЕ, ДУМСКРОЛІНГ ВИНІКАЄ Ч Е Р Е З:

- Прагнення людей бути обізнаними у головних подіях, що їх постійно цікавлять. Українців і українок постійно цікавлять повідомлення з передової російсько-української війни, Зведення Генштабу ЗСУ, сигнали «ТРИВОГИ»!

- Залученість користувачів до прочитання, співучасті, особливо, в соцмережах, інтернет-виданнях, де аудиторія є інтерактивною. Бо кожен / кожна зможе не лише лайкнути, але зробити допис, коментар, розмістити зображення, відео, аудіо, графіку тощо.

- Потрапляння на м е д і а г а ч к и – яскраві заголовки: емоційні, інтригуючі, привабливі пропозиціями тощо;

- З м і с т повідомлень – «шок-контент» – стає запорукою залучення до них аудиторії, тому медіа активно використовують людську слабину бути проінформованими про найважливіше, особливо про н е б е з п е к у, щоб розширити коло читачів, зокрема нині: «Увага! Тривога! Перейдіть до найближчого укриття». Або: «Гаряча новина»! Шокуючі пости та відео вірусно поширюються в інтернеті, а лякливі заголовки збирають великі аудиторії користувачів. Усі, без винятку, медіа, а значить – журналісти, зловживають емоційністю у назвах і лідах матеріалів. Рекордсменом блиц-роликів є «Тік Ток», правда, вони здебільшого розважального контенту. До того ж, деякі повідомлення транслюються друзями / знайомими / колегами або родичами ще й у месенджері, вайбері, на своїх сторінках соцмереж та на інших носіях.

Небезпечність думскролінгу полягає в тому, що він не лише створює тривожність чи стрес, невпевненість, боязкість, переживання, порушення сну, інші негаразди, але притуплює можливість їх контролювати і долати! З одного боку ніби «знаєш – значить зможеш щось зробити, попередити», але з іншого – через думскролінговий стан

зростає рівень стресових гормонів, підвищується ймовірність паніки, знижується концентрація і зосередженість, тверезий розрахунок дій, прийняття правильних рішень. Іноді в медіа можна зустріти слово *думсерфінг* (від англ. *doom* – ”злий рок”, “темінь“, а *surfing* – «борознити»), тобто – це синонім, що також означає метаспрямований пошук в інтернеті поганих новин.

ВИСНОВКИ: ЯК ДОЛАТИ ДУМСКРОЛІНГ / ДУМСЕРФІНГ?:

А. Самоперевірка. Сприймавши новину / подію, запитайте себе:

- *Чи важливо це для мене? - Яке джерело подає таку інформацію?*

Пригадати «Список джерел довіри», який публікує Інститут масової інформації: «НВ», «Українська правда», «Liga.net», «Бабель», «Дзеркало тижня», «Лівий берег» [5], правдиві чати «Безпечний регіон», «Блискавка» у «VIBER», інше.

- *За головне – я сприймаю заголовок чи лід (вріз), чи зразу – зміст?*

- *Які у мене виникають відчуття – емоції після сприйняття повідомлення? Зокрема, які емоції – позитивні та які – негативні? Звільнення Херсона від окупантів у людей викликало радість, гордість і водночас: біль та сльози втрат.*

Після того, як зробено самоперевірку, настає стадія активізації своїх дій.

Б. Застосувати «фактчекінг», тобто перевірку новини (хоча б за джерелами).

В. Stop-dumskroling, тобто припинити гортати і читати повідомлення: закрити сумнівні або ж зробити їм «Delete».

Г. Техніки нейтралізації думскролінгу. Найліпше застосувати «Нейро-лінгвокомунікативне моделювання (НЛКМ)» [2-3], розроблене автором на основі найпрогресивнішої психотехнології «Нейро-лінгвістичного програмування» (США) [2]. НЛКМ дає змогу самотійно або ж із фахівцем, чи на семінарі-тренінгові, застосовуючи техніки метафоризації/образності та предикативні системи витіснити з людини наслідки негативно сприйнятої інформації [2-3], ПРИКЛАД (одна з технік). Запитую учасника семінару: Чим вам уявляється боязкість? Учасник: Щось таке чорне, як ніби коло темне. Тренер: Ясно. Беріть ножиці. Взяли. – Так узяв. – Тренер: А тепер розрізайте оте чорне коло на шматочки. - Розрізали. Давайте повторимо. Після кількох разів такої уявної вправи чорне коло боязкості, а, отже, й вона сама зникає!

Д. Замінити думскролінг на джойскролінг, тобто відписатися від токсичних користувачів, зокрема й друзів у ФБ, які

надсилають неперевірені повідомлення чи розміщують їх на своїх сторінках у соцмережах, і сформувані «свою стрічку новин», брати участь у спільнотах більш позитивного контенту.

Є. *Перемикання діяльності*: на фільм, читання книги, спілкування, прогулянку, творчість, спортмайданчик, шахи, приготування улюбленої страви і т.д.

Ж. *Сегментація смислів та їх локалізація*. Тобто повідомлення з певним смислом, приміром, про температуру поверхні планети Марс, може? зовсім не цікавити значну аудиторію, окрім спеціалізованих науковців. А локальна новина, яка стосується оранки поля на фермерському господарстві є місцевою і певну аудиторію, звісно, обходить. Хоча потрапляння у полі чи у лісі когось на ворожі міні є подією загальноважливою і спонукає бути всім обачними.

З. *Встановити таймер на обмеження часу перебування в інтернет-мережі*.

І. На ніч, *перед сном вимикати Wi-fi*, а то й мобільний інтернет, що забезпечує розуміння неперебування в мережі як огорожу, як свій інформаційно-психологічний захист. За екстреної потреби може завжди бути мобільний інтернет... **ОБЕРІГАЙМОСЯ, ТРИМАЙМОСЯ, ЄДНАЙМОСЯ!**

Список використаних джерел:

1. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – Українська Світова Інформаційна Система – УСІМ] / Режим доступу: <https://ukrainainc.net/2022/05/28/4187/> (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).
2. Бугрим В. В. Лінгво-нейротехнологія комунікацій // Засоби масової комунікації як форма бізнесу: Тези і виступи на міжнародній науково-практичній конференції 26-27 червня 1992 року. К., 1992. С. 73-75.
3. Бугрим В. В. Нейрокомунікація в журналістській діяльності й освіті // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка: Серія: Журналістика. Вип. 2. К., 1995. С. 85-95.
4. Варна М. Гортаю і не можу зупинитися. Що таке думскролінг і як читання поганих новин впливає на наше життя / Марія Варна // [Інтернет-ресурс – «Детектор медіа»] / Режим доступу: <https://ms.detector.media/trendi/post/28456/2021-11-06-gortayu-i-ne-mozhu-zupynyty-sya-shcho-take-dumskroling-i-yak-chytannya-poganykh-novyn-vplyvaie-na-nashe-zhyttya/> (Дата звертання 29 січня 2023 р., з екрана).
5. Дев'ять онлайн-медіа, що стали найякіснішими: моніторинг ІМІ. 26.09.2022. 16:00 // [Інтернет-ресурс – imi.org.ua] / Режим доступу:

<https://imi.org.ua/monitorings/dev-yat-onlajn-media-shho-staly-naiyakisnishy-my-monitoryng-imi-i47998> (Дата звертання 29 січня 2023 р., з екрана).

6. Цікаві факти про пам'ять людини: ТОП-20 // [Інтернет-ресурс – журнал «EVENT Ukraine» / Режим доступу: <https://eventukraine.com/health/cikavi-fakti-pro-pam-yat-ljudini-top-20/> (Дата звертання 30 січня 2023 р., з екрана).

7. Шевченко В. А як перестати гортати новини увесь час? – що таке думскролінг та як з ним боротися / Владислава Шевченко // [Інтернет-ресурс «Na chasi»] / Режим доступу: <https://nachasi.com/society/2022/04/15/what-is-a-doomscrolling/> (Дата звертання 30 січня 2023 р., з екрана).

8. Doomscrolling Is Slowly Eroding Your Mental Health // [Wired (en-us)]. URL: Архів оригіналу за 7 січня 2021. (Дата звертання 30 січня 2023 р., з екрана).

9. Garcia-Navarro, Lulu. Your 'Doomscrolling' Breeds Anxiety. Here's How To Stop The Cycle. URL: NPR.org. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

10. Jennings, Rebecca. Doomscrolling, explained // [Vox]. URL: Архів оригіналу за 3 листопада 2020. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

11. Leskin, Paige. Staying up late reading scary news? There's a word for that: 'doomscrolling' // [Business Insider]. URL: Архів оригіналу за 14 квітня 2020. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

12. Matei, Adrienne. Stop doomscrolling – the onslaught of bad news is only making you miserable // [The Globe and Mail]. URL: Архів оригіналу за 15 січня 2021. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

13. Oxford Languages Word of the Year 2022 // [Інтернет-ресурс «Oxford English Dictionary»] / Режим доступу: <https://www.oed.com/> (Дата звертання 30 січня 2023 р., з екрана).

14. Perrigo, Billy. The Doomscrolling Capital of the Internet // [Time]. URL: Архів оригіналу за 30 жовтня 2020. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

15. Spector, Nicole. 'Doomscrolling' is bad for your mental health. Do this instead // [TODAY.com]. URL: Архів оригіналу за 7 серпня 2020. (Дата звертання 31 січня 2023 р., з екрана).

*Гордієнко Наталія Володимирівна,
магістрантка спеціальності
«Психологія», Поліський
національний університет,
м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник:
Гречуха Ірина Анатоліївна,
доктор філософії (спеціальність
«Психологія»), доцент
кафедри психології, Поліський
національний університет,
м. Житомир, Україна*

ВПЛИВ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ НА МОТИВАЦІЮ ДО УСПІХУ В УЧНІВ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4212/>

Питання вивчення рівня тривожності як важливого чинника формування мотивації на досягнення успіху є актуальними на сьогоднішній час. Мотивація досягнення визначається і як рушійна сила діяльності, так і необхідна умова та перевага успішної особистості. Саме від неї залежить інтенсивність та наполегливість діяльності, її цілеспрямованість. Адже для учнів раннього юнацького віку в період професійного самовизначення важливо мати стимул зростання над собою, достатній рівень самоповаги, прагнення до успіхів. За Е. Еріксоном, юнацький вік це криза ідентичності, що складається із низки соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій та самовизначень [3]. Освітнє середовище, в якому учень перебуває більшу частину часу, може спричиняти тривожні стани, які є перешкодою на шляху до реалізації знань та здібностей учнів, підвищення рівня самооцінки.

За результатами дослідження мотивації до успіху учнів ДНЗ “Новоград-Волинське вище професійне училище” було встановлено, що у більшості учнів (49% респондентів I курсу та 57% II курсу) спостерігається середній рівень мотивації до успіху. Маючи такий рівень мотивації учень не боїться ризикувати, він не скований у своїх діях, бо можлива невдача не надто хвилює його. Помірно високий рівень мотивації досягнення успіху було встановлено у 24% респондентів I курсу та 19% II курсу. Такі особи здатні йти на ризик для досягнення бажаного, схильні орієнтуватися на власні сили, гнучко і наполегливо добиватися поставленої мети. Їм властива ініціативність, активність, наполегливість

у досягненні поставлених цілей, здатність долати перешкоди. Продуктивність навчальної діяльності у таких учнів не залежить від зовнішнього локусу контролю, а притаманне домінування внутрішніх мотивів.

Низький рівень мотивації було виявлено у 21% респондентів I курсу і 14% II курсу. Характерними рисами для таких учнів є невпевненість у собі, відчуття дискомфорту від подолання перешкод, домінування зовнішньої мотивації над внутрішньою, орієнтованість на уникнення помилки.

Визначення наявності статистично значущих відмінностей між показниками мотивації до успіху серед учнів I та II курсу навчання здійснювалося із врахуванням демографічних особливостей (сільська місцевість / місто) та за статусом сім'ї в якій вони виховуються (повна / не повна), але без врахування чинника курсу навчання.

Достовірні значущі відмінності було встановлено у показнику мотивації на успіх ($t=-1,687$; $p \leq 0,10$) у групі досліджуваних «не повна сім'я». Згідно цього показника ми можемо передбачити, що учні із не повних сімей значно більше вмотивовані на досягнення успіху, адже в житті їм доводиться спиратися більше на власні сили на шляху до самореалізації. Вони вирізняються наполегливістю та цілеспрямованістю у досягненні мети, але залежні від схвалення і визнання соціумом.

За результатами дослідження рівня тривожності за методикою «Шкала Спілбергера – Ханіна», яка дозволила діагностувати два типи тривожності: особистісну та реактивну, високий показник реактивної тривожності було встановлено у 47% на I курсі та 39% на II курсі. Такі дані говорять про наявність переживань та страхів в учнів, які виражаються у відчутті дискомфорту, почутті скутості на фізичному рівні, невпевненості, тиску ситуації та проявляються у вербальних та невербальних ознаках і вказують на наявні емоційні переживання. Помірний показник рівня ситуативної тривожності було встановлено у 32% респондентів I курсу та у 43% II курсу і відповідно низький рівень тривожності спостерігається у 21% на I та 19% учнів на другому курсі.

Слід зазначити, що показник реактивної тривожності у більшості досліджуваних значно вище показника особистісної тривожності. Помірний рівень особистісної тривожності становить 43% на обох курсах, низький рівень 52% також на обох курсах, високий рівень особистої тривожності відсутній на I та II курсах, що свідчить про легкість та безпечність прийняття життя та життєвих ситуацій.

Переважаання високого рівня реактивної тривожності та середнього рівня мотивації до успіху при низькому рівні особистісної тривожності вказує на те, що наявність тривоги ніяк не впливає на самооцінку, когнітивну, фізичну сферу, ставлення до майбутнього таких учнів.

Список використаних джерел:

1. Гавришин Т. В. Вивчення проблеми тривожності старшокласників у навчально-виховному процесі. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Психологія»*. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. Випуск 41. 222 с. Електронний ресурс: URL: https://dspu.edu.ua/filos_gum/wp-content/uploads/2016/04/2015_1.pdf (дата відвідування 01.06.22)
2. Краєва, О. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України "Проблеми сучасної психології"*, 2019. Випуск 7. Електронний ресурс: URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-7.%p>
3. Ясточкіна І. А. Особистісні чинники тривожності у ранньому юнацькому віці. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. За ред. С. Д. Максименка. Т.ХІІ, част. 6. К., 2010. С. 490-499.

*Джулай Анастасія Ігорівна,
аспірантка, Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини*

*Науковий керівник:
Сафін Олександр Джамільович,
доктор психологічних наук,
професор, Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПСИХОЛОГА У КОНТЕКСТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4204/>

Емоційний інтелект є суттєвим психічним ресурсом людини. Він сприяє підвищенню результативності діяльності за рахунок розуміння і регуляції емоцій з одного боку, та покращення взаємодії з соціальним оточенням за рахунок розпізнавання емоцій інших людей і управління

ними – з іншого. Більше того, у ситуаціях стресу цей вид інтелекту дозволяє оптимізувати енергетичні витрати, керувати стрес-факторами, отримувати корисний досвід, ефективніше вирішувати поставлені завдання. Емоційний інтелект не є постійною величиною і успішно піддається розвитку внаслідок спеціально розроблених програм або за допомогою життєвого досвіду.

У сучасних концепціях емоційного інтелекту відображено тенденцію поєднання ірраціональної складової людської психіки (емоцій, інтуїції) та раціональної складової (мислення, аналіз, логіка). Інтелект та емоції, таким чином, перебувають у взаємодії, підкреслюється їхня взаємододатковість, а не антагоністичні відносини. Таким чином, в усіх психологічних підходах, що описують взаємозв'язок інтелекту та емоцій, вказується на когнітивне визначення емотивних проявів особистості. Детермінантами є такі якості особистості, як вміння оцінювати та інтерпретувати події та стани, що відбуваються (власні та інших), вміння оцінювати і передбачати необхідні й наявні ресурси для досягнення поставленої мети.

Однією з головних особливостей професійної діяльності психологів є висока емоційна зарядженість міжособистісних контактів, що передбачає часте виникнення різноманітних конфліктних ситуацій. Для розуміння специфіки емоційного інтелекту психологів необхідно враховувати їхню здатність розуміти емоції та регулювати їх у стресових умовах, оскільки стрес здійснює суттєвий вплив на організм за рахунок значної зміни гормонального фону, що, у свою чергу змінює перебіг когнітивних процесів. Важливо пам'ятати, що особливістю професійної діяльності психолога є те, що найбільш стресогенними чинниками є саме взаємодія з клієнтом, занурення у його внутрішній світ, співпереживання йому, а також різноманітні конфліктні ситуації під час спілкування. Розвинений емоційний інтелект фахівця характеризується вмінням ефективно аналізувати емоційну інформацію та здійснювати цілеспрямований вплив на власний емоційний стан і почуття іншої людини навіть в умовах стресу, що вимагає від нього володіння копінг-стратегіями.

Для успішної професійної діяльності визначну роль відіграють професійно важливі якості, які є специфічними для кожної спеціальності, у т. ч. й для психолога [1]. С. Г. Шандрук пропонує виокремлювати їх відповідно до чотирьох блоків [2]. Перший блок містить спрямованість та мотиви професійної діяльності, а саме гуманістичну спрямованість особистості, специфічну професійну спрямованість і гнучку «Я концепцію». До другого блоку професійно важливих якостей практикуючого психолога належать вимоги до соціально-перцептивних якостей спеціаліста, його здатності правильно відображати соціальні

об'єкти, зокрема до психологічної спостережливості. Третій блок характеризується вимогами до особистісних якостей, які пов'язані з процесом опрацювання та осмислення інформації (критичність мислення, професійна рефлексія). Вимоги до якостей, пов'язаних із передачею інформації, спілкуванням та впливом на інших людей формують четвертий блок [1].

При визначенні особливостей копінг-поведінки психологів у стресових умовах, які характеризують й сьогодні, а саме військових діях на Сході України у 2014-2015 рр. та пандемії 2020 року Л. В. Степаненко було визначено, що психологи, які надавали свої послуги на території, на якій проводились військові дії, для збереження ефективності професійної діяльності і власного емоційного благополуччя найбільш інтенсивно застосовували копінг-стратегії «планування рішення проблеми» та «позитивна переоцінка». Це допомагало психологам реалістично сприймати складні обставини життєдіяльності, не відкидаючи неприємні переживання, зберігати самовладання й оптимізм, планувати свої дії та створювати умови для вирішення проблем, активно взаємодіяти з оточуючими. Психологи, що здійснювали свою професійну діяльність в онлайн форматі протягом карантину, заради підтримання власної продуктивності найчастіше звертались до таких стратегій подолання стресових ситуацій як «самоконтроль», «планування рішення проблеми» та «позитивна переоцінка». Вони були здатні до активного включення у виконання професійних обов'язків, позитивної раціоналізації неприємних переживань за рахунок логічних установок, нівелювання тривожних емоцій, відкриті до взаємодії з іншими людьми та вияву емпатії [3]. Отже, ефективне застосування копінг-стратегій безпосередньо пов'язане з високим рівнем емоційного інтелекту практикуючих психологів. Таким чином, професійно важливими якостями, які характеризують емоційний інтелект психологів, є його здатність до емпатії, свідомого контролю власних емоційних виявів, розвинені рефлексивні здібності, конфліктна компетентність та володіння копінг-стратегіями.

Література:

1. Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно-важливі якості. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. Праць ін-ту ім. Г. С. Костюка АПН України*. К., 2001. Т. III. Ч. 8. С. 190-194.
2. Шандрук С. Г. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів: дис. д-ра психол. н. Тернопіль, 2015. 372 с.
3. Степаненко Л. В. Порівняльний аналіз копінг-захисних механізмів психологів у різних стресових ситуаціях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. С. 17-21.

*Дубінецька Ангеліна Миколаївна,
студентка 1 курсу другого
(магістерського) рівня вищої
освіти, Навчально-науковий
інститут іноземної філології*

*Стахова Ольга Олександрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, Житомирський
державний університет
імені Івана Франка*

РОЛЬ РЕКЛАМИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4236/>

Невід'ємною частиною життя сучасного світу є реклама. Головне завдання цього засобу масової інформації полягає у сприянні продажу товарів і спонуканні споживачів до бажаної дії через рекламне повідомлення, що поєднує в собі не лише інформацію, а й переконання. Для досягнення поставлених цілей автори рекламних текстів використовують різні прийоми та засоби. Так, рекламні тексти характеризуються логічною побудовою, лаконічністю й оригінальністю подачі інформації.

Відтак, зважаючи на науковий доробок представників різних галузей наук, зокрема філософії (Р. Барт), соціології (Дж. Бернет, А. Лященко, У. Уеллс), психології (Є. Малаєва), лінгвістики (Т. Кравець, О. Ткачук-Мірошніченко), маркетингу (П. Дойль, Т. Примаєв) тощо, необхідно підкреслити, що реклама – це засіб масової комунікації, що базується на наукових засадах психології та маркетингу, а сам рекламний текст є інструментом для впливу на реципієнта, метою якого є популяризація товарів чи послуг задля привернення уваги споживачів, формування мотивів купівлі товарів [3, с. 13].

Утім, як показав проведений нами аналіз теоретико-прикладних досліджень ряду авторів, роль реклами зводиться не лише до інформування населення про певні товари чи послуги. На думку науковців, окрім популяризації різноманітних нововведень, наприклад, екологічно чистих харчових продуктів, пропаганди здорового способу життя тощо, рекламна продукція розповсюджує та сприяє утвердженню в суспільстві певних цінностей і стереотипів. Виступаючи таким чином

засобом формування естетичних смаків, соціальних цінностей, світогляду, стилю життя як суспільства загалом, так і окремих його представників, реклама бере активну участь у становленні масової свідомості населення.

Чи не найбільший вплив реклама має на учнівську молодь, адже підлітковий і ранній юнацький вік – це той віковий проміжок, коли система поглядів та ціннісних орієнтацій перебуває в процесі розвитку, а тому є особливо чутливою до зовнішнього впливу. Автори рекламних текстів й маркетингові експерти це знають і використовують дану вікову особливість школярів для досягнення власних цілей.

У зв'язку з цим, реклама, орієнтована на молодіжну цільову аудиторію, найчастіше працює з темами, які є важливими та актуальними для цієї вікової категорії (здебільшого це стосується моди, зовнішності та популярності). Враховуючи прагнення учнівської молоді до самоідентичності, пошуку свого стилю життя, власних кумирів, реклама досить часто цих фаворитів школярів робить носіями рекламних роликів. Улюбленці учнівської молоді не лише демонструють своє життя, а й нав'язують таким чином певні моделі поведінки та власні (не завжди правильні) системи цінностей [1].

Звісно, реакцію цільової аудиторії неможливо передбачити з упевненістю, оскільки вона залежить від дизайну відповідної рекламної комунікації, а також від суб'єктивних, інтелектуальних передумов реципієнта. Однак здебільшого такі рекламні повідомлення є успішними. Молодь, часто навіть не задумуючись, сприймає думки своїх кумирів як свої власні, тому реклама може не сприйматися ними як така, а вважатися справді щирою рекомендацією тієї чи іншої знаменитості. Маніпуляція в такому разі відбувається за допомогою усного чи письмового повідомлення з використанням зорових або слухових образів, які часто є продуктом, сумішшю реального й вигаданого [2].

Головна проблема при цьому полягає в нав'язуванні учнівській молоді часто хибних моральних принципів і ціннісних норм, оскільки за допомогою маніпулятивних технік реклама навіює споживачу думку, що придбання того чи іншого товару допоможе йому утвердити бажаний статус в межах певної групи, завоювати схвалення чи визнання. Все це підтверджує думку про те, що реклама є засобом створення ідеальних образів і сюжетів, формування цінностей, які, демонструючись у її роликах, стають соціально важливими, а споживачі поповнюють лави заручників тих зображених образів і стереотипів.

Як бачимо, рекламна індустрія, виступаючи активним засобом масової комунікації, сприяє формуванню суспільних норм і цінностей, перш за все в учнівської молоді з огляду на її вікові особливості. Аби уникнути формування спотворених соціальних імперативів внаслідок сліпого сугестивного впливу реклами, важливо у молодих

людей розвивати критичність, раціональність їх мислення, здатність до аналізу, збагачувати кругозір, світогляд, що дозволить підростаючому поколінню адекватно оцінювати рекламні ролики, їх сюжети, ситуацію в цілому, відокремлювати об'єктивну реальність від безпідставної вигадки.

Література:

1. Лисиця Н. М. Реклама в сучасному суспільстві. Харків: Основа, 1999. 272 с.
2. Лященко А. В. Соціально-культурний вплив реклами на формування та зміну ціннісних орієнтацій. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Соціальні комунікації. Літературознавство*. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 10. С. 71-76.
3. Примак Т. О. Маркетингові комунікації: навчальний посібник. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 280 с.

*Зеленська Анастасія
Костянтинівна,
здобувач вищої освіти
ступеня магістра Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4208/>

Вища нервова діяльність – це сукупність нервових процесів, що пов'язані між собою, визначають перебіг поведінкових реакцій і психічні характеристики індивіда, які проходять у вищих відділах центральної нервової системи [1].

Поєднання певних характеристик нервової системи зумовлюють індивідуальну вищу нервову діяльність окремої особи. Саме поведінка індивіда в екстремальних ситуаціях найбільш інформативна при вивченні характеристик властивостей нервової діяльності людини. Адже саме в цей момент, на відміну від звичайних життєвих ситуацій, більшу роль відіграє вроджений фактор (індивідуальна організація нервової системи особистості), ніж набутий поведінковий досвід, уміння та навички, набуті протягом життя, які відходять на другий план [2].

Збудження і гальмування – це основні нервові процеси, які характерні для нервової системи виключно даного організму, і лежать в основі діяльності кори великих півкуль головного мозку. З фізіологічної

точки зору, основою поведінки людини та її темпераменту є типи вищої нервової діяльності. Класифікація, яку створив Павлов І. П., в основі якої базуються поняття сили, рухливості та врівноваженості процесів збудження і гальмування:

- Ступінь працездатності клітин нервової системи характеризує сила процесів збудження і гальмування;
- Процеси збудження і гальмування можуть змінювати один одного, тому цей процес описує рухливість нервових процесів;
- Поняття врівноваженості або «баланс» характеризує співвідношення між процесами збудження і гальмування [3].

Література:

1. Іонов І. А. (2017). Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД).
2. Крушельницька Я. В. (2003). Фізіологія і психологія праці: Підручник.
3. Тарасенко М. В. (2019). Вплив типів вищої нервової діяльності на особливості навчальної діяльності студентів. Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій».

*Кондренко Тетяна Сергіївна,
бакалавр, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського*

*Сошенко Світлана Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0002-6718-7733*

СТУДЕНТСЬКА ГІДНІСТЬ ТА МОРАЛЬНІСТЬ: ЯК ЗБЕРЕГТИ ВІРУ В СЕБЕ В ЧАСИ КРИЗИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4233/>

Актуальність. Студентство є активним періодом формування особистості і розвитку себе, як частини культурно-освітнього простору. Фактори зовнішнього середовища можуть беззаперечно впливати на

формування важливих особистісних якостей, особливо в умовах кризи, коли віра у себе може зазнати рішучих змін. Війна – одна з найскладніших ситуацій, з якими може зіштовхнутися людина, вона суттєво впливає на всі сфери життя, включаючи становлення студентської гідності.

Студентська гідність у часи війни вимагає сміливості, наполегливості та здатності адаптуватися до складних умов. Важливим фактором збереження віри у себе є знаходження способів саморозвитку та самовдосконалення. Розвиток власної гідності є важливим аспектом життя кожної людини, а особливо для студентів у період формування особистості та самовизначення. Умови війни можуть впливати на студентську гідність, зокрема через виклики, які вона ставить перед молодими людьми.

Актуальність розвитку власної гідності студентами у ситуації кризи полягає у збереженні цінностей та практик, які є важливими для формування здорової та цілісної особистості. В умовах війни студентам потрібно зберігати своє прагнення до знань, розвитку і самовдосконалення, а також проявляти високі стандарти моральності, гідності та чесності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток гідності студентів є важливою темою в сучасному освітньому середовищі, оскільки забезпечує формування цілісної, морально відповідальної та громадянської особистості. Гідність є складною категорією, що визначається як сукупність етичних, моральних та культурних цінностей, які визнають людські права та достоїнство. У процесі розвитку гідності студентів відбувається формування певних якостей, таких як самовизначеність, самостійність, уміння приймати відповідальність, духовність та толерантність. Для досягнення цих цілей необхідно забезпечити відповідну освіту, яка включатиме в себе формування моральних цінностей, розвиток критичного мислення та самооцінки, а також виховання громадянської свідомості та культури.

Розвиток гідності студентів має велике значення для подальшого життєвого шляху молодих людей, формуючи їхнє ставлення до себе, оточуючого світу та громадянського суспільства загалом.

Психологічний словник розглядає гідність як етичне і психологічне поняття, в якому фіксується уявлення про цінність людини як особистості. Гідність виступає як категорія соціальної психології, що означає ставлення людини до самої себе (на основі адекватної самооцінки) і ставлення до неї інших людей. У психологічній науці гідність є формою вияву самосвідомості і самоконтролю, на яких базується вимогливість людини до самої себе.

В. Рибалка одним із перших почав вивчати дані феномени в українському суспільстві, зокрема, в системі вищої освіти [1, 3], розглядаючи поняття честі та гідності з позицій культурологічного підходу. Психологічний зміст понять честі та гідності включає усвідомлення, тобто мотивування, інформування, цілепокладання, продукування та емоційно-почуттєве переживання суб'єктом своєї соціально-психологічної та індивідуально-психологічної цінності. Автор пропонує п'ять складових понять честі та гідності відповідно до розробленого уявлення про тривимірну, поетапно конкретизовану психологічну структуру особистості. Він виділяє п'ять компонентно-діяльнісних проявів честі та гідності особистості: потребово-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворювальний, операційно-результативний, емоційно-почуттєвий.

У структурі самосвідомості студента особистісна гідність є її специфічним феноменом. Гідність особистості на основі визнання власної ціннісної автентичності, прагнення узгодити внутрішні суперечності і взаємини із зовнішнім простором згідно уявлень про гідність, властивих особистості, здійснює моральну саморегуляцію особистості. Механізми авторегуляції, селф-регуляції та саморегуляції забезпечують баланс психіки у індивідуальних параметрах сили, стійкості, лабільності для збереження динамічної цілісності структури особистості і її розвитку в процесі адаптації.

Поняття гідності використовується для підкреслення цінності, доброчесності, власної переваги; це складне інтегративне особистісне утворення, що забезпечує стійкий розвиток людини і послідовне досягнення нею значущих результатів у соціальній, пізнавальній сфері, а також зоні особистісного і духовного розвитку.

Поняття «гідність» традиційно постає як невід'ємна характеристика людини та передбачає безумовне прийняття себе, постійну внутрішню взаємодію із собою, усвідомлення власної цінності і призначення. Гідність фіксує цінність конкретної особистості, значущість, але водночас перекликається із гідністю «іншого», спільноти, покоління, нації, країни, народу та ін. Тобто, гідність має значення, як колективного й індивідуального проявів кожного індивіда.

Дослідження С. Хілла, Т. Толлеруда показують, що сформоване відчуття власної гідності студентів може сприяти кращому навчанню, підвищенню самооцінки та розвитку здібностей. Відчуття власної гідності студентів допомагає адекватно реагувати на помилки, недоліки у своїй діяльності, дозволяє знаходити оптимальний варіант рішення складних ситуацій, переносити кризові стани [2, 4].

Л. Макаден, Р. Кайл зазначають: особиста гідність може сприяти розвитку здатності приймати виважені рішення, навички самоконтролю, підвищує внутрішню мотивацію та впевненість у собі, або навпаки, відсутність почуття власної гідності може призводити до невпевненості, почуття провини та сорому, фрустрації, стресу та занепокоєння, бути деморалізуючою та демотивуючою при зниженні самооцінки та самоповаги [3, 5]. Тема гідності особистості порівняно мало досліджена у вітчизняній психології, зокрема, аспект її становлення різних вікових груп у соціально-психологічних умовах, тому потребує конкретизації та поглиблення.

Висновки. Таким чином, розвиток гідності студентів може бути досягнутий шляхом збагачення моральних та духовних цінностей, участі у культурно-освітніх ініціативах, благодійних та волонтерських організаціях, демонстрації власних талантів та навичок. Під час кризових подій розвиток гідності студентів є особливо важливим, оскільки допомагає зберегти духовні цінності та зміцнити моральну стійкість в умовах складних випробувань.

Література:

1. Робінсон К. Школа майбутнього. Львів: Літопис, 2016. 258 с.
2. Ткачишина О. Р. Психологічні основи підготовки майбутніх фахівців. Професійна підготовка практичного психолога: *Зб. наук. праць. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 2010. С. 63-72.
3. Швець О. М. Культурно-історичні витоки уявлень про гідність особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. №5. С. 131-136.
4. Hill S., Tollerud T. Restoring dignity in at-risk students. *Sch Couns.* 1996. Vol. 2, no. 44. P. 122-132.
5. Munoz S-A., Macaden L., Kyle R., et al. Revealing student nurses' perceptions of human dignity through curriculum co-design. *Soc Sci Med.* 2017; no. 174. P. 1-8.

*Огороднійчук Зоя Василівна,
професор, кандидат психологічних
наук, Український державний
університет імені
Михайла Драгоманова*

*Виборнова Єлизавета Андріївна,
аспірант, Український державний
університет імені
Михайла Драгоманова*

СУТНІСТЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4231/>

Емоційний розвиток людини відіграє ключову роль у становленні її особистості і формуванні певних патернів поведінки, оскільки емоції являються своєрідною реакцією на подразники зовнішнього та внутрішнього характеру. Вони регулюють нашу поведінку, адже саме завдяки емоціям людина надає оточенню певної оцінки.

Емоційний інтелект – здатність сприймати і розуміти емоційні прояви особистості, керувати емоціями на основі інтелектуальних процесів. Індивіди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту володіють здібностями до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей, до управління власною емоційною сферою. Це сприяє більшій адаптивності особистості та результативності її спілкування [6, 62].

Серед західних вчених, які поклали початок розробці концепцій емоційного інтелекту, були: Д. Гоулман, П. Селовей, Дж. Майер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Дж. Готтман, Д. Стайн та ін. Дж. Д. Майєр, П. Селовей та Д. Р. Карузо вперше окреслили емоційний інтелект як теоретичний концепт. Д. Гоулман був послідовником ідей Майєра, Селовея та Карузо, його концепція бачення емоційного інтелекту базувалась на ранніх дослідженнях цих вчених та була популяризована у його роботі «Емоційний інтелект» в 1995 році. Г. Гарднер є автором теорії множинного інтелекту, він розглядає його як здібність розв'язувати проблеми та створювати продукти, які мають цінність у культурі і виділив сім видів інтелекту. Дж. Готтман і Дж. Деклер вважають, що емпатія повинна розвиватись у дітей батьками з раннього віку і описали п'ять ступенів емоційного виховання, щоб встановити емпатію у відносинах зі своїми дітьми і підвищити їх емоційний інтелект [1], [2].

Українські вчені також внесли свій вклад в розробку теорії емоційного інтелекту, серед них: Зарицька В. В., Сергєєва К. В., Санько К. О., Носенко Е. Л., Коврига Н. В., Власова О. І. та ін.

Е. Носенко та Н. Коврига розглядають емоційний інтелект як характеристику особистості, що реалізується у здатності розуміти емоції, виокремлювати підтекст, узагальнювати зміст, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти позитивній діяльності [5].

Зарицька В. В. у своїй роботі на основі аналізу попередніх робіт Г. Гарднера та Д. Стайн виокремила загальні ознаки наявності емоційного інтелекту у особистості. Серед цих ознак: наявність реакцій на предмети оточуючого середовища, з якими стикається особистість в процесі життєдіяльності (ці реакції можуть бути адекватними та неадекватними); здатність особистості оцінювати предмети та явища оточення та ситуації; здатність визначати роль емоцій в житті людини, що впливає на ефективність міжлюдської взаємодії та напряду пов'язано з якістю життя особистості; здатність проявляти емоції відповідно до ситуації або всупереч їй; здатність контролювати свої емоції. Загалом, Зарицькою В. В. був проведений аналіз робіт попередників з питання розвитку емоційного інтелекту особистості та на цій основі виявлено загальні риси даного феномену [3].

Вивчення емоційного інтелекту ми почали зі встановлення зв'язку між такими психоемоційними проявами: емпатія, тривожність та агресивність. Для цього нами були використані такі методики:

- Методика вивчення емпатії, розроблена А. Мехрабіаном та М. Епштейном;

- Опитувальник для виявлення і оцінки невротичних станів (К. К. Яхін, Д. М. Менделевич), призначений для діагностики рівня вираженості невротичних симптомів, до яких відносяться: тривожність, схильність до депресії, астеничні стани та істеричність, а також фобії, нав'язливі стани і деякі соматичні порушення;

- Методика експрес-діагностики неврозу К. Хека і Х. Хесса.

Емоційний інтелект в більшості випадків означає оцінку власних емоційних станів, особливо у психотравмуючих ситуаціях, тому є підстава говорити про взаємозв'язок цього явища з неврозами. Особливо вразливими до невротичних станів є діти підліткового віку, оскільки їх психіка ще не завершила свого формування, емоції не стали стабільними, механізми психологічного захисту не вироблені, при цьому наявна велика кількість внутрішніх та зовнішніх конфліктів, які підліток має самостійно переоцінити і на цій основі сформувати ефективні моделі поведінки. Тому часто при особливо сильних психотравмах нервова система підлітка дає збій і починають формуватись неврози.

Неврози розглядаються поряд з емоційним інтелектом, оскільки в їх основі лежить усвідомлення своїх переживань та регуляція емоційних реакцій на психотравмуючі ситуації.

Ми дослідили, що дійсно існує взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та рівнем невротизації. В результаті проведення цих методик були отримані дані, які свідчать про те, що з підвищенням рівня невротизації рівень емоційного інтелекту знижується, а при підвищеній невротизації рівень емпатії також підвищується, що може слугувати основою для виникнення невротичних станів внаслідок підвищеної чутливості до гострих або пролонгованих психотравмуючих ситуацій через нестійкість емоційної сфери. Методика для визначення рівня емпатії та тривожності була обрана, оскільки вона рівноправно пов'язана як з емоційним інтелектом, так і з рівнем невротизації. Проведене нами дослідження тривожності показало, що її підвищений рівень так само має вплив на зміну рівня емоційного інтелекту та є сприятливою основою для формування невротичних станів та неврозів, оскільки нервова напруга знижує резистентність нервової системи старших підлітків. Прояви цих симптомів можуть бути сприятливою основою для подолання неврозів в разі виникнення психотравмуючої ситуації.

Під час корекційно-консультативної роботи з підлітками, які мають емоційні порушення, психологам необхідно враховувати їх вікові особливості, психічні новоутворення, що допоможе досягти успіху у проведенні ефективної корекційної роботи та гарантувати їм почуття психологічного захисту.

Проблема вивчення емоційного інтелекту буде завжди актуальною. Це сприятиме більшій адаптованості особистості та результативності її спілкування в умовах сучасного освітнього процесу.

Література:

1. Гарднер Г. Структура разума: теория множественного интеллекта. – М.: ООО «И. Д. Вильямс». – 2007. – 512 с.
2. Готтман Дж., Деклер Дж. Эмоциональный интеллект ребёнка. Практическое руководство для родителей/Джон Готтман, Джоан Деклер; пер. с англ. – М.: ООО «Манн, Иванов и Фебер», 2015. – 244 с.
3. Д. Гоулман. Емоційний інтелект. – Харків: ВІВАТ. – 2019р. – 512 с.
4. Зарицька В. В. Ознаки наявності емоційного інтелекту у особистості / В. В. Зарицька // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія. – 2013. – Т. 21, вип. 19. – С. 74-79.
5. Коврига Н., Носенко Е. Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції: монографія. – К.: Вища школа. – 2003. – 126 с.
6. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2012. – 328 с.

*Сороколат Анастасія Олегівна,
бакалавр, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського*

*Сошенко Світлана Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: 0000-0002-6718-7733*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4232/>

Сучасні процеси глобалізації світу, технологізації й інформатизації суспільного життя, інноваційні вектори в розвитку економіки, політики, соціокультурної сфери висувають нові вимоги до освітньої системи. В умовах оновлення структури й стандартів освіти суттєво посилюються й запити до особистісних та професійних якостей фахівців.

У Концепції системної реформи МОН України «Нова українська школа» проголошено запровадження принципу партнерства, що актуалізує проблему розвитку соціально-комунікативної компетентності, тобто підготовки світоглядно зрілих педагогів, чуйних й гнучких у відносинах, толерантних у взаємодії, позитивних у ставленні до себе та інших, креативних у підходах до комунікацій й організації пошуково-пізнавальної діяльності учнів.

Різні аспекти формування та розвитку особистості компетентного педагога висвітлювалися в працях вітчизняних і зарубіжних науковців психологічної та педагогічної наук, як-от: теорії емоційного та соціального інтелекту (Дж. Гілфорд, Л. Терстоун, Ч. Спірмен, Р. Стернберг, Г. Гарднер, Б. Теплов), особистості (З. Фрейд, Ж. Лакан, К. Роджерс, В. М'ясіщев, В. Петровський, Р. Кеттел, Г. Салліван, Л. Лазурський), педагогічного спілкування (Я. Коломінський, А. Реан, І. Синиця, Л. Петровська), психології груп (К. Левін, Дж. Морено, А. Макаренко, М. Шериф, М. Дойч, У. Бенніс), соціальних та психологічних впливів (Ф. Олпорт, Л. Уманський, Г. Ковальов), соціалізації особистості (М. Троїцький, Г. Тард, Г. Теджфел, І. Кон),

формування комунікативної культури (І. Бех, В. Галузинський, Л. Калашникова, Л. Мітіна, І. Тимченко) [2, с. 12-18].

Демократизація суспільних відносин, створення нових умов освітнього простору окреслюють для педагога перехід від авторитарної позиції носія знань до багатофункціональної ролі фасилітатора навчального процесу, створення партнерських відносин з учнями та батьками, тобто визначають необхідність якісного розвитку соціально-комунікативної компетентності.

За останніх десятиліття компетентнісний підхід реалізований у педагогічній галузі Великої Британії, США, Канади, Нової Зеландії, країн ЄС, Україні та інших державах. Модернізації освіти на основі компетентнісного підходу сприяють міжнародні організації, як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва й розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо [3, с. 50-58].

У законі України «Про освіту» (2017) поняття «компетентність» – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність.

А. Хуторський визначає *компетентність* як володіння людиною відповідною компетенцією, яка містить її особистісне ставлення до неї й предмета діяльності. *Компетенція* включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів, і необхідних для якісної продуктивної діяльності стосовно особистісного відношенню до них [4, с. 43].

О. Ковальова виділяє декілька підходів до тлумачення термінів:

- *компетенція*: 1) набір знань, вмінь і ставлень, що стосуються ситуації, 2) коло обов'язків, повноважень, які треба виконувати; 3) якості особистості, що дозволяють їй виконувати певні завдання; 4) вимоги, норми, опис поведінки, яку ми очікуємо; 5) опис робочих завдань або очікуваних результатів діяльності; 6) шаблони потрібної поведінки;

- *компетентність*: 1) поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосовані в діяльності; 2) спроможність, здатність людини щось робити; 3) правомочність діяльності, наявність кола повноважень та відповідальності; 4) інтегральна якість особистості, яка складається з диференційних якостей – компетенцій; 5) мотивуючі здібності; 6) ступінь оволодіння компетенціями [2, с. 12-18].

Результати вивчення теорій вітчизняних і зарубіжних науковців (М. Айзенбарт, Л. Калмикова, Г. Калмиков та Н. Харченко, Г. Селевко, О. Пометун, Т. Пушкар, Дж. Равен, Л. Спенсер і С. Спенсер) дали змогу резюмувати, що основними *структурними компонентами компетентності* є такі складники: *засвоєні знання* (систематизована теоретична інформація про конкретний вид діяльності та алгоритм його виконання); *засвоєні вміння й навички* (набуті в процесі досвіду виконання діяльності вміння, які дозволяють здійснювати необхідний алгоритм дій); *особистісні здібності та якості* (набір властивостей, здібностей, якостей особистості, які дозволяють використовувати ефективно наявні знання, вміння й навички); *мотиваційні та цільові спонукання* (спонукальні мотиви для здійснення діяльності, які базуються на потребах і цілях); *ціннісні орієнтації* (цінності й ціннісні орієнтації, які лежать в основі відношення до діяльності). Засвоєні знання, вміння та навички стосуються діяльнісного боку компетентності, а особистісно-ділові якості, мотиваційні й цільові установки, ціннісні орієнтації – особистісного забезпечення компетентності [5, с. 3-17].

Соціальну компетентність дослідники Г. Білицька, Г. Васьківська, О. Варецька, О. Гомонюк, Л. Люта, В. Шахрай визначають як: здатність налагоджувати відносини з членами суспільства, як впевнену поведінку в соціумі, майстерність продуктивно виконувати соціальні ролі, уміння жити в гармонії з собою та управляти внутрішніми й зовнішніми конфліктами. Соціальну компетентність пов'язують з поняттям «соціальна зрілість», з громадянською, побутовою, психологічною, комунікативною компетентністю, часто включаючи останню в її склад [3, с. 210].

Комунікативна компетентність розглядається дослідниками О. Добротвор, Н. Завіниченко, О. Корніяка, З. Столяр, М. Кенел та М. Свейн як: синтез лінгвістичних, психолого-педагогічних, предметних, соціокультурних знань і вмінь використання мовленнєвих засобів, особистісних якостей, адекватних певному типу ситуацій і ситуаційних завдань, які обумовлюють успіх у професійному розвитку; здатність особистості здійснювати продуктивну взаємодію, як якості, необхідні для розуміння чужих і породження власних програм мовленнєвої поведінки, уміння людини орієнтуватися в тій чи іншій обстановці спілкування, здібність виконувати професійно спрямовану комунікативну діяльність.

Соціально-комунікативну компетентність М. Айзенбарт, Т. Жалко, О. Шумілова визначають як вид професійної компетентності педагога, який забезпечує розв'язання педагогічних завдань завдяки управлінню процесами соціальної комунікації; здатність ефективно й успішно взаємодіяти з людьми, оволодіваючи соціальною реальністю за допомогою комунікативних механізмів у динамічно-трансформаційних умовах сьогодення [3, 5].

На підставі наукових досліджень О. Власової, К. Олександренко С. Борісньова, Р. і К. Вердерберів, Л. Калмикової, Г. Калмикова, Н. Харченко визначено *соціально-комунікативну компетентність* як психічну властивість особистості, яка забезпечує здатність педагога досягати партнерських відносин з кожним суб'єктом освітнього процесу, враховуючи потреби, цінності й цілі всіх учасників професійної взаємодії в рамках суспільно коректної поведінки, що реально здійснюється завдяки ефективній комунікації [1, с. 35-41].

Структура соціально-комунікативної компетентності особистості вчителя, запропонована О. Ковальновою становить інтегральну якість його особистості: це єдність двох взаємозумовлених структур – *соціальної та комунікативної субкомпетентностей* [2, с. 12-18].

Таблиця 1

Структура соціально-комунікативної компетентності особистості

Соціально-комунікативна компетентність	
Субкомпетентності 1 рівня	Субкомпетентності 2 рівня
Соціальна – здатність людини бути конгруентною частиною соціуму, здійснювати партнерську взаємодію з іншими особами в рамках суспільно прийнятної поведінки й досягати порозуміння.	1) відносини з самим собою (<i>здатність розуміти й виконувати вимоги оточення, у середовищі якого він здійснює професійну діяльність</i>)
	2) міжособистісні відносини (<i>спроможність підтримувати гармонійні стосунки з самим собою, розуміти себе, якісно й ефективно управляти собою</i>)
	3) відносини з суспільством (<i>здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми</i>)
Комунікативна – здатність людини ефективно здійснювати обмін повідомленнями з іншими людьми, представляти й відстоювати власну точку зору на засадах шанобливого ставлення до їх цінностей та визнання різноманітності позицій.	1) комунікація рівня слухання (<i>спроможність ефективно сприймати повідомлення</i>)
	2) комунікація рівня говоріння (<i>здатність ефективно передавати повідомлення</i>)

У дослідженні комунікативна й соціальна компетентності розглядаються як дві споріднені субкомпетентності, які разом утворюють соціально-комунікативну компетентність і розподіляють однакові характеристики між собою: комунікативна субкомпетентність описує тільки мовленнєвий її бік – процес обміну повідомленнями, а інтерактивну взаємодію в рамках міжособистісних відносин розглядаємо в складі соціальної субкомпетентності.

Отже, соціально-комунікативна компетентність особистості є інтегральною характеристикою, яка відображає рівень розвитку комунікативних зв'язків з іншими людьми, забезпечує оволодіння соціальною реальністю за допомогою комунікативних механізмів і дає можливість ефективно впливати на свою поведінку та поведінку інших у комунікативному середовищі. Психологічні особливості соціально-комунікативної компетентності виявляються через такі параметри: а) соціальні субкомпетентності, зокрема, – відносини з самим собою (самоусвідомлення, самооцінка та саморегуляція), з суспільством (соціальна активність, дотримання соціальних вимог і виконання соціальних ролей), а також міжособистісні (встановлення й підтримування відносин, управління конфліктами та співпраця); б) комунікативна субкомпетентність завдяки удосконаленню здатностей сприймати інформацію, розуміти потреби, цінності й поважати погляди, ефективно здійснювати психологічний вплив.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні та впровадженні передового досвіду зарубіжних науковців щодо формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки.

Література:

1. Бойчук П. М., Борбич Н. В. Модель формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів. Соціальна педагогіка: теорія і практика. 2013. №1. С. 35-44.
2. Ковальова О. А. Обґрунтування структури та змісту соціально-комунікативної компетентності / Scientific Journal «ScienceRise», Педагогічна освіта. 2015. №11/5(16). – С. 12-18.
3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / авт. кол. Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
4. Комунікативна компетенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wjournal.com.ua/komunikativnakompetencija.html>
5. Jean A. King A professional grounding and history of the development and formal use of evaluator competencies // The Canadian Journal of Program Evaluation. 2014. Vol. 28 No. 3 Pages 1-28.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*Кривобогова Наталія Петрівна,
старший викладач,
Східноукраїнський національний
університет імені
Володимира Даля*

*Мірошникова Наталя Сергіївна,
старший викладач,
Східноукраїнський національний
університет імені
Володимира Даля*

*Хатінов Михайло Олександрович,
старший викладач,
Східноукраїнський національний
університет імені
Володимира Даля*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УСТАНОВАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4216/>

Анотація

У статті розглянуто те, як використання новаторських технологій в організації фізкультурної освіти у вищих навчальних закладах піднімає результативність, а також якість занять з фізичної культури в сьогоденних обставинах. Ми можемо з'ясувати, то що освоєння змісту інноваційних технологій гарантує специфіку істотного рівня готовності до соціально-професійної діяльності педагога, а також учня. Крім того з'ясували те що введення теоретико-методологічних баз освітніх технологій в викладацьку роботу педагога, зміна форм, способів і змісту навчання формують належну мотивацію і коло інтересів до фізкультурно-спортивної діяльності.

Ключові слова: *викладачі, вища фізична освіта, інноваційні педагогічні технології, інновації, магістерська програма, навчально-методичний комплекс, програма бакалаврату, професійні та кваліфікаційні характеристики, студенти, фізична культура.*

Summary

The article examines how the use of innovative technologies in the organization of physical education in higher educational institutions increases the effectiveness and quality of physical education classes in today's circumstances. We can find out that mastering the content of innovative technologies guarantees the specifics of a significant level of readiness for social and professional activities of the teacher, as well as the student. In addition, we found out that the introduction of theoretical and methodological bases of educational technologies in the teaching work of a teacher, changing the forms, methods and content of training form the proper motivation and range of interests for Physical Culture and sports activities.

Keywords: *teachers, higher physical education, innovative pedagogical technologies, innovations, master's program, educational and methodological complex, Bachelor's program, professional and qualification characteristics, students, physical culture.*

Вступ. Фізичне виховання – це не тільки «фізична активність». Це все ще процес навчання, тому очікується, що студенти братимуть участь в обговоренні зі своїми вчителями своїх знань, проблем та іншої необхідної інформації, щоб вони досягли більш глибокого рівня розуміння.

Фізична культура, як навчальна дисципліна у вищому навчальному закладі, є найважливішим компонентом цілісного розвитку особистості, і проявляється через гармонізацію духовних і фізичних сил, психологічного благополуччя і фізичного вдосконалення.

Формування нових різновидів фізичної культури, модернізація технологій, вважаються головними тенденціями науково-технічного руху. Значну роль представляють сучасні технології підготовки кадрів, а також інформативного надання освітніх органів, пов'язаних разом з фізичною культурою. Проблема інновацій у викладацькій роботі педагогів згідно фізичної культури дуже актуальна в даний період. У наданій зв'язку доцільно заявляти про вибудовування модифікації новаторського формування фізичного навчання, що створює взаємозалежність предметних знань і висококласних технологій формує сучасне мислення. Свіжі пізнання і вміння, впливають на поліпшення властивостей викладання з подальшим її використанням на практиці.

Інформаційно-комунікативні технології дають можливість сформуванню навчального процесу в новітньому, найбільш високому рівні, гарантують більш абсолютне засвоєння навчального матеріалу. Навчання з фізичної культури містять величезний розмір теоретичного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Сучасні зміни в світі поступово дозволяють впевнюватись, що інтерактивні технології навчання здатні створити необхідні умови як для становлення і розвитку компетентних учнів, так і для виховання активних громадян з відповідною системою цінностей [1]. Інновація, чи нововведення – це комплексний, цілеспрямований процес створення, розповсюдження та використання нового, метою якого є задоволення потреб й інтересів людей новими засобами, що веде до певних якісних змін системи і способів забезпечення її ефективності, стабільності та життєздатності [1].

У результаті процесу інтеграції комп'ютерних технологій у систему освіти сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології дедалі ширше використовуються як засіб інтенсифікації навчального процесу, зокрема фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Технічний розвиток як програмного, так і апаратного забезпечення надає дуже широкі можливості застосуванню комп'ютерів для численних навчальних робіт: тестування, викладацької діяльності, підготовки і зберігання робочої документації вчителя фізичного виховання, тренера тощо [1].

Як джерело новітніх засобів, що сприяють підвищенню ефективності педагогічного процесу, комп'ютерні технології можуть перетворити навчальний процес з фізичного виховання на високопродуктивний, мотивований та інноваційний процес [1].

Як правило, інновації виникають в результаті спроб розв'язати традиційну проблему новим способом, в результаті тривалого процесу накопичення і осмислення фактів, коли і народжується нова якість, що несе новаторський сенс. Більшість сучасних інновацій знаходяться в спадкоємному зв'язку з історичним досвідом і мають аналоги у минулому. Це дає основу стверджувати, що інноваційний процес – це мотивований, цілеспрямований і свідомий процес із створення, освоєння, використання і поширення сучасних ідей (теорій, методик, технологій тощо), актуальних і адаптованих для цих умов і відповідних певним критеріям. Він спрямований на якісне поліпшення системи, до якої вноситься нововведення, і припускає стимулювання його учасників і зміну їх поглядів з позиції нововведення [2].

Результатом застосування фізкультурно-оздоровчих технологій має бути досягнення мети, що полягає в тому, щоб здійснити здатності раціонального фізичного формування, багатостороннього поліпшення фізичних властивостей в комбінації за допомогою навчанням духовних і морально-вольових якостей учнів. При систематичному застосуванні фізкультурно-оздоровчих технологій різних напрямків встановлюється

продовжений оздоровчий результат, збільшується мотивування до постійних фізичних оздоровчих навантажень в процесі всього життя, що, своєю чергою, створює стабільну мотивацію до здорового способу життя в повному; змінює, відновлює і формує багатофункціональні можливості організму; підсилює і береже стан здоров'я в цілому.

Мета даного дослідження – огляд, аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, педагогічні спостереження щодо застосування фізкультурно-оздоровчих технологій висококласної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Методи. У процесі роботи використані методи аналізу, синтезу, узагальнення науково-теоретичних, а також практико-прикладних даних викладацького спостереження.

Завдання. Вивчити спрямованість фізичного виховання студентів, визначити та узагальнити впровадження інноваційних технологій до уроку фізичної культури в ВНЗ в Україні.

Результати дослідження. Модульна-рейтингова організація навчального процесу дає можливість модернізувати класичні способи викладання: має на увазі рівневу диференціацію, адаптаційну концепцію викладання, колективні методи викладання [4].

Значною рисою модульного підходу як сучасного викладацького технологічного процесу вважається всебічне дослідження процесу викладання в конкретному виді навчального закладу. Навчальний процес згідно дисципліни на курсі розбивають на модулі, які як правило складають тему або сукупність тим, що виробляють завершений розділ.

Сутність модулів слід ніяк не тільки бути у відповідності з типовою програмою, але також брати до уваги специфіку умов викладання у вищому навчальному закладі.

Оптимальним розв'язанням питання методичного, а також дидактичного надання незалежної керованої діяльності учнів при різноманітних конфігураціях вивчення вважається формування навчально-методичних комплексів. До нинішнього періоду склалися конкретні вимоги, що відрізняють якісною сукупністю і характеризують його зміст і формування, методичні та інші вимоги до його компонентів. Введення навчально-методичних комплексів дає можливість реалізувати трансформацію з класичного до модульного навчання, що зажадає з педагогів новітньої організації управління інтенсивною пізнавальною діяльністю учнів і побудови рівно позитивної взаємодії з ними, зміни відповідності інформативних, контрольних-коригувальних, а також консультативних функцій, партнерства разом з іншими педагогами з метою звершення єдиного підсумку підготовки фахівця.

Також технології, в цілому, позитивно змінили уроки фізкультури. За допомогою додатків, онлайн-відео, моніторів та трекерів вчителі фізкультури можуть створювати індивідуальні та розумні цілі для своїх учнів. У процесі студенти відчували себе більш залученими та відданими фізичній активності, що важливо для розвитку здорових звичок.

Висновки. Забезпечення дієвого фізичного навчання студентів вимагає «свіжих» підходів і методів взаємодії з учнями, адекватного підбору цілей і завдань, організаційних форм, технологій і засобів фізичного виховання, утримування належного ступеня їх рухової активності.

Інноваційні технологічні процеси в фізкультурному вихованні орієнтовані на пошуки оптимумів фізичної діяльності, а також фізкультурних знань людини. Вони зобов'язані гарантувати комплексний аспект до підготовки фахівців на підставі нинішніх досягнень теорії і методики фізичного виховання, а також спортивного тренування, відповідних нинішньому рівню формування знань, реальним освітнім завданням учнів, що розвиваються потребам суспільства.

Процедура здійснення даних технологій враховує в першу чергу в цілому збільшення викладацького професіоналізму в області фізичної культури, що неможливо у відсутності освоєння педагогами різних видів і типів освітніх технологій [3].

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://multiurok.ru/files/innovatsiini-tiekhnologhiyi-na-urokakh-fizichnoyi-.html> , вільний – (13.01.2023 р.)
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2013/Sport/2_134148.doc.htm , вільний – (13.01.2023 р.).
3. Захожа Н. Я. Легка атлетика у фізичному вихованні студентів: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. Я. Захожа, О. П. Митчик, В. В. Пантік; Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк : РВВ Волин. нац. ун. ім. Лесі Українки, 2010. – 192 с.
4. Цифрові технології в освітньому процесі закладів освіти: зб. матеріалів VII Всеукраїнської інтерактивної науково-практичної конференції / упоряд. Н. А. Басараба ; за ред. А. Л. Черній, І. В. Вєтрова. – Рівне : РОППО, 2019 – 126 с.

*Пашкевич Марія Олександрівна,
студентка факультету
торгівлі та маркетингу
Державного торговельно-
економічного університету*

*Плохова Марія Олександрівна,
студентка факультету
торгівлі та маркетингу
Державного торговельно-
економічного університету*

*Захожа Наталія Яківна,
доцент кафедри фітнесу
та циклічних видів спорту
Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

*Гайдай Світлана Іванівна,
старший викладач кафедри
фізичної культури та спорту
Державного торговельно-
економічного університету*

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕГКОАТЛЕТИЧНИХ ВПРАВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4241/>

Легка атлетика – один з найдавніших видів спорту. Заняття легкою атлетикою покращують рухливість опорно-рухового апарату, внутрішніх органів і всіх систем організму. Порівняно з іншими видами спорту, легкій атлетиці притаманний великий вибір вправ, із яких проводять змагання, а також різні способи та варіанти їх виконання, то ж розглянемо їх класифікацію та характеристику.

Легка атлетика – олімпійський вид спорту, який об'єднує спортивні дисципліни, що включають змагання з бігу, стрибків, метань та

спортивної ходьби. Найбільш розповсюдженими видами легкої атлетики є бігові та технічні дисципліни на стадіоні, біг по шосе, крос та спортивна ходьба.

Ходьба і біг – природні способи пересування людини, під час яких у динамічну роботу включаються майже всі м'язи тіла. Під час ходьби та бігу повинен зберігатися прямолінійний і рівномірний рух по дистанції, тобто поступове підвищення темпу й довжини кроку, які є найбільш ефективними факторами досягнення максимального результату.

Спортивна ходьба – змагальний вид легкої атлетики, різновид ходьби, який характеризується чергуванням кроків, що виконуються так, щоб спортсмен постійно здійснював контакт із землею і при цьому не відбувалося видимої для людського ока втрати контакту з доріжкою. Винесена вперед (опорна) нога повинна бути повністю випрямлена (не зігнута в колінному суглобі) з моменту першого контакту із землею до проходження вертикалі.

Біг – природний спосіб пересування. Він займає центральне місце в легкій атлетиці. Це пояснюється не тільки різноманітністю його варіантів, але і тим, що біг є складовою частиною стрибків та метань. Розрізняють: гладкий біг, естафетний біг, біг у природних умовах (крос), біг із перешкодами.

Стрибки визначаються як спосіб долаття вертикальних і горизонтальних перешкод. Вони належать до груп циклічно-ациклічних видів локомоцій швидко-силового характеру. Стрибки виконуються як із місця, так і з розбігу. Техніка стрибків у висоту має різні способи: «переступання», «перекат» тощо; у довжину – «зігнувши ноги», «ножиці», «прогнувшись». Вона складається з розбігу, підготовки до відштовхування, польоту та приземлення. Основне завдання стрибка – уміло перевести горизонтальну швидкість у вертикальну. У зв'язку з цим перед відштовхуванням стрибун повинен уміло володіти оптимальним ритмом останніх 2-4-х кроків розбігу, механізмом відштовхування. У момент приземлення, щоб зменшити навантаження на зв'язки й м'язи ніг, стрибуну потрібно під час приземлення виконувати рух по великому шляху [1].

Метання – фізичні вправи швидко-силового характеру, метою яких є переміщення легкоатлетичного снаряда в просторі на якомога більшу відстань. Метання характеризуються міцними, короткочасними (вибуховими) зусиллями, у яких задіяні різні групи м'язів: рук, ніг, плечового поясу та тулуба. Метання розвивають силу, швидкість,

координацію рухів. У залежності від способу виконання легкоатлетичні метання розподіляють на три види:

- 1) кидком із-за голови (спис, граната);
- 2) з поворотом (диск, ядро, молот);
- 3) поштовхом (ядро) [2].

Багатоборства обґрунтовано вважаються найбільш складними видами легкої атлетики, оскільки вимагають від спортсменів різнобічної загальної та спеціальної фізичної, технічної, тактичної та психологічної підготовленості. Багатоборства складаються з різних видів бігу, стрибків і метань. На сьогоднішній час найбільше розповсюдження отримали: п'ятиборство та семиборство для жінок [3].

Отже, вищерозглянуті теоретичні знання класифікації та характеристики легкоатлетичних вправ допоможуть виконати їх вправно на практиці, що в свою чергу буде мати лише позитивний вплив на організм людини в цілому.

Список використаних джерел:

1. Захожа Н. Я. Легка атлетика у фізичному вихованні студентів : навч.-метод. посібник / Н. Я. Захожа, О. П. Митчик, В. В. Пантік. – Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 7 с.
2. Харченко С. М / Навчально – методичний посібник. Теоретико – методичні основи навчання техніки легкоатлетичних вправ студентів закладів вищої освіти / С.М. Харченко, І.Ю. Самохвалова, А.Я. Коломієць. – Суми, 2021. – 8 с.
3. Р. Ф. Ахметов / Легка атлетика: Підручник / Р. Ф. Ахметов, Г. М. Максименко, Т. Б. Кутек. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 8 с.

*Плохова Марія Олександрівна,
студентка факультету
торгівлі та маркетингу
Державного торговельно-
економічного університету*

*Пашкевич Марія Олександрівна,
студентка Факультету
торгівлі та маркетингу
Державного торговельно-
економічного університету*

*Гайдай Світлана Іванівна,
старший викладач кафедри
фізичної культури та спорту
Державного торговельно-
економічного університету*

*Захожа Наталія Яківна,
доцент кафедри фітнесу
та циклічних видів спорту
Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

СКАНДИНАВСЬКА ХОДЬБА ЯК ЗАСІБ ДЛЯ СХУДНЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4242/>

На даному етапі відчутно погіршився стан здоров'я населення країни, особливо студентської молоді, яка відноситься до цієї «групи ризику». Однією з причин погіршення здоров'я є зниження фізичної активності. Адже людське тіло в процесі еволюції було створене для руху. Більшість людей не вважають, що потрібно вчитися правильно ходити.

Неправильно сформована навичка ходьби згубно впливає на хребет, формує неправильні рухові стереотипи, призводить до гіпертонусу м'язів спини, формуючи сколіози й порушуючи поставу. Але також дуже багато людей шукають спосіб як втрачати вагу та не витратити багато часу на це. От зараз про це і поговоримо [2].

Сучасний ритм життя рідко передбачає фізичну активність і підтримку нормальної маси тіла. Зазвичай усі кудись поспішають, по ходу їдять хот-доги чи щось інше. Рано чи пізно організм перестає вживати всі ці шкідливі продукти і відповідає загостренням різних захворювань. Здебільшого, коли люди розуміють, що той чи інший предмет одягу їм

не підходить, вони починають реагувати на сигнали свого тіла. Потім почніть шукати різні способи схуднення. Деякі люди сиділи на дієті, переходили на одну, а їли іншу. Деякі люди не покидали тренажерний зал і досі не задоволені результатами. Що робити в цій ситуації? Рекомендуємо новий спосіб підтримувати форму та схуднути – скандинавську ходьбу. Основними його перевагами для схуднення є:

- не стомлює, але змушує організм працювати інтенсивніше, прискорюючи процеси метаболізму, зміцнюючи мускулатуру, і, спалюючи непотрібні жирові відкладення;

- спалюється на 20 % більше калорій, ніж під час звичайної ходьби;

- дренується застоюна лімфа, виводяться шкідливі речовини;

- нормалізується робота шлунково-кишкового тракту за рахунок м'якого вібраційного масажу і посилення кровообігу;

- завдяки розподілу навантаження на ноги, руки, спину: розробляються м'язи грудей, верхнього преса, трицепса; зменшується відчуття напруги;

- зберігається рухливість хребетних дисків, поліпшується кровопостачання та іннервація у спині;

- знижується ризик отримання травм суглобів, що дає змогу їм рухатися без обмежень і перевантажень [1].

Регулярна і правильна скандинавська ходьба призведе до поступової втрати зайвих кілограмів. Під час ходьби в середньому або швидкому темпі тренуються практично всі м'язи. Тому ця унікальна вправа вважається дуже ефективним для схуднення. У середньому ви спалюєте стільки калорій, скільки витрачаєте під час тренування, наприклад, бігаючи на біговій доріжці зі швидкістю 7-8 км/год. Залежно від типу метаболічного навантаження це аеробні навантаження, тобто такі, які покращують роботу серця, зміцнюють судини і дозволяють спалити велику кількість калорій під час тренувань [3].

Отже, під час такого тренування людина спалює 700 калорій на годину, що майже вдвічі більше, ніж при ходьбі, і більше, ніж при їзді на велосипеді. Для ефективного схуднення необхідно щодня займатися інтенсивною ходьбою. Ходьба з тростиною може зняти навантаження з усіх цих проблемних зон. Люди, які в молодості мали надлишкову вагу, можуть ефективно схуднути, поєднуючи інтенсивну скандинавську ходьбу з тренуваннями на велосипеді, доповнені вправами, спрямованими на проблемні зони.

Список використаних джерел:

1. Скандинавська ходьба : методичні рекомендації / О. З. Касарда, Н. Я. Захожа, О. О. Малімон, В. В. Захожий. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2018. – 68 с.
2. Микиша Д. О. Скандинавська ходьба як засіб рухової активності для студентів спеціальних медичних груп / Д. О. Микиша / Відп. за вип. А. Є. Шепелєв // Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів кафедри фізичного виховання і спорту : тези доповідей. – Суми : СумДУ, 2013. – С. 75-78.
3. «Скандинавська ходьба як засіб покращення здоров'я студентської молоді». Методичні вказівки для студентів основної медичної групи з курсу «Фізичне виховання» для студентів усіх спеціальностей / уклад. : О. М. Афанасьєва, В. Б. Юрченко, І. А. Недбайло, Л. Л. Азаренкова, В. В. Натарова, С. В. Хірний. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019 – 40 с.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Artem Bardas, Viktor Khanov</i> TEAMWORK SUCCESS FACTORS IN HEALTH CARE PROJECT MANAGEMENT.....	3
<i>Бардась Артем Володимирович, Авраменко Олександр Олексійович</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	5
<i>Бардась Артем Володимирович, Замковий Максим Юрійович</i> УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	7
<i>Бардась Артем Володимирович, Клименко Аркадій Тимофійович</i> ЛІДЕРСТВО В УПРАВЛІННІ ВИКОНАННЯМ ПРОЄКТНОЇ РОБОТИ.....	9
<i>Бардась Артем Володимирович, Руденко Денис Олександрович</i> ВПЛИВ УМОВ СЕРЕДОВИЩА НА ОБРАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯМИ ПРОЄКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	11
<i>Боровиченко Олександр Денисович</i> СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ INTERTOP).....	13
<i>Єрмолаєва Алла Вячеславівна, Семенцова Оксана Миколаївна</i> СУЧАСНІ АСПЕКТИ В УПРАВЛІННІ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МЕДИЧНОЇ УСТАНОВИ.....	15
<i>Кійко Антон Ігорович</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН УЧАСНИКІВ ПРИ НАДАННІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ.....	17
<i>Позднякова Аліна Олександрівна</i> МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	19

Позднякова Аліна Олександрівна НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ
ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ.....23

Стефанович Наталія Ярославівна, Крисов Антон Іванович
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ФІЗИЧНИХ
ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ ЩОДО ЄДИНОГО ВНЕСКУ.....26

Чижова Таміла Володимирівна, Маліновська Поліна Борисівна
ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО
БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС.....30

Чизмар Іван Іванович
РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ ВІДЕОІГОР.....33

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Бедь Віктор Васильович СЛУЖБА ВІЙСЬКОВОГО
КАПЕЛАНСТВА УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ,
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....37

Бондарь Володимир Павлович МЕДИКО-СОЦІАЛЬНА
ЕКСПЕРТИЗА ЯК ВИД ПУБЛІЧНОГО СЕРВІСУ.....46

Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна ФОНОВІ, ПРАВОВІ,
КРИМІНОГЕННІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
МОЛОДІ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ.....49

Григоренко Ірина Олександрівна ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19:
ЧИ Є ЦЕ МЕДИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ.....51

Гриценко Віталій Володимирович РЕАБІЛІТАЦІЯ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....53

Кязимова Галина Хадирівна ДИКТАТУРА А. САЛАЗАРА
У ПОРТУГАЛІЇ: ДЕРЖАВНО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ.....55

Навроцький Валерій Олексійович ПРАВО НА МЕДИЧНУ
ДОПОМОГУ В ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ,
ЯК ОСНОВНЕ ПРАВО ПАЦІЄНТА.....58

Таранець Ксенія Олександрівна ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ПИТАННІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ.....	60
--	----

Хомініч Микола Сергійович КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ.....	65
---	----

Ясинок Дмитро Миколайович СУД ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОЗАСТОСОВЧОГО ПРОЦЕСУ В КОНТИНЕНТАЛЬНОМУ ТА ЗАГАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	68
---	----

Ятківська Аліна Олександрівна ЗАБОРОНА АБОРТІВ: ЧИ ПРАВОЛЮДИННИМ Є РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ США ПРО ЗАБОРОНУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА АБОРТИ.....	73
---	----

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Починок Ірина Борисівна МЕТАМОРФОЗИ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ.....	75
---	----

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Svitlana Vladyslavivna Donchenko, Serhiy Mykhailovych Bilash, Tetyana Stanislavivna Donchenko, Mykhaylo Mykolayovych Koptev, Yaryna Oleksandrivna Oliinichenko, Bohdan Serhiyovych Kononov DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCIES OF THE MODERN TEACHER.....	79
--	----

Губіна Світлана Іванівна, Фрицюк Валентина Анатоліївна АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	82
---	----

Гуляк Оксана Богданівна ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ЗНААНЬ.....	84
---	----

Каліновська Ірина Валентинівна, Лісова Катерина Миколаївна СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АКУШЕРСТВА.....	86
Козинець Олександр Володимирович, Шевчук Ольга Михайлівна ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ КОМАНДИ В ІНСУЛЬТНОМУ ЦЕНТРІ З ХВОРИМИ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ.....	91
Кулакова Аліна Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ШКОЛИ.....	95
Мельник Марина Борисівна, Лобачук Інна Миколаївна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	98
Мойсеєнко Ірина Павлівна, Морякіна Ірина Анатоліївна ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ МАРШРУТ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	100
Ніколаєнко Ольга Василівна, Ушата Тетяна Олександрівна ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ТА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	104
Свиридюк Віра Петрівна ФОРМАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ НАВИЧОК І ВМІНЬ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	107
Старікова Людмила Павлівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	112
Тягнирядно Євгенія Василівна ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	115

Чикурова Ольга Ярославівна, Чайка Володимир Мирославович ПОТЕНЦІАЛ ChatGPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	120
--	-----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Яковлев Ігор Васильович ТРАНСФОРМАЦІЯ ДУХОВНОГО ВЕКТОРУ АКСІОСФЕРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ВПЛИВОМ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ.....	124
---	-----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Осадча Лариса Василівна ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСУ ТІЛЕСНОСТІ В МОДЕРНУ ЕПОХУ.....	127
---	-----

Семененко Анжеліка Андріївна КУЛЬТУРА І КАТАСТРОФА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ.....	129
---	-----

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Погорілий Анатолій Володимирович ВПЛИВ БАРБІЗОНСЬКОЇ ШКОЛИ НА УКРАЇНСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ОРЛОВСЬКОГО.....	132
---	-----

Степурко Віктор Іванович ТВОРЧІ НАРАТИВИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЯК ПРЕДМЕТ МУЗИКОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ.....	134
--	-----

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гуз Олена Петрівна СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	142
--	-----

Жулінська Майя Олександрівна ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ.....	144
--	-----

Кириллова Марина Дмитрівна ДОВЖИНА ТА СТРУКТУРА
РЕЧЕНЬ В ОРИГІНАЛІ І ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ.....145

Орда Олександра Федорівна, Новицька Дарія Євгенівна
ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ НАУКОВОГО СТИЛЮ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....149

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Ятчук Ольга Михайлівна
СТОРИТЕЛІНГ ТА ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ.....152

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Баштанник Оксана Віталіївна ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРУСИФІКАЦІЇ
ТОПОНІМІКИ У КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
“ЛОКАЛЬНА І УРБАНІСТИЧНА ПОЛІТИКА”.....155

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Наумик Антон Сергійович ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ.....159

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мацко-Демиденко Ірина Вікторівна
АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО РЕАЛІЙ ВІЙНИ.....161

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бондарчук Валентина Михайлівна, Радзівіл Катерина Павлівна
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ
ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЧОЛОВІКІВ У СУЧАСНОМУ
ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....164

Бугрим Валентин Володимирович ДУМСКРОЛІНГ ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ!?	168
Гордієнко Наталія Володимирівна ВПЛИВ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ НА МОТИВАЦІЮ ДО УСПІХУ В УЧНІВ РАННЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	176
Джулай Анастасія Ігорівна ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПСИХОЛОГА У КОНТЕКСТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ	178
Дубінецька Ангеліна Миколаївна, Стахова Ольга Олександрівна РОЛЬ РЕКЛАМИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	181
Зеленська Анастасія Костянтинівна ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	183
Кондренко Тетяна Сергіївна, Сошенко Світлана Михайлівна СТУДЕНТСЬКА ГІДНІСТЬ ТА МОРАЛЬНІСТЬ: ЯК ЗБЕРЕГТИ ВІРУ В СЕБЕ В ЧАСИ КРИЗИ	184
Огороднійчук Зоя Василівна, Виборнова Єлизавета Андріївна СУТНІСТЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	188
Сороколат Анастасія Олегівна, Сошенко Світлана Михайлівна ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	191

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Кривобогова Наталія Петрівна, Мірошникова Наталя Сергіївна, Хатінов Михайло Олександрович ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УСТАНОВАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	196
--	-----

*Пашкевич Марія Олександрівна, Плохова Марія Олександрівна,
Захожа Наталія Яківна, Гайдай Світлана Іванівна*

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

ЛЕГКОАТЛЕТИЧНИХ ВПРАВ.....201

*Плохова Марія Олександрівна, Пашкевич Марія Олександрівна,
Гайдай Світлана Іванівна, Захожа Наталія Яківна*

СКАНДИНАВСЬКА ХОДЬБА ЯК ЗАСІБ ДЛЯ СХУДНЕННЯ.....204

Наукове видання

«Економіко-правові дискусії»

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 02.02.2023р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 100 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

